FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS,

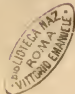
IN ACADEMIA PATAVINA PHILOSOPHI PRIMARII,

Comes Politicus, pro recta ordinis ratione propugnator,

SAPIENTISSIMO CARDINALI SARNANO DICATVS.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,

Apud Franciſcum de Franciſcis Senenſem.

M D XCIIII.

CAPITA PRINCIPALIA.

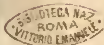
FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS

IN ACADEMIA PATAVINA PHILOSOPHI PRIMI,

Comes Politicus pro recta ordinis ratione propugnator

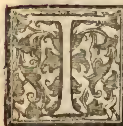
SAPIENTISSIMO CARDINALI SARNANO DICATVS.

ILLVSTRISS. ET REVER. CONSTANTIO SARNANO CARDINALI AMPLISSIMO, DOMINOQVE COLENDISSIMO

Franciſcus Piccolomineus Perennem. S. D.

RIA præſertim ſunt, quæ in dicandis, conſecrandiſque libris inſpicienda, & conſideranda occurrunt, conditio operis, conditio authoris, nec non eius cui dicari debet: in quæ ego mentis acie conuerſus, ne dum ſuadeor, ſed cogor, & ex debito me teneri iudico, conſiderationem hanc tuæ ſublimi ſapientiæ dicare. Cum enim in ea præſertim ſermo ſit de ordine, & ordo ſit conſtitutio quædam diuina, ad vnum primum caput, & ducem relata, iure optimo tibi feliciſſime congruit, qui vt dignitate inter primos reſides, ita ſapientia, iudicio, & probitate maxime fulges, adeò vt perinde ac Mens illa ſupera, ab Anaxagora excogitata, quæ Chao præeſſet pro conſtituendo ordine, tu omni de ſapientia liti adeò præſtes, vt verum lucide inſpicere, controuerſias diſtinctè componere, omnemque ignorationis nubem tanquam Sol ſplendidiſſimus longè repellere valeas. Ego autem tum ob inueteratam beneuolentiam, tum ob præclara tua merita, tum ob innumera in me collata beneficia, adeò ſum tui iuris, vt omnem meam curam, operam, & diligentiam in te colendo & magnifaciendo, collocare tenear. Iam enim quadraginta præteriere anni, cum ego Peruſijs te felici ſorte noſcere, & colere cœpi, qui cultus unà cum tua dignitate, & meritis adeò in dies creuit, vt modò ſenex

dò senex te maximè omnium venerer, & magnifaciam. Iure itaque optimo, vires ingenij mei omnes, cunctæq; meditationes in te sunt conuersæ, teq; vt scopum, regulam, & finem inspiciunt, adeò vt nunc potius tua tibi resignare, quàm mea tibi dicare iudicari debeam: His accedi quòd si sapientum sunt omnia, si dominorum ea sunt quæ seruis competunt, siq; eorum qui coluntur cuncta ea sunt, quæ in facultate colentium sunt collocata, cum tu sapientia præstes, a me colaris, meiq; sis insignis dominus, procul ab omni controuersia cuncta quæ mihi competunt, te dominum & patronum cognoscunt, idq; facient semper, quousque dignabitur Deus hos regere iam senio confectos artus. Diu felix viue & vale, Patauio Kal. Iunij 1594.

FRANCISCI PICCOLOMINEI SENENSIS, IN ACADEMIA PATAVINA PHILOSOPHI PRIMI

Comes politicus pro recta ordinis ratione propugnator

PROOEMIVM.

INSTITVTVM AVTHORIS, RATIOQVE INSTITVTI.

Vamprimùm liber aliquis in lucē prodit, & tāquàm nouus hoſpes per orbē uagatur, in conditiones hominū incidit adeò uarias, animoq; tam uario prædi-tas, ut neceſſariò uarijs excipiatur modis, pugnantibusq; iudicijs ſubijciatur: ſtatim enim in Foro, partim Populi, partim Sapiētum, innumeros, uel idoneos, uel non idoneos inſpicimus conſurgere iudices: a quibus de eadē re ſententiæ adeò uariæ, adeoque pugnantes proferuntur, ut ſemetipſas deſtruant, & ſua oppoſitione, & pugna, ſuam leuitatem, & inconſtantiam pateſaciant. Propterea Plato, humanorum Sapientum regula, & exemplar, Pythagoram imitatus, nil ex propria ſententia ſe uelle in apertum proferre affirmauit; præſertim ne animi ſui meditationes proprio defenſore, idoneoq; explicatore deſtitutæ, quoruis iudicio eſſent ſubiectæ. Experientia enim conſtat, uiros quidem ſapientes, & probos, quos multos noui, cuncta congruenter excipere: Nonnullos uero, ob deprauatā animi conſtitutionem, omnia recta iudicare obliquā: Quoſdam, uel ob immoderatam loquacitatem, uel ob cognitionem tantùm adumbratam, de quouis ſuo arbitratu loqui: Alios demū ob exuperantem φιλαυτίαν ſua tantùm magnifacere, aliena deſpicere, & uilipendere; φιλαυτία enim Ambitionis eſt mater, ex qua Inuidia prodit, quam ſequitur aliorū contemptio, ex quorum con ſpiratione Philoſophia in Philologiā permutatur, quo nil pernicioſius ſalutari ſapiētiæ accidere poſſe exiſtimo. Et quod nulli unquā mortalium hactenus conceſſum ui deo, nempe ut eorum opera æquè omniū deſideria expleuerint, mihi quoq; nō fuiſſe conceſſum, nedum nō miror, aut doleo, uerùm potius mecū congratulor; quia non me tanti putaueram, ut cum in lucem aliquid promerē, uiros ſapientes ad tam exactam meorum dictorum conſiderationem excitare ualuiſſem: & præſertim lætor, quia dum ea conſidero, quæ a uiris, uel lingua, uel ſapientia inſignibus, omni impetu, & conatu aduerſus opiniones a me approbatas, uel loquendo, uel ſcribendo, obijciuntur, quamuis uehementem quendam ſtrepitum iunctum habeant, nō tamen illa deinde eius roboris inuenio, ut opiniones a me defenſas, uel mouere, uel ulla ex parte titubantes reddere apta ſint. Et præſertim mihi moleſtum eſſe non debet, ut a me illi diſſentiant, quorum inſtitutum omne, & conſilium huc tendit, ut a cæteris recedere, & ſoli ſapere uideantur: nam diſſentire ab illis, eſt cum cætu ſapientum conſentire; dānari ab eis, eſt a cæteris approbari; & quò uoces acutiores edunt, eò putandum eſt aliquid intimius eorum animos, ac ſententias perſtringere, & interturbare. Hinc intueor quòd ea, quæ aduerſus me proferunt, hoc ſolo egent, ut uel ab eis inuoluta euoluantur, uel extorta dirigātur, uel nube uerborum obumbrata in conſpicuam lucē edantur: nam uel rectè dicta malè referūt, uel relata in deteriorē ſenſum deducūt; uel ſi ſenſum turbare nequeunt, rationes quaſdam ſuas exaggerant, quæ nec ad gradum

Cur Plato nil ex ppria ſententia in lucē ediderit.

 diale-

dialecticarum ascendunt, controuersiasq; sibimet in aere fingunt. Propterea animo mihi statueram silentio, & ingenua quadam negligentia cuncta præterire, eo præsertim cōfisus, quod opiniones tueor a cũctis fere sapientibus approbatas: ideo satis esse iudicaueram, si rem totam sub iudicio ingenuorum, & sapientum uirorum dereliquissem. At uarij mei, partim auditores, partim amici, partim patroni, me sententiã mutare coegerunt: me enim rogarunt, ut difficultatum quarundam, quas ipsi mihi retulerunt, solutiones eis tradere non grauarer. Propterea quamprimùm per ęstiuas ferias a publico legendi munere mihi uacare licuit, nonnulla in eorum gratiam mihi explicanda proposui, ex quibus uariarũ difficultatum, quæ cum ex alijs, tum pręsertim ex meis de ordine dictis prodire possent, conspicuę solutiones elicerētur. Quibus de rebus, non cum aduersario aliquo mihi agendum institui, neminem enim ut aduersarium cognosco; sed cum amicis honestißimis, qui ad hoc onus subeundum me impulerunt. Propterea cauebo, ne ullũ audiatur uerbum, quod modestißimas eorum aures offendere aptum sit. Nam tria sunt, quæ mihi præsertim occurrere posse iudicaui: Vnum, uariorum uerborũ redundantia, & strepitus: Alterum, fundamenta, & uarietas opinionis aliorum: Tertium, rationes cum sententia a me approbata pugnantes. Primum libenter suis authoribus derelinquam, tanquam conspicuum inditium cōstitutionis animi eorum; & tanquã sophistæ potius, quàm amatoris sapientiæ proprium. Alterum quoque silentio prætteribo: non enim id mihi proposui, ut alios a suis opinionibus dimouerem, nec ut de sententijs aliorum censoris officio fungerer, sed tantùm ut opinionem meam tuerer: quod etiam in introductione ad Philosophiam de moribus a me seruatum fuit, dum de ordinę uerba feci. Cum enim meã de ordine sententiam a nonnullis uiris sua sapientia notis relatam, & tãquam falsam, prolixè, uarijsq; rationibus reiectam inuenissem, eam defendi; idq; facere coactus fui, quia tunc opinio illa mihi usu futura erat. Et quoniam profitenti ueritatem maior calumnia quàm mendacium obijci nõ potest, propterea iure optimo id a me factum dixi; non ut alijs aduersarer, omnes enim magnifacio; sed ut opinionem meã a calumnia uendicarem: quod qua forma præstiterim, iudicent animi ingenui, qui partem illam legere non dedignabuntur. His itaque silentio decursis, solùm nonnulla ad tertium caput pertinētia, ad rationes nempe, quę cum meis dictis pugnare uidētur, qua potero breuitate, perstringam. Et ne de ordine sine ordine loquar, perpendam primo communia quædam ad institutum meum in Philosophia de moribus pertinentia. Agam secundo de ordinis cõsideratione, eiusq; significationibus. Tertio definitionem ordinis explicabo. Quarto descendens ad conditiones in definitione ordinis relatas, perpendam an de ratione ordinis sit, ut cuncta referantur ad unũ. Quinto, an ordo petatur ex Natura rerũ. Sexto loquar de generibus ordinis. Demũ considerabo, an cum in Artibus, tum in Scientijs utroque ordinis genere, compositionis scilicet, & resolutionis uti liceat.

Ratio scribendi.

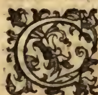
Quid seruandum.

Quid sit seruatum in Philosophia de Moribus.

Ordo seruandus.

PARS PRIMA

De Instituto Authoris in Philosophia de Moribus.

Vm mihi per capita, & gradus uniuersam Philosophiam de Moribus explicandam proposuissem, cõsilium meum fuit, ut, tanquam assecla, & interpres Aristotelis, Philosophiam illam ab eo traditam ita in gradus redigerẽ, & distribuerem, ut ex ea serie tria apprime utilia elicerentur. Quorum primum est congruens ordo, non quidem inuentionis partiũ eius, sed rectę institutionis legentium, aptæque conformationis animi eorum. Inuentionẽ enim partium eius ex prænotione finis, ut iam ab Aristotele factam, pręsupposui. Alterum est, conspicua connexio a principio ad finem, eorum omnium, quæ Moralem uitam instituunt. Tertium, exacta, ut mihi liceret, singulorum graduum per sua principia explicatio, absq; ulla repetitione. Cõsilium autem Arist. in sciētia de Moribus, tanquam principalis authoris fuit, nedum explicare, uerùm insuper modum patefaceret, inuentionis partiũ eius Philosophię, rationemq; tradere necessitatis earum. Instituto Arist. aptißimus fuit ordo resolutionis,

Institutũ authoris Philosophia d Moribus.

Cõsilium Aristot. in sciã de Moribus.

nis, non enim patere potest necessitas partium, nisi ex prænotione finis: Instituto autem meo, ordo ille non congruebat. Dum enim instituimus alios in Arte aliqua, a Primis eius Principijs ordiri debemus; & præsertim, quia si a fine, nempe a summo bono fuissem orsus, quoniã principia, & media illud constituentia latuissent, non ualuissem de eo, nisi confusè primò uerba facere, & pro exactiore explicatione coactus fuissem iterum post principiorum explicationem de eo loqui: quod nouit Arist. qui cum in primo Nicomachiorum confusè tantùm (vt ipse ait) de summo bono disseruisset, coactus fuit in decimo libro, post principiorum declarationem, disputationem illam repetere, & absoluere. Dum itaque aliquis lectores instituere cupit, ut institutionis ordinem seruet, & sine repetitione in uno, eodemq; gradu summum bonũ explicet, cũ id in primo gradu efficere non ualeat, & in posteriore aptißimè assequatur, non debet ullo pacto id primò sibi explicandum proponere, sed a principijs ordiri, indeq; compositionis ordine progredi ad cætera: ita enim progreßio ad finem, & cunctorum connexio, optimè refulgebit.

Cur Arist. in x. Moralium redit ad explicãdum summum bonum.

Ex dictis elicio non rectè sentire eos qui aiunt, Philosophiam de Moribus nõ posse alio, quàm resolutionis ordine tradi: immo contrà assero, cupiẽtem ea assequi, quæ ego mihi assequenda proposui, non debere alio, quàm ordine cõpositionis uti. Et si quis instet, quia ignorato fine nõ ualemus principia, & media dirigere: & præsertim, quia Epicurus uoluptati addictus, & quicunque summum bonum in honore constituunt, inficiabuntur, semiuirtutes, & virtutes pro summo bono requiri, & ad ciuilem scientiam pertinere.

Error primus.

Profectò qui ita instaret, ex errore uno in plures laberentur; nam rationem formarent inanem, ac insuper falsa acciperẽt.

2 Quòd inanis sit ea ratio, patet; quia eã retorquẽs dico, lõgè minus sine notitia principiorum, & præsertim Virtutis in eius definitione sumptæ, posse primò summũ bonum elucescere, quàm uice uersa: nam, ut in sexto Topicorum monet Philosophus, non est notum definitum, quousq; partes singulæ in definitione positæ non fuerint conspicuæ. Insuper ea ratio est leuis: quia quotiescunq; nõ partes inuenire, earumq; necessitatem patefacere, sed tantùm instituere cupimus; quod ego mihi faciendum proposui, ut cum ex Procemio, tum ex Epilogo constat; sat est, ut finis instituenti primò sit notus: quod patet exemplo Grammaticæ, Logicæ, & cuiuslibet domesticæ adolescentum institutionis. Præterea quicunque de aliqua disciplina, eiusq; partibus iudicium tradere debent, hi (nisi insipiant) non statim in eius limine, sed decursis omnibus gradibus id efficere tenentur. Demum ea ciuilis Philosophia, non vulgaribus, perperamq; educatis, sed iuuenibus familiari educatione, & assuetudine rectè compositis proponitur, quales solos Arist. ait eius Philosophiæ esse idoneos auditores: nam perperam affecti, etiam si a summo bono ordiremur, statim rectã de summo bono sententiam renuerent. Multiplici itaque ratione inanis est ea instantia, & negligenda.

Insuper falsa sunt ea, quæ accipiuntur:
nõ enim rectè dicitur Epicureos adeò delirasse, vt Virtutem pro summo bono non 3
esse necessariam cẽsuerint; Legitimi enim
Epicurei, in uoluptate honesta, ex actione
proba, Virtutis alumna prodeunte, summũ
bonum collocarunt; ut cum ex Diogene
Laertio, tum ex alijs uiris doctis, conspicuè
elicitur: immo non defuerunt, qui in eadem uoluptate Arist. cum Eudoxo summũ
bonum collocasse asseruerint. Propterea
inter cæteras Epicuri sententias, a Laertio
hæc quoq; refertur: Nõ potest iucundè viui, nisi prudẽter, honestè, ac iustè uiuatur.

Epicurus Virtutem p summo bono censuit necessariam.

Similiter nõ rectè dicitur, eos qui in honore summum bonũ collocarunt, non putasse virtutes, & semiuirtutes pro summo
bono esse necessarias: quicunque.n. honore appetit, magnificat Virtutem, cum (om- 4
nium consensione) honorum merita ex Virtute prodeant. Hoc conspicuis uerbis in primo Moraliũ Nicomachiorũ cap. v. protulit Arist. inquiens, Viros ciuiles in honore summum bonũ ponere, honoremq; optare, ut probi, Virtuteq; ornati uideãtur; ideo a Viris prudentibus, & Virtutis nomine, honorari cupiunt, &c. Hinc fertur Romanos, qui præsertim in honore, & gloria summum bonũ collocarũt, Templa Honoris, & Virtutis ita iuncta construxisse, ut nemini liceret in Tẽplum Honoris ingredi, nisi per Templum Virtutis progrederetur.

Qui i honore ponunt summum bonum, Virtutẽ censent necessariam.

Non rectè itaque dicitur eos, qui in honore summum bonũ constituunt, non putare

tare Virtutē pro summo bono esse necessariam,& ad ciuilem pertinere. Longè re-

Seneca.

ctius loquutus est Seneca, qui in lib. de beneficijs enunciauit, Maximo hoc naturæ munere hominē esse donatum, quòd Virtus in omnium animos lumen suum effundit; nā etiā qui non sequuntur, eā uident.

At dubitare adhuc fortasse poterit aliquis: cum ego in Philosophia de Moribus compositionis ordinem præsertim sim sequutus, cur a perturbationibus sim exorsus,& non prius animi partes, & facultates explicaui, quæ tamen Principia perturbationum censeri debent?

Quicunque hoc assererent, satis apertè errarent: nam facultates animæ non con-
5 stituunt gradum ciuilis Scientiæ: nec sunt pars consideratorum in ea, sed extrinsecus tantùm earum notitia ex scientia Physica desumitur, ciuiliq; scientiæ ab interprete aptatur pro explicādis partibus eius: quod cum hac sola ratione fiat, iurè illi gradui aptanda fuit, pro quo magis est necessaria, cui euidentius inseruit, similiorq; est declarandis in eo; huiusmodi autem est gradus, in quo de Principijs Virtutum sermo est.

Cur in disciplina ciuili nō statim I principio animi facultates referēdæ sint.

Quod Arist. seruasse inspicimus, qui in ciuili scientia animæ partes enumerans, earunq; cognitionem ciuili necessariam affirmans, id facit, non dum perturbationes, sed quam primum actiones, virtutesq; hominis cępit explicare; Animamq; & eius partes præassumpsit tanquam principium, cui Virtutes competerent, & per quod in duo prima genera virtutes distinguerētur. His accedit, quòd si ab anima fuissem orsus, nō tam apertè indicassem, eam in gratiam alterius,& obiter considerari, ac insuper minus rectè ciuili scientiæ per non cōstituentia ciuiles gradus principium dedissem: Nec ego vnquam asserui, me in singulis partibus compositionis ordinem exactè seruasse; immo affirmaui, ordinem penitus consimilem in singulis vniuersæ scientiæ partibus raro inspici, ob varietatem conditionis consideratorum in ea,& opportunitatum, quæ authori se offerunt.

Præterea cum institutum meum fuerit, nedum satis exactè potiora capita ciuilis scientiæ explicare, verùm in super patefacere, quo pacto ex inspectrice Philosophia penderet, eiusq; esset fructus, vt in partium Philosophiæ mutua comparatione patefeci, quod tamen fieri non poterat, nisi nonnunquam supra terminos ciuilis scientiæ eleuarer: Propterea ne dum vtile, verùm necessarium quoque fuit, nonnunquàm fines ciuilis scientiæ egredi, eaque referre, quorum exacta declaratio ad altiores sciētias pertinet; idque non inscius, sed libens, & consultò feci, frequenterq; cōfessus fui, taciteq; eius obiectioni satisfeci, nec prolixè,& exactè, sed breuibus, & lucidè, id præstiti; vt tanquam in picta tabella, earum rerum, quæ vsu futura erant, adumbrata quędam imago refulgeret. Ex quo constat eorum conspicuus error, censuraq; fallax, qui huiusmodi egressum damnant, cum pręsertim illi damnandi sint, qui ab interprete,& 6
explicatore id nō debere fieri existimant: nam si id mihi vitio dādum esset, errassent maxime D. Th. Scotus, D. Bonauentura,& vniuersi Theologiæ, Astronomiæ, Artis medendi, cæterarumq; disciplinarum, accuratiores interpretes, qui frequēter in gratiā primi instituti ea inserunt, quæ ad alias scientias pertinent; Idque maximè putandum est interpreti Moralis scientiæ conuenire, cum (teste Arist.) officium ciuilis sit usui rerū pręesse, cunctaq; disponere, quod exactè efficere minime posset, nisi disponēdarum rerum rudem saltem, & crassam obtineret notitiam.

Licere interpreti egredi nō nunquam terminos scientiæ.

Hinc cōstat, minus rectè eos sentire, qui enumerationem illam lucidam, & breuē cunctarum animæ facultatum, a me in gradu Principiorum Virtutis propositam, redundantem censent: quamuis enim de anima agere Physici sit munus, ciuili tamē ma- 7
gis est necessaria cognitio partium animæ, quàm Medico corporis, vt in primo Nicomachiorum cap. xiij. Philosophus monet: si itaque medici soliciti de notitia partium corporis commendantur, longè magis cōmendandus erit ciuilis, dum partes animæ sibi ante oculos lucidè,& breuibus explicatas proposuerit, & damnandi qui id faciendum non putant. Propterea Arist. non in calce primi Nicomachiorū tantùm, vt nōnulli minus rectè aiunt, verū insuper cap. vij. eiusdem lib. dum loquitur de humanis actionibus in principio sexti, necnon in septimo de R. P. cap. xiiij. animam in partes secat, & in singulis ferè ciuilis scientiæ libris de aliqua animę facultate mentionem facit: Præstitit profectò Arist. id paucis & strictim, at eius interpres tenetur latius id efficere. Nec alia digresio ciuili Philoso-

Cognitio facultatū animæ necessaria ciuili Philosopho.

pho

pho accõmodatior, vtilioŕq; ea excogitari potest: Pari quoque ratione quorundam aliorum cum habitibus Virtutum, et partibus ciuilis scientiæ complicatorum, nõ sine vtilitate ingenuorum legentium, lucidam, ac, vt valui, distinctã formam inserui, & eam præsertim, in qua breuibus resolutionem quæstionis de subiecto Metaphysicæ patefeci. Qua de re cum viri præclari exactissime, & subtilissime scripserint, ego neminem eorum damnans, sed magnifaciens omnes, modum resolutionis nouum attuli conditioni Metaphysicæ congruentissimum, quo cæterorum sententiæ non euertuntur, sed cõciliantur potius, & in rectam significationem redigũtur. Et quamuis exqsitè de re illa agere Metaphysici sit officium, aberrant tamen quicunque reso-
8 lutionem illam ciuili scientiæ accommodatam inficiantur, cum breuis, & lucida resolutio quatruplici ratione ei aptissima, & vtilissima censeri debeat.

Vtile est ciuili cognoscere in quo versetur sapientia.

Prima est, quia ciuilis cõsiderat habitus Mẽtis, qui nequeũt, etiam minus quàm exactè nosci, inter se distingui, inuicemq; comparari, nisi in quo versentur modo aliquo cõstet:

Ratio prima.

Insuper officium est ciuilis decernere, cui scientiæ, & quousque danda sit opera, vt in Proœmio
2 moralium Nicom. monet Philosophus: id autem præstare non valet, nisi in quo versentur habitus, modo aliquo cognoscat.
3 Tertia ratio est, quia officiũ est ciuilis præstantiã, & merita humanorum studiorum iudicare, singulisq; congruentem honoris gradum decernere; dignitas autem maxime ex eo pẽdet, in quo disciplina versatur.
4 Postrema ratio est, quia resolutio a me tradita conspicue elicitur ex verbis Philosophi, in primo magnorum moralium cap. xxxiij. quo loci inquit, in eo versari sapientiam, in quo versatur Intelligentia, & sciẽtia, ex quibus componitur: Insuper elicitur ex conspiratione Intelligentiæ, & scientię, de qua in sexto moralium Nicom. Arist. loquitur, pręstiterat id Philosophus breuibus, & per cõmunia quædam, tenebar ego, vt interpres, ea cõmunia distinctius explicare, & id de Metaphysica potius quam de alijs scientijs fieri debuit, tum quia est domina cæterarum, tum insuper quia de subiecto eius maior est dubitatio.

Demum eorum error satis cõspicuę refulgere potest, qui vt sui animi constitutionem patefaciãt, inquiũt Philosophiam illam ciuilem, non unam esse, sed multarũ
disciplinarum confusionem, nec vllo fine 9
esse præditam: Nam Philosophia illa, a me in gradus resoluta, re vera vna est, cum gradus illi omnes, ex quibus est conflata, ad eam pertineant, eamque constituant, iunctum tamen habet quarundam disciplinarum vsum, exactè eius explicationi conducentium: quod apprime vtile fuit, vt constaret, ex quibus scientijs, et principijs penderet, ex quibus partibus constaret, quarũque disciplinarũ vsui præesse deberet: non itaque cætera tanquàm fines, nec pro distincto fine, sed pro vno eodemq; fine cumulatius assequẽdo declarata fuerunt. Rectius eam sententiam de quadã male nuncupata Apologia protulissent, cũ sit quoduis aliud præter Apologiam, partim enim est Andiapologia, partim censura a censore non idoneo facta, partim alijs nominibus digna, quæ ingenuo lectori luce clariora se offerunt, adeò vt de ea iure id dicere ualeamus, vel eam non esse Apologiam, vel authorem eius ignorare quid sit Apologia.

Aunotatio pro consideratione perturbationum.

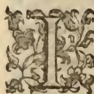
PRo primo ciuilis scientiæ gradu, congruenter Perturbationes animi a me constitutæ fuerunt, sunt enim tanquàm materia Virtutũ, & res quæ primo nobis ciuili institutione formandæ, & corrigendæ occurrunt. Propterea, vt a Medico Temperamenta, & humores corporum, ita a ciuili perturbationes, tanquàm humores animi, prænoscendæ, accurateq; considerandæ sunt: Nam exactior earum consideratio, magisq; cum scientia iuncta ad Physicum pertinet, sunt enim corporis Physici sentientis affectiones: secundo autem loco vt prudentia formandæ, & corrigẽdæ, pertinent ad ciuilem: tertio, vt persuasione, vel dissuasione conducunt, ad Rhetorem. ciuilis eas explicatas per priora principia, recipit a Physico Rhetor verò a ciuili, vt latius in eo primo gradu patefeci. Ex quo aperte constat non rectè eos sentire, qui inquiunt vniuersum illum de perturbationibus gra-
dum ab Aristotele iudicatum fuisse Rhe- 10
tori-

Nõ rectè dici considerationem perturbationum præsertim esse Rhetoricam.

toricum, quia de perturbationibus exactè tantùm in Rhetoricis verba fecit: At quomodo rectà ratione id a viro sapiente dici potest, cum Arist. cõspicuè oppositum enunciet? Extat præclara senten. Arist. in j. Rhetor. Rhetoricam ex ciuili scientia, & Dialectica esse conflatam, ac ab vtraq; pro ficisci; cum autem Dialecticę sit pullulatio, eiq; sit similis solùm per attinentia ad argumentationem, per cętera autem, de quibus agit, sit pullulatio quædam ciuilis scientiæ (vt Arist. inquit) cogimur fateri, in cõside randis perturbationibus Rhetoricam esse pullulationem scientię de moribus, easq; a ciuili recipere, non autem vllo pacto vice versa, vt isti affirmant. & præsertim, quia in eodem libro Arist. inquit, Probationes solas ad Artem Rhetoricã pertinere, reliqua esse additamenta, quia asserere exquisitam perturbationum consideratione esse Rhetoricã, est apertè pugnare cum verbis Philosophi, & est perinde ac dicere, accuratã Virtutum considerationem, non esse ciuilem, sed Rhetoricam, quod nemo diceret: nam par est ratio de Virtutum, & Perturbationum consideratione, inquit enim Philosophus in j. Rhetor. Cũ igitur omnes artificiosæ probationes per hæc fiãt, perspicuũ est eum solum hęc tria consequi posse, qui disserendi rationem, & morum, atq; Virtutum cognitionem, & perturbationũ animi Naturã perceperit, vt sciat quid vnaquæq; perturbatio sit, & qualis, & ex quibus excitetur, & quõ: Itaq; fit vt Rhetorica sit propago quædam, & quasi pullulatio Dialecticæ, & facultatis eius, quæ de moribus tractat, quam rectè ciuilem scientiam appellabimus, &c. Cõspicuè itaq; ex verbis Philosophi constat, non rectè dici accuratã perturbationum considerationem potius esse Rhetoricam quàm Ciuilem. Propterea rectius sentientes, cum Arist. dicamus, accuratam illam perturbationum cõsiderationem, esse quidem de re ciuili, resoluta tamen in Principia Physica, quod ego mihi faciendum proposueram, non autem vllo pacto esse Rhetoricam; cum Rhetor, vt ait Philosophus, solùm addat relationem ad suasionem, & propterea modum considerat, quo excitentur, quod ego nõ feci: Cur autẽ Philosophus prolixius quàm alibi de perturbationibus in Rhetoricis egerit, magisq; ad singula descenderit pro patefaciendo modo, quo componantur, vel excitentur, cumulatè in gradu perturbationum a me fuit explicatum, ideo non re peto.

PARS SECVNDA

De gradibus ordinis, eorumq; consideratione.

IN introductione ad ciuilẽ scientiam, ut ordinem ab Arist. in ea seruatum patefacerem, de ordine verba feci, & cap. xiiij. in quatuor posse ordinem cõsiderari, asserui. Primo in origine, & dirigente, veluti in Deo, de quo Arist. xij. Metaph. lij. mẽtionem fecit: Secundo in rebus ex originis ordine prodeũtibus; qualis est ordo partiũ Mundi; qua cõsideratione in lib. de Mũdo definitur Mũdus, quod sit Ordo cunctorũ, siue cõpages, cõcinno ordine digesta: Tertio in instrumento, & disciplina instrumẽtaria, qualis est recta ratio ordinãdi ad Logicam pertinens: Quarto in scientijs, & Artibus, per huiusmodi instrumentum, in ordinem redactis: Qui ordinum gradus ita se habent, vt posterior ex proximè antecedẽte pẽdeat, illumq; sequatur. Ex quatuor ordinis gradibus, quartum consilio meo inseruientem mihi explicandũ proposui, qui cum consideretur, vt cõplicatus cum scientijs, non ad Logicum pertinet, sed Pedię est officium, scientiæ ordinandæ coniunctæ: Logicus enim sine ea connexione regulas formandi instrumenta patefacit, accidit tamen, vt qui de hoc ordine loquitur, de altero quoque, qui regula ordinandi est, verba faciat, cum dirigens, & directum, ordinãs, & ordinatum, sibi mutuo respondeãt: Hic ordo dum consideratur tãquam dispositio, & forma, Arti, vel scientiæ iũcta, non respicit proximè animã, tanquàm habitus eius, sed scientiam, tanquam dispositio partium illius: Quòd si deinde scientia sit in anima, nil refert, nõ enim ob id ordo proximè refertur ad animam, sed è longinquo, & per scientiam in qua primo inest; quæ scientia etiam si in anima non esset, sed in voce, vel literis, adhuc ordinis posset esse particeps. Propterea rectè a me dictum fuit, me tunc ordinem considerare, non vt habitum animi, sed vt in Arte, vel in scientia reperitur.

Quatuor gradus ordinis.

Ex

Ex his tria quorundam errata refulgere possunt: Vnũ est, quia asserũt meam illam de ordine considerationem, omnino alienam esse a ciuili sciẽtia: Alterum, quia inquiunt, non rectè dici, ordinem iunctum scientijs cousiderari, vt eis iunctum, & nõ vt habitum animi: Tertium, quia asserunt instrumentum iunctum scientijs, a scientia cui iungitur non distingui.

Vt pertinet ad primum, res est cõspicua, ad Logicum tantum pertinere posse instrumentum, & rectam ordinandi rationem, non autem ordinem cum scientijs iunctũ,
11 vt ego consideraui. Propterea Auer. in ij. Phys. xvj. inqnit, Mos est, vt illud quod est cõmune omnibus Artibus, dicatur in Logica, & illud quod est proprium vniuscuiusq; Artis, dicatur in ea Arte: quòd si ego communia quædam declaraui, id feci in gratiam propriorum, quę ex communibus pendent: ea itaque consideratio, quamuis præsupponat nonnulla ad Logicum pertinentia, ratione tamen connexionis cum ciuili scientia, ad eam introductionem pertinebat, tanquam vsus Pedię: Et præsertim in attinentibus ad ordinem, id seruandum est; vt in introductione, & connexione cũ scientijs, ea pateant, quę vsu futura sunt, cum Ordo petatur ex natura rerum, & parum Artis includat. ideò Arist. in Logica nullum distinctum de ordine sermonem habuit, & latius quã alibi, in primo de partibus animalium de eo disseruit, ibiq; asseruit quæstionem illam; de seruando ordine, adhuc non fuisse decisam, indicans se alibi de ea non fuisse distinctè loquutum: Immò addo, cum ordo ex rerũ natura petatur, considerationem ordinis magis Metaphysicam, quam Logicam censeri debere: vt enim ordo vniuersi orbis i Deo eius Principe eminenter includitur, ab eoque, vt ab origine in alia effunditur, ita disciplinarum ordo, tanquàm in dirigente, & ordinante, in disciplinarum Principe, quæ Prima Philosophia est, primo reperiri debet: Metaphysici enim tãquàm ducis officium est, rerũ gradus uniuersè cognoscere, scientias, quæ in eis versantur, inter se distinguere, earumq; ordinem per communia patefacere: Ideò Aristot. non in Logica, sed in quinto Metaphysicę ordinem definiuit, & in sexto Metaphysicæ, quæ sit prima, quæ nõ prima Philosophia declarauit, rationẽ ordinis semper ex rerũ natura petẽs: communia docet Metaphysicus, quę deinde in disciplinis particularibus per propria earũ contrahi debent: valde itaque pauca ualet Logicus de ordine patefacere.

Ex his cõstat quòd quicunq; mihi obijcerent, quòd ego de ordine loquens de re Logica verba fecerim: Primo Arist. vt diminutum damnare coguntur, cum in Logica id non prę stiterit. Secundo minus rectè dicũt, id negocium omnino esse Logicum: Tertio, vt Logicum est, instituto meo non aduersatur, cum vt expositor, tenear patefacere vsumaliarum disciplinarum, & prę sertim attinentium ad Pediam, quę (vt ait Arist. in principio lib. de partibus animalium) in omni contemplandi genere, & docendi via locum habet: Demum Arist. aduersantur, qui in lib. de partibus Animalium latius quam alibi de ordine in scientijs seruando disseruit.

Vt pertinet ad alterum errorem, nempe quod ordo competẽs scientijs proximè referatur ad animam, tanquam habitus eius, vt nonnulli aiunt: Profectò res est conspicua in rerum definitionibus, vnumquodq; ad id debere referri, cui proximè inest: cũ 11
itaq; ordo, qui est cõgruens dispositio partium scientiæ, primo in scientia, & eius partibus insit, mox per scientiam referatur ad animam, tanquam habitus eius, profecto qui ordinem hunc cupit rectè definire, illum per scientiam, & partes eius, mox sciẽtiam per habitum definire tenetur: quod Aristotelem seruasse inspicimus, ipse enim scientias, & Artes definiuit per habitum. ordinem uero nequaquã, quem ego sequutus, & imitatus sum: qua de re latius loquar, in explicanda ordinis definitione.

Tertius error est, quia inquiunt instrumentum Logicum, iunctũ scientijs, a scientia non distingui; quod esse falsum cõstat: Primo, quia ea distinguũtur, quorum uno mutato, alterum non necessario mutatur; 12
at de ordine, argumẽtorumq; formis ita se habet, non enim eorum mutationem necessario sequitur mutatio scientiæ; nam uti ualemus ordine uario, distinctisq; argumẽtandi formis, cum tamen scientia ex causis pendens seruetur eadem. Prę terea, ea, de quibus distincto habitu iudiciũ tradimus, necessario inter se distinguuntur: at num congruentem seruemus, uel ordinem, uel argumentandi formam in Artibus, & sciẽtijs, nequaquam iudicamus habitu illius scientiæ,

Instrumẽta Logica differre, & ab habitu Logicę & a disciplina cum qua nectũtur.

ſciẽtiæ,uel artis,ſed habitu Logico,quia ea inſtrumenta iuncta Artibus,& ſcientijs,ab eis neceſſario diſtinguũtur. Hanc ueritatem luce clarius patefecit Ariſt. in Principio primi de partibus Animaliũ inquiens, non eodem habitu iudicari pertinentia ad ſcientiam aliquam, & pertinentia ad ordinem in ea ſeruãdum: nam per Pediam ait iudicari,an congruens ordo ſeruetur, non per habitum proprium eius ſcientię. Pręterea hoc apertè conſtat ex definitione demõſtrationis: Definitur ab Ariſt.in j. poſt. Demonſtratio, vt inſtrumẽtum Logicum, & nõ definitur quòd ſit habitus, ſed quòd ſit ſyllogiſmus generans ſcientiam,conſtãs ex primis,ueris,&c. quæ definitio ei etiam competit, dũ eſt iuncta cũ ſcientijs: quare iuncta cum ſciẽtijs,differt ab eis, alioquin demonſtratio non eſſet inſtrumentum Logicum,ſed tantũ habitus,quo Demonſtratio formatur,ac ita malè ab Ariſt.fuiſſet in Logica inſtrumentum Logicum definitũ: & id ipſum de ordine dicendum eſt,quatenus modo aliquo ad Logicũ pertinet.Præterea uniuerſe de omni ſecunda notione, in qua Logic⁹ uerſatur, hoc uerũ eſt,quòd quamuis ſit iuncta primæ, ſemper ratione a prima ſecernitur. Hinc, quãuis homo ſit animal,& hoc ſit genus,non propterea homo eſt genus, quia differt ſecunda notio a prima.Id ipſum de ordine, & Demonſtratione,ut ſunt notiones ſecundæ iunctę primis,dicendum, & ſentiendum eſt: ſemper enim ut notio prima,& tanquàm pars ſciẽtiæ,differt ab inſtrumẽto Logicó,quod eſt notio ſecunda iuncta cum prima.Pręterea omnis animi habitus habet opus propriũ, prodiens ex eo habitu, diſtinctum ab opere aliorum habituum; & quemadmodum opus habitus Principalis,eſt Principale, ita opus habitus organici,organicũ eſſe debet: cum itaque Logica ſit habitus diſtinctus a cæteris,& ſit organicus,debet eſſe apta efficere opus proprium, diſtinctum ab opere aliorum habituum, quod inſtrumnetũ ſit: At producere ſcientias, eſt opus ſcientiæ, quare opus propriũ habitus Logici, debet eſſe aliquid diſtinctum a ſcientia; huiuſmodi autem eſt forma ordinis, & oſtenſionũ. Et confirmatur, quia conceditur quod Logica ſit Ars,quare debet eſſe recta ratio efficiendi opus proprium illius Artis; nã opus reſpondet habitui,& talis eſt habitus, quale eſt opus eius,ac uice uerſa:ſi autem opus proprium Logici in ſcientia eſſet ſcientia, in Arte Ars,Logica ex ſe nil certi erit, cum certũ,& proprium opus non habeat, a ſciẽtia,& Arte diſtinctum. Nullum facio fundamentum ex Auerroe deprompt ũ,in paraphraſi de Gen.Anim.lib.ij.cap.ij.Quòd hæc eſt una conditio inſtrumentorum,cõmunis inſtrumẽtis Naturæ,& Artis, vt nũquã uertatur in opus illud, quod ad eo efficitur,nec eius ſit pars. Ex quo colligo Logicam non dici inſtrumentum,quia ſolum habitus Logicæ inſtrumentũ ſit, alia inſtrumenta non efficiens,(vt eſt ſententia quorundam) ſed quia eſt recta ratio formandi inſtrumenta: Vt Ars Medẽdi in vij. Metaphyſicæ dicitur ſanitas, quia eſt recta ratio efficiendi ſanitatem; & hac ratione habitus Logicus inſeruit ſciẽtijs, & Artibus.Colligo inſuper, quod quemadmodum Logica ſeorſum conſiderata eſt Ars,quia eſt recta ratio efficiendi inſtrumenta Logica,ita iuncta ſcientijs, ſcientia non eſt, ſed opus Logicum,cum ſcientia,vel Arte iunctum: Patet itaque inſtantias aduerſus meam opinionem formatas, conſpicue cum vero pugnare.

PARS TERTIA.

Explicatio definitionis ordinis.

NOn me latet ordinem a varijs, vario modo fuiſſe definitum: ego tamen, cæterorum definitionibus ſilẽtio obuolutis, ordinem cũ ſcientiis iunctum, ita definiendum cenſeo.

Ordo eſt cõgruens diſpoſitio, plurium, vel diſciplinarum, uel partium eiuſdem diſciplinæ, cum inter ſe, tum ad vnum primum, ex rerum natura a dirigente deprõpta, ut diſciplinæ pro facultate naturam rerum ęmulentur,diſtinctéq; legentium animis eam offerant. Vt conſtet ratio ſingularum definitionis partiũ, & quod nulla redundet,nullaq; deſit:Accipiendum primo eſt, Accidentia, vt exactè definiantur, per omne genus cauſę debere definiri,adeo vt definitio & quid, & eius causã patefaciat, vt patet ex proœmio de Anima, & viij. Metaph.cum itaque ordo ſit quoddam accidẽs,rectè a me per omne genus cauſæ eſt defini-

Definitio ordinis.

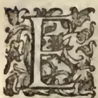
Duo præaccipiuntur.

definitum. Addendum secundo est, dum traditur definitio solū explicans quid, tunc ea ita se habere debet, ut tota cum definito conuertatur, non autem pars eius ulla primo assumpta, ut patet ex ij. post. At dū definitio constat ex omni genere causæ, secus se habet: in ea enim & pars dans quid, & ea quæ tradit causam illius (si exactè traditur) debet cum definito conuerti, ut constat de Irę, Eclypsis, & similium definitionibus, nā tum priuatio Luminis in Luna, tum Terræ inter Solem & Lunam interiectio, cū Lunæ Eclypsi reciprocatur: quod patet etiam ratione, una enim definitio est principium demonstrationis, altera est conclusio, quæ duo in demonstratione reciprocari debet & inter se, & cum subiecto, vt asseritur in primo poster.

His præassumptis ad ordinis explicandā definitionem accedens, Definiēdum mihi proposui ordinem cum disciplinis iunctū, Ordo ad ordinatum refertur, & est aliquid eius, & nil aliud esse potest, nisi dispositio partiū illius, ideo pro genere nil congruentius, quàm dispositio accipi potest: & quia dispositio est communis congruenti, & nō congruenti, ideo ut cōstituatur genus proximius, cōtrahi debet per cōgruens: quod etiam rectè seruauit Scotus, in iiij. sen. dist. xxiiij. q. j. inquiens, ordo est congruens dispositio, &c. At adhuc cum definito nō reciprocatur: nam quia cōgruens dispositio est rerum dispositarum dispositio, quæ cōpetere potest, & mēbris animalium, & his quę sunt in loco, & alijs multis; ideo adhuc per subiectum proximum, cuius est dispositio, magis contrahi debet: & quoniam consideratur ordo disciplinarū latè sumptus, siue in una, siue in pluribus disciplinis reperiatur, uterq; enim mihi usui futurus erat, ideo per duo subiecta proxima, exactioris distinctionis gratia, dispositionem contraxi, inquiēs, plurium, uel disciplinarum, vel partium eiusdem disciplinę, & hæc nequaquam iudicari debet diuisio ordinis in species, non enim ob id forma, & species ordinis uariatur, cum in utrisque eadem ordinis forma seruari posit, sed est enumeratio proximorum subiectorū, quibus Ordinis forma est apta competere: Quod etiam seruauit Galenus, dum definiens Artem medendi dixit, esse scientiam salubrium, insalubrium, & Neutrorū: & plura extant exēpla. Insuper; quia congruens dispositio est quædā ratio, & ratio oīs per ea explicatur, inter quę uersatur, ideo rectè additur, cum inter se, tum ad unum primum. Hactenus explicatæ sunt causæ internę, & tradita definitio explicans quid res sit, quæ tota ita se habet, ut præcedentia per sequentia cōtrahantur, & simul sumpta cum definito reciprocentur, ut faciendū monuit Arist. in ij. post. Adduntur mox causæ externæ, ac ut ordo earū exposcit. primò efficiēs, mox finis: efficiens est ingeniū hoīs, congruenter partes disponēs: & quoniā Artificiosum efficiens eget exēplari, aliquo per quod in finē dirigatur, & ex quo eliciat rectā operandi rōnem, hoc exēplar profectò nil aliud esse potest, nisi natura rerum ordine prædi tarū, & Iure profectò. Ars enim magna ex parte æmulatur naturā, & scientiæ per imitationem sunt res, quę cognoscuntur, & secantur ut res, ex sent. Arist. in iij. de anima xxxviij. & propterea non secus ac res in ordinē sunt redigēdę. Similiter Artes sunt forma quædā rerum efficiendarū, mente cōprehensa, ut elicitur ex vij. Metaphy. xxiij. Ideo in ordinis definitione, de dispositiōe dixi, ex rerum Natura a dirigente deprompta: Demùm additur finis. Et quia rō ex fine sumpta, (ut instituto nostro inseruit) est duplex, quarum una ex altera pendet: quia enim res, ut se habent ad esse, ita ad cognitionem, ideo institutum ordinantis est pro facultate æmulari Naturam, ut inde in nobis (quatenus licet) distincta cognitio consurgat, ea dispositio respondens naturæ rerum est finis generationis, siue constitutionis ordinis, distincta vero cognitio est finis rei genitæ, & disciplinę ordinatę, siue utilitas ordinis. sic Ordo petitur ex Natura rerum, & dirigitur in nostram cognitionem, ideo rectè dictum fuit, ut disciplinæ pro facultate naturam rerum æmulentur, distinctéq; legentium animis eam offerāt: Dictū autem fuit legentium animis, ut explicaretur id, per quod disciplinę seruantur, relinquuntur posteris, & in quo ab alijs ordinatæ præsertim inspiciuntur: Quamuis enim principale Scientiarum subiectum sit Anima, non tamen in ea inspici possunt, nec sine uoce & literis Ordo earum cęteris manifestatur: & ex eo quod dictum est, legentium animis, colligitur similiter se habere de animis audientium. Ex his constat in ea ordinis definitione seruari seruāda, nil esse redundans, nilq; desiderari.

Explicatur definitio ordinis.

Reijciuntur errata varia, ad ordinis definitionem pertinentia.

X recta definitionis ordinis explicatione facile est modo elicere, eos minus rectè sentire, qui ordinem secus esse definiendum existimarent. Nam primo cũ putent pro genere Ordinis, non dispositionem (vt ego feci) sed habitum esse sumendum, in cõspicuo uersantur errore: dum.n. Ordo cõsideratur ut iunctus sciæ, nil aliud ꝓ eius proximo genere assignari rectè po-
13 test, præter dispositionem, ut patefeci, nam huiusmodi Ordo nõ est habitus, sed dispositio partiũ per habitum constituta. Et longè manifestius decipiuntur, cũ ordinẽ pro instrumento logico definientes dicãt, esse habitum; nam Logicus nullũ instrumentũ considerat tanq̃ habitum animi, id.n. Logici officiũ non est: & prẹsertim, quia Modus definiendi respondere debet modo considerandi, Logicus cũ sit Artifex instrumẽta cõsiderat, nõ tanq̃ habitus animi, sed tanq̃ rectas rões efficiẽdi aliquid, ac ita definit: Ideo Arist. vt non debuit, ita nullũ instrumentũ Logicũ per habitũ definiuit: Definitur Syllogismus non qđ sit habitus animi, sed qđ sit ratio, in qua positis quibusdã, &c. similiter a Logicis definitur Argumẽtatio, quod sit ratio rei dubiæ fidẽ faciens; & definitio quod sit ratio, quid res est significãs, Ordo itaq; ut ad Logicũ ꝑtinet, & consideratus tanq̃ instrumẽtũ, ꝓperã definitur per habitũ, sed ea consideratione recta rõ ordinandi disciplinas, earũq; partes dici debet.

Insuper colligo perperam sentire eos, qui censent particulam illã (congruẽs) esse redundantẽ. At nituntur id ostẽdere, quia sine ea particula definitio cũ definito reciprocaretur. Quod cũ dicant, in geminũ labuntur errorẽ: primo.n. verũ nõ est, quod
14 sine ea parte definitio ex internis cõstituta cũ definito reciprocetur, quod tamẽ expostcit ea definitio, ut norũt periti Logici: Nã dispõ pluriũ, vel disciplinarũ, uel partiũpõt esse & cõgruens, & non congruens; & si reciprocaretur, id ei competeret munere externarum causarum, & alterius partis definitionis, quod non est satis, ut patefeci.

Insuper ēt si absq; externis causis reciprocaretur, adhuc ea particula non esset redũdans, cũ contrahat prẹcedentẽ, & genus ꝓximius cõstituat: nã si ea instãtia vim habe-
ret, ēt aĩatũ in definitione aĩalis esset redũ- 15
dans, dũ dicimus, quod est substantia aĩata sensitiua, quia sine ea particula reliquũ reciprocatur cũ aĩali: At docet Arist. nullam differentiã intermediã esse prætereundã, ideo in ij. post. ait diuisionẽ conducere definitioni, ne ulla differẽtia prætermittatur.

Præterea colligo in errorẽ labi eos, qui dicunt, nõ rectè in definitione poni partẽ illã, pluriũ uel disciplinarũ, uel partiũ eiusdẽ disciplinæ; immo assero absque ea parte definitionẽ ordinis disciplinarũ latè sum-
pti, diminutã esse, quia nõ explicaretur id, 16
quod in ordinẽ redigi debet: nã cum ordo ad id referatur, qđ ordinari aptũ est, nisi id explicetur, non dicitur explicari Ordo, inquit.n. Philosophus in cap. relationis, pro unius relati cognitione, non sat esse cõfusè cognoscere quod referatur ad aliud, sed ēt quid sit illud aliud nos cognoscere teneri: non itaq; in ordinis definitione fuisset satis dicere, plurium quæ ordinari apta sint; ea enim fuisset confusio, nõ explicatio. Et præsertim id a me seruandum fuit, quia explicaturus etiam ordinẽ, ne dum inter partes ciuilis scientiæ, uerùm insuper inter ciuilẽ, & inspectricẽ Philosophiã, de quorũ ordine uiri sapientes frequenter dubitant.

Conspicua adhuc magis reddetur hæc ueritas, perpendendo aduersas omnes instãtias, quæ profectò quot sunt, tot sunt erata: Nam si quis dicat quod ea est enume-
ratio specierum ordinis, non secus ac si ani 17
mal per hominem, & equum definiretur, profectò in hac instãtia geminus includeretur error. Primus est, quod ea sit enumeratio specierum ordinis, non enim species per materiam, & subiectum cõstituuntur, sed per formam, ea autem, quę in ordinem rediguntur, materia sunt ordinis. Hinc eadem forma, & species ordinis, hoc est uel cõpositio, uel resolutio, cũ in eadem disciplina, tũ in uarijs seruari potest, fuisset enumeratio specierũ ordinis, si resolutio, & cõpositio in definitione fuissent assumptæ.

Alter error ad exemplum pertinet: non enim de ea enumeratione perinde se habet, ac de illa, dum Animal per hominem, & equũ definiretur; homo enim, & equus
re uera sunt species, & formæ distinctæ, re- 18
spicientes unum commune genus, quasi communem materiam; at de his contra se hẽt, partes.n. & disciplinæ uariẹ, non uariæ

formæ

formæ sunt,sed uariæ materiæ,quę hoc habent commune ut sint capaces ordinis,tanquàm formæ:Exemplum esset simile, si diceremus de illa enumeratione perinde se habere, ac de ea facta a Galeno asserente medicinam esse scientiam sanorum, ægrorum, & neutrorum; ueluti ea quoque non est specierum enumeratio,dum Arist.in ij. de Aïa lxviij.inquit; Perspicuũ esse naturã eandẽ in aere,aqua,& cęlesti corpore,quibus similis ẽ definitio ordinis a me tradita.

At instare adhuc posset aliquis dicẽdo, ordinem artificiosum, ex Logica prodeuntem,in eadem disciplina, non in uarijs debere considerari;& pręsertim,quia in disciplinis uarijs non æmulamur naturam, sed ordimur a nobis notioribus, ut a Mathematicis tẽdimus ad Physica, & inde ad Metaphysica, ac ita pugnantia fortè uidebor dicere,cum in ordine asseram, nos imitari Naturam, & res distinctè legentiũ animis offerri;non enim per disciplinas uarias eo ordine res animis offeruntur, quo per Naturam sunt dispositæ:His accedit,quod inter uarias Artes omnino distinctas, nullus ordo statui potest:Prętera ordo uariarum disciplinarum, nec ad resolutionis, nec ad compositionis ordinem potest semper redigi,ut constat dũ a Mathematicis ad Physica progredimur: Demum mihi aduersari uideor,quia cap. xxviij. introductionis ad Ciuilem scientiam fateor, ordinem inter uarias disciplinas,nec compositionem,nec resolutionem seruare; quare cum definiatur Ordo his solis duabus ordinis speciebus communis, & huiusmodi ordo non congruat disciplinis uarijs,perperam de illis in definitione fit mentio.

His similia ea sunt,quę mihi possent obijci, quæ cum ad gradum dialecticarum rationum non eleuentur,infra eas constituta tanquam sophistica, cum plurimis erroribus sunt permixta.

Primò non rectè dicitur ordinem artificiosum,ex Logica pendentem,inter partes tantùm unius scientiæ uersari, non autem inter scientias uarias; Nam instrumẽta Logica sunt communia cunctis;ideo recta or
19 dinandi ratio ad Logicam pertinens, cunctis natis per illam ordinari debet esse communis; at ne dum partes eiusdem, sed etiã disciplinæ uariæ, aptæ sunt ordinari; ideo definitio illis quoque debet esse cõmunis: Quòd autem aptæ sint ordinari,ostenditur ratione,& authoritate: Ratio est, quia ubi finis postremus est unus, & fines proximi inter se ordinem seruant, disciplinę quoq; relatæ ad illum,uel ad eos fines, necessario sunt aptæ ordinari, disciplinæ enim perinde inuicem se habent,ac earum fines: At finis postremus est unus,nempe summũ bonum, & fines proximi uariarum disciplinarum inter se frequenter ordinem seruant: ideo ratione finis, saltem magna ex parte, sunt aptæ ordinari.Prętera sunt participes ordinis munere principiorum, ex quibus pendent, subordinata enim sunt uariarum disciplinarũ principia, ut constat ex j.post. de disciplinis superioribus, & collocatis sub eis: Demum aptæ sunt ordinari munere rerum de quibus agitur, & modorũ considerandi, quæ ambo frequenter sui natura prædita sunt ordine,quod patet consensione uirorum sapientum, & principalium interpretum Arist.qui frequenter de ordidine uariarũ disciplinarum, uel agunt, uel ambigunt,uel mẽtionem faciunt, ut de ordine partium Philosophiæ, de ordine uariarum scientiarum,Mathematicarum, & similium.ita Arist. Metaphysicam comparatam cum Physica per ordinẽ inscripsit,& uaria consideratione, eam modo Primam Philosophiam,modo post Physicam nuncupauit: cum itaque disciplinæ uariæ sint aptę ordinari,& id non eis cõpetat ex euẽtu,est necesse ut detur communis quædam & recta ordinandi ratio,quę uel instrumẽmentum Logicum sit, uel Lex Metaphysica ex rerum Natura deprompta.

Similiter cum uero pugnat id, quod additur, ordinem inter uarias scientias non pendere,& peti ex natura rerum:Dũ enim absolutè loquimur,id quod est per se consi
derare tenemur, ut monemur in j. Physic. 20
lxxiiij.at ordo,absolutaq; ordinandi ratio, quæ in scientijs firma,& constans est, semper & per se ex natura rerum depromitur, si autem nonnunquam uariatur, id oritur ex impotentia, & imbecillitate nostra, in definitionibus autem id solum est accipiẽdũ,quod absolutè,& per se,tale est,sic Metaphysica absolutè est prima Philosophia, & Physica dicitur sequi eam, ratione ordinis rerum, de quibus agitur: Pari ratione Arist.in sexto Metaphysicæ cont.iij. inspiciens absolutam ordinis rationem, ex rerũ natura prodeuntem,dixit;Si non darentur substantiæ a materia seiunctæ, Physica esset

ſet prima Philoſophia, & profectò nō alia ratione, niſi quia tunc res Phyſicæ primæ eſſent; quare Ariſt. ordinem quoq; uariarum ſcientiarum ex rerum natura eſſe petendum lucidiſsimè patefacit; & præſertim hoc eſt neceſſariū, quia niſi ſeruetur unus ordo naturæ, nempe compoſitionis, ſeruatur alter, qui inſtituti, & reſolutionis eſt; & ſi nullus ad eſt naturæ ordo, nullus quoque ordo diſciplinæ adeſſe poteſt, quod indicat ordinem neceſſariò pendere ex natura rerum.

At dicet fortè aliquis, dū progredimur a Phyſicis, natura poſterioribus, ad Metaphyſica, id non eſſe ex euentu; quia id quod eſt ex euentu eſt rarò, at non rarò, ſed ſemper a Phyſicis ad Metaphyſica progredimur.

Profectò qui ita argumentaretur, indicaret ſe minus rectè accipere cōditionem
21 eius, quod eſt ex euentu: Nam primò non omne ex euentu eſt raro, ut de Priuatione ait Auer. in j. Phyſ. quæ eſt principium ex euentu, & neceſſarium: ſimiliter ſpecies dicitur accidere generi, & una affectio alteri, vt patet ex Auer. j. poſt. xliij. & xliiij. nec propterea id eſt raro: Præterea dū dicimus quod eſt ex euentu eſſe raro, id nō ſemper debet referri ad illud particulare, cui competit, ſed frequenter ad genus, cui dicitur accidere; ueluti ſi dicimus animali accidere eſſe captum oculis, id nō ad talpam, ſed ad genus animalis debet referri: Et dum dicimus accidere homini eſſe Geometram, non ad Euclidem, ſed ad ſpeciem hominū propriè, & præſertim referri debet: Quare ſimiliter, dum aſſerimus accidere aliquando ut naturæ ordinem deſeramus, id accidere, ut conſtet eſſe raro, ad genus ordinatarum diſciplinarum eſt referēdum, ac ita inueniemus re uera eſſe raro, nam magna ex parte a natura primis ordimur: immo ſi non ordimur a primis origine, ordimur a primis ſecūdum inſtitutum Naturæ, & niſi adſit ordo naturę rerum, nullus adeſt ordo diſciplinæ: ſic naturam ſequentes, a Phyſicis deſcendimus ad Medica, a puris Mathematicis ad medias, ac Arithmeticam dicimus priorem Geometria, non alia ratione, niſi quia eſt de prioribus origine, & ſimplicioribus.

Præterea nō rectè dicitur, definitionem ordinis a me traditam pugnantia includere, quatenus ex una parte dico, nos æmulari naturam, & ex altera addo, ut res animo legentium diſtinctè offerantur: Hæc enim non pugnant, ſed mutuo ſe perficiunt, ac ſeruant, & dicentes oppoſitum, re uera pugnantia proferunt; quid enim aliud eſt diſtincta oblatio, quam conſenſio cum natura rei, eiuſq; congruens expreſsio & æmulatio? Per ordinem enim lucidè patefacimus, quid abſolutè primum, quid mediū, 22
quiduę poſtremū ſit, Sic in animo Sapientis, qui x. Metaph. cont. v. dicitur rerū menſura, diſtinctè fulget ſcientiarum ſeries, cōſpicueq; earum ordo refulget, naturæ rerū congruens. Ex quo lucidè cōſtat, quæ ſciētia ſui natura ſit prima, quæ illam ſequantur, & quomodo ab ea principia recipiant, res enim ut ſe habent ad eſſe, ita ad diſtinctam cognitionem. quare aduerſa ſētētia aperte ſecum pugnat, diſtincta nēpe oblatio, & receſſus a natura rerum.

At cōtradicendi ſtudio ductus in alium errorem aliquis labi poſſet, aſſerendo non rectè in definitione dici plurium, vel diſciplinarum, uel partium, quia inueniuntur Artes adeo ſeiunctæ, ut nulla ordinis con- 23
nexione iungi poſsint. In qua inſtātia duo refulgent errata, unum in conſecutione, alterum in aſſumpto; Vt ad conſecutionem pertinet, fallax eſt hæc conſecutio, dantur Artes ordinis expertes, igitur ordo non eſt congruens diſpoſitio plurium diſciplinarum: dum. n. dicitur plurium diſciplinarū, denotantur diſciplinæ aptæ ordinari, ordo enim ad id refertur quod ordinari aptum eſt, huiuſmodi autem ſunt diſciplinæ plurimæ, & illæ præſertim, quæ principaliores ſunt: propterea ego cap. xv. introductionis dixi, inter eas diſciplinas ordinē maximè refulgere, quæ communi aliquo fine iunctæ ſint.

Aliud erratum in aſſumpto includitur, quia nulla reperitur diſciplina alicuius cōſiderationis, quæ relata ad alias, non ſit modo aliquo particeps ordinis: cum enim Phi 24
loſophiæ partes (conſenſione ſapientum) ſint ordine iunctæ, & ex Philoſophia mox (congruente quadam menſura, & gradu) prodeāt Artes, etiam in eis, ut ex principijs prodeunt, uel in finem aliquem tendunt, accommodatus ordo naturæ congruens neceſſariò reperitur: Ita omnes animi habitus, aliqua ex parte iuncti, & colligati ſunt, niſi proximè, ſaltem ē longinquo, & munere principiorum, ex quibus pendent, uel finium, in quos tendunt.

Præte-

Prętereà, quoniam aſſero, ordinem non
eſſe genus uniuocum, æquè omnibus aptū
cōpetere, ſed eſſe genus ab uno, quod ana-
logum appellant, inſtare aliquis poſſet, aſ-
ſerendo, cum ordinis Natura in fine potiſ-
ſimum ſit conſtituta, & in definitione com
munis ordinis unicus aſsignetur finis, pro-
fectò omnis ordo unius generis uniuoci
eſſe debet, non autem tantùm communis
ab uno.

In qua inſtantia duplex inſertus eſt er-
ror, vnus in concluſione, alter in oſtenſio-
ne, nam concluſio falſa ex principijs fal-
25 ſis colligitur. Vt pertinet ad cōcluſionem,
minime verum eſt, ordinē eſſe genus uni-
uocum: cum enim ordo aliquando ſit cum
neceſsitate iunctus, aliquando minime, vt
ait Auerroes in procemio primi meteorū,
nequaquam omnino iudicari poteſt eiuſ-
dem naturæ, & conditionis. Præterea cum
Natura primum nō ſit aliquid uniuocum,
ſed ab uno, non enim æquè, primò dicitur
de primo origine, & primo dignitate, ac
inſtituto: ideo, cum ex primo pendeat or-
do, & cōſtituatur per relationem ad illud,
vt ordo quoque ſit ab uno neceſſe eſt. De-
mum, cum inter reſolutionem, & compoſi
tionem verſetur ordo; primò enim (vt ad
opera pertinet) res componuntur, mox re-
ſoluuntur, & ea quæ ſunt prædita priore,
& poſteriore, non habeant commune uni-
uocum, cogimur fateri ordinem de com-
poſitione, & reſolutione dictum, non eſſe
commune uniuocum.

Cum itaque concluſio vera non ſit, vt
etiam Principia, ex quibus colligitur, cum
vero pugnent neceſſe eſt: Nam dicebatur,
finis cuiuslibet ordinis eſt vnus, igitur or-
do eſt genus vnum vniuocum. Hæc ratio
26 inanis eſt: nam ſani vnus eſt finis, cum ta-
men ſanum dicatur ab uno: Vniuerſi entis
unus eſt finis, nēpe Deus, & ens eſt ab uno:
ſimiliter demōſtrationis, definitionis, natu-
ræ, & multorum aliorum frequenter vnus
eſt finis, quæ tamen (omniū conſenſione)
ab uno ſunt: & iure profectò, nam quam-
uis ordinis vnus ſit finis, ille tamen, vel eſt
vnus quadam vnitate ab vno, vel non eſt
aptus, ob rerum ordinādarum varietatem,
æquè in omnibus, vel diſciplinis, vel parti-
bus ab ordinante attingi, vel attingitur mo
dis varijs, inter ſe ordine præditis.

Præterea minus rectè dicitur, ordinem
variarum diſciplinarum, ad ordinem com
poſitionis, vel reſolutionis redigi non poſ-
ſe: proculdubio enim ad alterū eorum re-
digitur, & niſi redigatur, non debent diſci-
plinæ illę, quibus neuter competit, dici or-
dine prædıtæ. Quod oſtendo, quia nil eſt
in genere, quod nō ſit in aliqua ſpecie: Di-
ſciplinæ variæ magna ex parte ſunt aptæ
ordinari (vt antea patefeci) quare eis cō- 27
petit aliqua ſpecies ordinis: ſpecies ordinis
ſunt ſola cōpoſitio, & reſolutio: quare or-
do diſtinctarum diſciplinarū, vel eſt cum
compoſitione, vel cum reſolutione. Inſtan
tiæ ſumptæ ex Mathematicis, & Phyſicis,
per ſæpe dicta, ſunt ſolutæ: dum enim abſo
lutè loquimur, & præſertim de ordine va-
riarum diſciplinarum, cōſiderare tenemur
abſolutum earum ordinem, qui naturæ re-
rum, de quibus agitur, reſpondet, & diſtin-
cto cognoſcendi modo eſt accōmodatus:
Qua conſideratione Metaphyſica eſt abſo
lutè prima Philoſophia, Phyſica vero ſecū
da, & hæ ſunt duæ verè partes inſpectricis
Philoſophię, vt conſiderauit Alexander in
procemio lib. Priorū, & maximè ſunt iun-
ctę ordine, qui ordo ad compoſitionē per-
tinet, quatenus Metaphyſica ſint ſimpli-
ciora, communiora, & priora origine Phy
ſicis: Quòd ſi etiam vice verſa progreſſum
a Phyſicis ad Metaphyſica cōſiderabimus,
ordinem inueniemus reſolutionis. Non
quia Phyſica ſint abſolutè finis metaphyſi-
corum, ſed quia ſunt magis compoſita, &
reſolubilia in prædicata communia, & Me
taphyſica, ac ita aliquo modo ſunt finis.
De Mathematica loquendo, rectè inter
Arithmeticam, & Geometriā, nec non in-
ter has, & illas, quę ſub eis collocantur, quę
magis ſunt natura, & ordine iunctæ, ſerua-
tur & inſpicitur ordo compoſitionis: adeò
vt ſolo hoc conſpicuè euertatur eorū ſen-
tentia, qui inficiātur, inter varias ſcientias,
nec compoſitionis, nec reſolutionis ordi-
nem reſeruari poſſe. Dum verò Mathema-
tica cum cæteris Philoſophiæ partibus cō-
paratur, non ob facilitatē ſolam ſibi uen-
dicat ordinem; non enim quia Ars Fabrilis
eſt facilior Arte ſtatuaria, ideo eſt ordine
prior: facilitas enim, cum nullā pariat ſpe-
ciem ordinis, ordinem conſtituere non eſt
apta, ſed rei natura ea eſt, quę ordinis exē-
plar, menſura, & parens ſtatui debet: in quā
conuerſi dicimus Mathematicam eſſe, &
mediam, & poſtremam, mediam abſtra-
ctione, poſtremam abſolutè, cum ſit de ac-

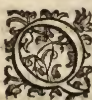
cidentibus Natura posterioribus substantia, sic postrema ob conditioně rei in qua versatur, ab Arist. statuitur, dum sub initio sexti Metaphysicæ, Metaphysicam primã, Physicam verò secundam Philosophiam appellat, qui ordines ad resolutionem, vel compositioně pertinent: Dum enim à Physicis per Mathematica ad Metaphysica abstrahendo eleuamur, progredimur resoluendo, ècontrario verò progrediendo cõponimus: similiter etiam dum Mathematicas scientias consideramus, ut uersantur in accidente, cæteras uero partes Philosophiæ ut cõsiderant substantiam, inter quæ est ordo originis, & dignitatis, uel ut Mathematicæ considerant solum quantum, Physicæ uero quantum iunctum cum substantia, seruari modo aliquo potest forma compositionis, & resolutionis, Naturæ rerum respondens; & dum nec compositio, nec resolutio seruatur, non seruatur ordo, quia non seruatur genus, nisi seruetur species aliqua eius.

Elicio demum nõ rectè eos sentire, qui aiunt, me puguantia dicere, cũ ex una parte asseram, inter uarias disciplinas ordině
28 reperiri, & ex aduerso in xxviij. cap. dicã, inter disciplinas uarias, nec compositionis, nec resolutionis ordině seruari: Nam apertè eo loci oppositum affirmo, assero enim, & patefacio, omnem earum ordinem uel resolutionis, uel compositionis esse, ut cũctis legere licet. solum addo, quod uerissimum est, non adeò exactè eos ordines, in distinctis scientijs reperiri, ut in partibus eiusdem scientiæ.

At uerè alij secum pugnant, cum dicãt, ordinem inter scientias uarias, non esse artificiosum, neq; communi definitione ex-
29 plicandum, & mox asserant, ordinem peti ex faciliore nostro modo cognoscẽdi, qui inter uarias disciplinas eorum consensione seruatur: nam quibus competit communis ratio ordinis, ut etiam ordo competat, necesse est; scientijs uarijs (ut patuit) competit communis ratio ordinis, quare & ordo: & cum detur hic communis ordo, quicunque eo neglecto de sola parte loquuntur aberrant, diminuteq; definiunt, & præsertim quia (ut docet Philosophus in sexto Topicorum) ignorato communi est necesse ignorare contenta sub eo.

PARS QVARTA

An conditio ordinis sit, vt cuncta referantur ad vnum.

Voniam ordo, est congruẽs earum rerũ dispositio, quæ ordini subijciuntur; ea autem dispositio, est mutua ratio, ac relatio quædam, ut inquit Arist. in viij. Phy. xvj. propterea, inter quæ fit ratio, & relatio considerandum occurrit. Existimarunt nõnulli, nequaquam requiri, pro ordinis constitutione, ut cuncta referantur ad unũ primum: Alij rectè iudicantes cuncta ad unũ primum referri, asseruerunt, non requiri ut referantur ad se inuicem: Ego autem in ordinis explicatione, utrumque esse a uero alienum patefeci, propterea ordinem definiens, ut eius conditio refulgeret, exploderenturq; errores, dixi, ordině esse congruentem, plurium, uel disciplinarum, uel partium, dispositionem, tum inter se, tum ad unum primum; idq; uarijs rationibus, & autoritatibus confirmaui: quas modò silentio preteriens, solum pro ueritatis defensione, errata uaria patefaciam, in quę illi labũtur, qui secus sentiunt.

Nam primò a uero longè recedunt, cum inquiunt partem illam definitionis (cum inter se, tum ad unum primum) redundantem esse, quia satis fuisset dixisse, quod sit congruens dispositio, ea enim non potest esse nisi ordinatorum inter se: At cum hoc dicant, in duplicem labuntur errorem: primus est, quia si solum diceretur, ordinem 30
esse congruentem dispositionem, cum ea congruens dispositio sit mutua quædam ratio, nisi modus, & ea, inter quæ uersatur, explicarentur, illa esset confusio, non definitio, explicaretur ratio, & relatio sine eorũ explicatione, inter quæ uersantur, nec illæ duæ falsæ sentẽtiæ exploderentur, quas nuper explodendas dixi.

Alter error est, quia conspicuè indicant, minus rectè se ordinem definire, nedum quia minus rectè pro genere habitum accipiunt, uerùm insuper, quia ordinem, qui ratio est, definientes, inter quæ ea ratio uersetur, non explicãt pretereuntes id quod maxime pro ordinis cõstitutione Arist. necessarium iudicauit, nempe ut cuncta referan-

tur

tur ad unum, ideo ordinem, & ordinata in
31 v. Metaphy. cont. xvj. definiens dixit Priora ordine, & ordinata ea esse, quæcunq; ab aliquo uno determinato, seruata ratione distant: Quo loci inquit Auer. ordinem non fieri, nisi cum relatione ad aliquid primũ, positum, aut intellectum, quod etiam asseruit in j. Phys. xlj. Et eãdem ueritatem confirmauit Arist. xij. Metaph. cont. xxxvij. asserens in Intelligentijs debere dari unã primam, quæ mensura sit, similiter in cont. lij. id ipsum approbauit; nam hoc de omni ordine absolutè uerũ est, ut ordinata ad unũ primum referantur, & iure profectò; nam ordinata ordine aliquo, quatenus eo ordine ordinata sunt, dicuntur esse unius generis, in omni autem genere ad unum primũ est necesse deuenire, ut constat ex secundo Metaphysicæ.

Quid sit primum in ordine, quod mensura dicitur.

VT lucidius pateat, quomodo in ordine cũcta ad unũ primum referantur, breuibus quod nam id primum iudicari debeat, est explicandum, & quamuis cap. xvj. introductionis, hac de re uerba fecerim, pro opportunitate tamẽ, nonnulla repetam, aliaque superaddam. Cõmune profectò est omni disciplinarum ordini, ut ea, quę ordinantur, per finem aliquem in congruentem dispositionem redigantur. Est. n. finis regula quædam ordinatorũ in illum. dum tamen cõsideratur compositionis ordo, ut contradistinctus ab eo resolutionis, & quæritur primum uniuscuiusq; ordinis, profectò per primum, nil aliud intelligere debemus, nisi id, a quo exordium disciplinę sumitur, primoq; declaratur, a quo mox cæteræ partes, per gradus recedunt, simile primum in omni ordine, uel locorum, uel temporum, uel dignitatis, uel cuiuslibet alterius rei, necessario reperitur: Quod primum in ordine compositionis, est internũ, ac simplicius principium, uel communissimum aliquod genus cæterorum; in resolutione uero, est finis: Hoc primum denotauit Arist. in v Metaph. xvj. inquiens, ordinata ea esse, quæcunque ab aliquo uno determinato, seruata ratione, distant. & quod per primũ id solum quod dixi, & nil aliud intelligere debeamus, patet, ne dum sapientum de ordine loquentium consensione, uerùm insuper considerando cæteros omnes ordines; nam ordinata loco, referuntur ad unum primum in loco positum, ordinata uel tempore, uel dignitate, ad unum primum quod caput, & principium sit eius ordinis, quare similiter ordo partium disciplinæ ad illud primum refertur, a quo in disciplina ordimur, & primò nobis explicandũ proponimus: Hoc autem est illud primũ, quod dicitur esse mensura illius ordinis, nã est illud a quo (ut dixit Arist.) cætera, seruata congruente ratione, recedunt.

Quid sit primum I ordine.

Pro cuius notitia considerandum quod (ut instituto meo inseruit) Mensura dupliciter usurpatur, uel pro minimo alicuius generis, quod iteratis uicibus, aliud mẽsurat, ut unitas est mensura numeri, hora temporis, uncia ponderis, ac ita de cæteris: Quæ mensura ad rem non facit. Secundo usurpatur mensura, pro primo aliquo, quod inspicientes, & a quo ordientes, mensuramus alia, per distantiam ab eo, nam mensura id dicitur, quo alia cognoscimus x. Metaph. cont. iij. de huiusmodi mensura loquuntur calculatores, & alij, dum ambigunt, an intẽsio, & remissio mensurentur per distãtiam a gradu summo, uel a non gradu: hac mensura Aristot. in prædicamento substantiæ, mensurat secundas substantias per primas, considerando recessum ab eis, & in xij. Metaph. xxxvij. indicat intelligentiam primã, esse mensuram cæterarum, quæ sub ea positæ, sunt præditæ ordine: eademq; consideratione centrum dicitur mensura circuli, & albedo colorum, ut ait Auer. x. Metaph. cont. vij. hæc est ea mensura ordinis, quæ in definitione ponitur, & ad rem facit. cũ itaq; Ordo ratione propria includat prius, & posterius (ut dixit Auer. j. Physic. xlj.) & in eo priore, & posteriore, nõ detur progressus in infinitũ, alioquin nec ordo, nec ratio seruaretur, ut dicitur ab Arist. in viij. Physi. xvj. ideo necesse est ad unum primũ deuenire, quod primum in disciplinarum ordine illud est, quod primò declaratur, de quo primo Arist. v. Metaph. cont. xvj. dicebat, priora posterioraue quædam ex eo dicuntur, quia quippiam primum in quouis genere est, atque principium; Id enim est, quod est propinquius cuidam primo: & res adeo est conspicua, ut superuacaneum

DE MENSVRA.

Duplex mensura.

sit in

sit in ea diutiùs immorari: Et cum mensura usurpetur dupliciter, quouis modo usurpetur, semper conditio eius est, ut sit unũ aliquid: & præsertim hæc est conditio mensuræ in hac secũda significatione, quia nisi primum esset aliquid unum, recessus, & distantia ab eo, nõ esset certa, & definita, sed ob primorum uarietatem, uaria, incertaq; esset. Oportet itaque ut primum in ea, uel sit absolutè unũ, uel si fuerint plura, ea sint prædita conditione aliqua una, constituente gradum unum: ut accidit de Grammatica, in qua literæ, dũ ut unius primæ, & simplicis conditionis considerantur, gradum unum primum constituunt, adeò ut forma unum, materia, & numero plura dici possint. Quòd sint unum, est per se, & de ratione mensurę, & primi in ordine: quòd nonnunquam sint materia, uel numero plura, est ex euentu, & seorsum a conditione primi. similiter in scientia de Natura, in qua Philosophus seruat ordinem compositionis, primũ eius ordinis, est principium internum, simplex, a quo orditur: & quamuis ea interna principia statuantur tria, tamen ob id, quod est commune singulis tribus, unum primum constituunt, unaque definitio eis competit; & secundum id commune, primò considerantur, gradumq; unum primum constituunt: quæ si deinde considerantur ut distincta, tunc ea quoq; inter se prędita erunt ordine, & unum erit prius, alterũ posterius, ut docet Philosophus sub initio secundi de partibus animalium: & consueuit Philosophus in ordine compositionis, primò de Materia loqui, cum sit origine prior, & ad formam tanquam ad finem dirigatur.

Exploduntur errata uaria.

Vm satis conspicuè elucidata sit ueritas, facile modo est errata uaria secus sentientium inspicere. Primò errare aliquis posset, asserendo quod ego in introductione loquens de ordine, & mentionẽ faciens de eo quod est ordine primũ, quod etiam mensura dicitur, nec quid primum
52 illud sit, nec quid mensura, patefeci. at cõspicuè decipiuntur, latè enim (ut instituto meo inseruiebat) quid illud primum sit cap. xvj. declaraui: de mensura tractatum non feci, quia superuacaneum fuisset, prę- 15
sertim cum sit sententia communis, ab animis rectè affectis approbata, primum in ordine esse mensuram cæterorum, quatenus per recessum ab eo cætera mensurantur: at re uera illi sunt dannandi, qui de ordine loquentes, hoc primum, quod est caput, & mensura ordinis, ne dum non explicant, sed euertunt, & necessarium non censent.

Insuper manifestius decipiuntur, cum euertendo ueriorem sententiam inquiunt, id unum in scientijs, quod sit mensura cæterorum, esse subiectum, de cuius tantùm ratione putãt id esse, ut unum sit: quod per ea, quæ dicta sunt, constat a uero esse alienissimum. Nam in ordine docendi (ut pa- 33
tuit) id solum debet censeri primum, & mensura ordinis, a quo ordimur, de quo dicebat Philosophus in primo Phy. lvij. primò declaranda esse communia, & in secũdo poster. cap. xiiij. asserebat, ordinare ut oportet erit, si primum accipiatur, quo assumpto, idipsum seruandum de reliquis; Adeo ut luce clarius sit, per primum in ordine, quod esse unum asserebat *Arist. in v.* Metaphysicæ, non subiectum scientiæ intelligi posse, sed id solum, quod primò declaratur. Et præsertim, quia subiectum, ob uarias partes, & principia eius, in sciẽtia est quoddam totum, quod in ordinem redigi debet; nõ autem est id primum in ordine, de quo est sermo. quod lucide cõstat, perpendendo ordinem uariarum scientiarũ, quo dicimus Metaphysicam esse primam, Physicam uero secũdam, similiter primam dicimus Arithmeticam, secundam Geometriam, nam hæ sunt præditæ ordine, ut Arist. una cum Platone affirmat: Ideo per definitionem ordinis ab Aristotele traditã, debent habere unum primum: hoc autem non potest statui subiectum, cum earum subiectum non sit unum, sed duo, eaque inter se ordine iuncta.

Præterea decipiuntur dum inquiunt, in constituendo ordine, finem artium respõdere subiecto scientiarum: nam uerè finis Artium, dum eas ordine resolutionis tradimus, est id primum, a quo ordimur, quodq; primo declaramus, ac inde ad alia progredimur. De subiecto scientiarum longe se- 34
cus se habet; nõ enim id primò declaratur, sed in uniuersa scientia, & in eo, ac eius partibus explicãdis ordo cõsideratur: Rectius loque-

loquerentur,fi diceret, ut ad ordinem pertinet,finem in ordine refolutionis refpondere principio originis in ordine compofitionis.

Infuper errant,cum dicunt cõditionem ordinis non effe,ut primum fit unum,obijciendo Principia Grammaticę,& Phyficę, quæ plura funt: at iam apparuit falfam effe
35 conclufionem,& inftantias nullius effe roboris,quia quatenus primum gradum conftituunt,unius funt conditionis,& rediguntur in unum.

At fumpta occafione ex hoc exemplo, in grauius labũtur erratum,inquiunt enim Philofophum in primo Phyficorum, non a Materia fuiffe orfum, fed a forma,& contrarietate: quod profectò longe a uero abeft,mos enim Arift. fuit in ordine compofitionis a materia ordiri,ideo in ij.Phyf.referens genera caufarum,femper primò materiam refert:nec rectè afferitur, quod in j. Phy.primo forma declaretur,re uera enim primo declaratur materia, quod luce cla-
36 rius patet ex calce libri: cum enim cumulate Philofophus de materia,eiq; iuncta priuatione uerba feciffet,quia fupererat declaranda forma, ideo inquit;de Principio autem in genere formæ,an unum, uel plura, & quot, aut quę fint,cum diligentia primę Philofophiæ opus eft determinare, de formis autem Phyficis,& mortalibus,in pofterius dicendis fermo erit, &c.

Apertè Philofophus his uerbis affirmat, fe de materia in eo primo libro egiffe, non de forma:& rectè hoc Simplicius,& potiores interpretes explicant.Quòd fi Arift.uidetur in cont.xlj. a forma, & contrarietate ordiri,accurate fingula cõfiderantibus ueritas facile elucebit: orditur Philofophus in j. Phyf. ab internis principijs generationis,confusè fumptis, quatenus per communem eorum conditionem gradum unum ordinis primum conftituunt: Mox ad fingulorum principiorum explicationem defcenfurus, ut patefaciat materiæ necefsitatem,a contrarietate approbata ab omnibus orditur, adeò ut progreffus a contrarietate Principiorum notiore ad materiam, non ordo,fed uia cẽferi debeat; utitur enim cõtrarietate,tanquàm medio notiore,pro inferenda necefsitate materiæ: at declaratis cõmunibus, & conftituto numero principiorum, defcenfurus ad diftinctiorẽ fingulorum explicationẽ, a materia orditur, quam primo declarat,& definit,eaq; declarata ad formæ declarationem nos dirigit, ut per uerba relata confpicuum eft. quod etiam patet ex Epilogo, quo Philofophus utitur in cont. lxx. in quo colligit fe declaraffe ea,quæ funt cõmunia principijs,quomodo inuicẽ principia fe habeant, & quid fit fubiectum;adeò quòd colligit, fe declaraffe quid fit materia,nõn autẽ quid fit forma.propterea, qui dicunt nõ primo declarari materiam, confpicuis uerbis Philofophi aduerfantur, ordinẽ in j.Phy.ab Arift. feruatum euertunt,& cum ratione pugnãt: Nam in cõpofitione tenemur ordiri a priore origine, huiufmodi autem eft materia, dum comparatur cum forma.

Infuper adhuc clarius,a uero recedunt, cum dicant,inter materiam,& formã,nullum effe neceffarium ordinẽ;quia nec materia eft caufa formæ,nec forma materiæ, fed ambo effe caufas compofiti: nã in hac fententia duo refulgent errores.Primus in conclufione eft pofitus: non enim rectè diceretur inter materiam, & formam non effe
ordinem, cum Materia neceffario fit prior 37
origine, forma uero appetitione, & perfectione, ut declarat Arift. in ij. de partibus animalium cap.j. & in calce fecundi Phyf. & hæc funt duo illa prima capita, quæ cõftituunt duo genera ordinum.

Alter error eft pofitus in ratione: nam Arift.& cum eo omnes interpretes, afferũt Formam,& Materiam,effe fibi inuicẽ cau-
fas,Formam in genere formæ,& finis,Ma- 38
teriam in genere materiæ, ut explicauit Auer.in j.Phy.lxx.nec nõ in ij. cont. xxx. & Arift. in eodem ij. Phyf. cont. xxiij. & lxxxi.formam ftatuit finem materiæ,& latius cõt.xc.& xci.formam dicit finem materiæ,materiam uero ait non effe caufam, ut finem,fed in genere materiæ: non rectè itaque fentiunt,qui aiunt,nec materiã formæ,nec formam materiæ effe caufam.

Cum in ordine refolutionis id a quo ordimur apertè fit unum, nempè finis, aiunt nonnulli, quòd fi in ordine difciplinarũ primum fuerit unum,eft ex accidenti,non quòd femper,& neceffario unum fit:At op
pofitum profectò uerùm eft,nempe primũ 39
per fe effe unum, plura uerò folùm ex accidenti:nam quod eft de ratione alicuius,eft per fe;primum effe unum,eft de ratione ordinis, & Arift. id accipit in eius definitione,ut patuit; quare hoc eft per fe, oppofitũ

uero

uero ſolum ex euētu; nam ſi fuerint plura,
catenus dicūtur ordine primum, quatenus
includunt cōditionem unam communem
ſingulis. His accedit, quòd qui id dicunt,
apertè ſecum pugnant, cum etiam aſſerant
finem Artium in conſtituendo ordine, re-
ſpondere ſubiecto ſcientiarum; nam condi
tio ſubiecti eſt, ut ſit unum: non itaque eſt
ex accidenti, ut in ordine reſolutionis pri-
mum ſit unum.

At obijciet fortè aliquis, quia in ordine
reſolutionis, ne dum unum, ſed etiam mul
ta in ſuas partes, & principia reſoluere uale
mus, ut reſoluendo poſtremas ſpecies in ge
41 nera, & principia proxima, & remota. Ve-
rùm qui hoc aſſereret, duplici ratione erra-
ret: primò, quia in rectè formato reſolutio-
nis ordine, non a multis cōplexis ordimur,
ſed a fine uno, dū enim a ſpeciebus uarijs
ad genus eleuamur, id colligendo, quod
cunctis eſt commune, progreſſus ille nō ad
ordinem, ſed ad uiam pertinet, qua docet
Philoſophus in ij. poſt. definitiones collige
re. ideo ego loquēs de ordine, progreſſum
hunc a ſpeciebus ad commune genus, ad
uiam redigebam. Præterea ſi huiuſmodi re
ſolutionis ordo aliqua ex parte concede-
retur, quem noui a nonnullis concedi, & a
multis complexis ordiremur, uel ea ſimul
reſolueremus, uel primo unū, mox aliud:
ſi ſimul, tunc conſiderarentur ut unum, ob
id, quod eſt cōmune ſingulis: ſi unum poſt
aliud, uel ea ex parte inſtituti naturæ, & ori
ginis inter ſe non different, & ita obtinerēt
locum unius, & a quouis ordiremur nil re-
ferret, nec ſeruarent ordinem inter ſe, cum
nec ſecundum originem, nec ſecūdum in-
ſtitutum, unum ſit prius altero, ſed potius
eſſent multi particulares ordines, ut multa
ea ſunt, quæ reſoluuntur: uel differrent, &
tunc uel ordiemur a primo origine compo
nendo, uel appetitione reſoluendo, adeo
quod ſemper primum, a quo ordiemur,
unum erit.

At quia facile eſt ex uno in aliud erratū
labi, dicet forte aliquis, quod aliud eſt or-
do, aliud unitas ordinis: Propterea quam-
uis unitas ordinis reſolutionis petatur ab
uno fine, id tamen non eſt de ratione ordi-
nis ut ordo, ſed ut eſt unus. Quæ ſententia
approbanda non eſt, quoniam unitas pri-
mi abſolutè eſt de ratione ordinis, ne dum
42 ut eſt unus, ſed etiam ut eſt ordo: quod pa-
tet, quia dum aliquid ingreditur abſolutā
rei definitionem, abſolutè dicitur eſſe con-
ditio illius; at relatio ad unum primum, ab
Ariſtotele in quinto Metaphyſicę ſumitur
non pro definitione unius ordinis, ſed or-
dinis abſolutè, definit enim nno ordinem
unum, ſed genus ordinis abſolutè, quare
conditio ordinis abſolutè, conſiderati, eſt
relatio ad unum primum: Ideo Auerrois
eo loci dixit, non dari ordinem niſi cum
relatione ad aliquod primo poſitum, uel
excogitatum: Quod confirmatur, quia
prius, & poſterius, ſunt differentiæ ordinis,
ut ordo eſt, quod aſſeritur ab Auer. in pri-
mo Phy. xlj. at prius, & poſterius, unum ali
quod primum expoſcunt, ad quod referā-
tur. his accedit, quod qui non eſt unus, etiā
non dicitur ordo, ſed diſtincti, & ſeiuncti
ordines.

Præterea ego de ordine loquens rectè
patefeci, in ſcientia prædita ordine condi-
tionem ſcientiæ a conditione ordinis di-
ſtingui; quod patet, cum eorum ſit diſtin-
cta definitio: Ideo quamuis ab Ariſt. in pri
mo poſt. ſciētia dicatur una, quia eſt unius
generis ſubiecti, non propterea ordo eſt
unus, quia ſit unius ſubiecti. & rē ita ſe ha-
bere apertiſsimè conſtat, quia de *eadem re*
ſubiecta loquētes, ualemus modò uno, mo
dò altero uti ordine: inſuper ualemus ordi-
nem ſeruare, & non ſeruare, & tamen ſem-
per (ſeruatis cæteris) ſcientia una permane
bit, ea autem, quorum uno mutato, non ne
ceſſariò mutatur alterum, proculdubio in-
ter ſe diſtincta ſunt, ſimiliter ordo poteſt
ſeruari in ſcientijs diſtinctis, quarum ſubie
ctum non eſt unum.

Verùm obijciet forte aliquis, ſi conditio
ordinis a conditione ſcientiæ uel Artis di-
ſtiuguitur, cum Artis unitas pēdeat ex uni-
tate finis, erit neceſſariū, ut ex aliquo alio,
non ex unitate finis, petatur unitas ordinis,
quod tamen ego non concederem.

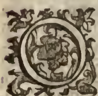
Hęc noua obiectio eſt nouum erratum,
quia multa ſunt idem ſubiecto, quæ diſtin-
guuntur ratione: Vnitas Artis pēdet ex uni- 43
tate finis, non quia finis ſit id, quod primo
declaratur, nam ēt ſi primo non declarare-
tur, Ars ſeruaretur una, ſed quatenus finis
conſtituit ſubiectum, ſiue modum conſide
randi eius, Ars enim non ſecus ac ſcientia,
una eſt, quia eſt unius generis ſubiecti: At
de ordine ſecus ſe habet, ſtatim enim uaria
to primo, quod declaratur, etiam ſi ſerue-
tur ſubiectum unum, uariatur ordo, cū de

eius

eius ratione fit relatio ad illud primum: fic itaque finis ordinẽ refolutionis conftituit, quatenus primo explicatur, non quatenus abfolutè in ea fcientia confideratur,

PARS QVINTA.

An ordo petatur ex natura rerum, vel potius ex noſtro modo cognofcendi.

Rdo difciplinarum, & uia addifcendi, cum aliqua ex parte confimilia fint, differunt tamen inter fe: & differentiarum una hæc eft, ut uia addifcendi petatur ex noftro cognofcendi modo, Ordo uero ex natura rerum de quibus agitur, ut in ordinis declaratione confpicuis rationibus, & anthoritatibus patefeci: frequẽter enim Ariſt. veluti in j. Phyſ. lvij. in ij. de anima xxxiiij. in lib. de fenfu, & fenfili, in lib. Elenchorum. Rhetoricorum, & alibi, affirmat, in feruando ordine nos debere naturã fequi, & ordiri a primis: ideo in Logica pro attinentibus ad ordinem minimè laborauit, cum nouerit per naturam nobis offerri, & ex natura rerum eſſe petendum. Quam ueritatem in primo quoque de ortu, & interitu xliij. confirmauit: nam conftituens ordinem inter tangere, agere, & mifceri, rationem ordinis ex rerum natura deprompfit, inquiens, ordiendum eſſe a tactu, quia mixtio non fit fine actione, & perpeſsione, hęc non fine tactu, & Auer. in iij. diſp. in fol. xviij. dub. ij. ait, Ordo eorũ quę funt, fequitur ordinem Intelligentiarum feparatarũ, Ordo uero noftri Intellectus, fequitur ordinem rerum. Galenus adeò lucidè hoc expreſsit, ut nil lucidius dici poſsit, ĩquit enim in fexto de decretis cap. v. Quodcunque a natura Principium eft conftitutum, id a fe fieri doctrinã etiam cogit; & paucis interiectis: Quocirca ftultum eft, uelle aliud naturæ rei, aliud doctrinę inuenire principiũ; & poft pauca: Rectum doctrinæ, & verum rei principium, ita inter fe mutuo connexa funt ut nulla ratione diuelli a fe inuicẽ poſſint. multa alia eo loci refert admirabilis Galenus, idipfum confirmantia, quæ accurato lectori legenda derelinquo: ideo uiri plures, fapientia illuftres, eiufdẽ fuere fententiæ, ut clariſsimus Lud. Boccaf. Iulius Scaliger exercit. ij. & alij: Nec filebo Ioannẽ Paulum Pernumiam uirum doctũ, & acri quodam iudicio præditum, qui in Procœmio fuæ Philofophiæ id ipfum affirmauit, & iure profectò: noftra enim cognitio eft imitatio naturæ rerum, & fcientiæ per repræfentationem funt res ipfæ, & ideo fequũtur ut res, ex iij. de anima xxxviij. infuper fcientia eft menfura, non quidem menfurans, fed mẽfurata a rebus, ut dicitur x. Metaph. v. id autem ei competit, quia naturã rerum fequi, & æmulari tenetur. Et confirmatur, quia ratio ex qua petitur ordo, debet eſſe cõftans, & firma; huiufmodi eft natura rerum; nobis autem modo unum, modo aliud notius eft, ut aſſeritur ĩ fexto Top. cap. iij. Præterea cũ ordo omnis uel ad cõpofitionem, uel ad refolutionẽ pertineat, quia compofitio, & refolutio primo naturæ rerum competit, iure optimo cenfendũ eft, fi nos deinde, uel componendo, uel refoluendo progredimur, quod naturam fequi dicamur: ideo in feruando ordine maximè naturam rerum confideramus, quam fi non fequimur, damnamur, dicimur non feruare ordinem, nec alia quidem ratione, nifi quia ab ordine naturæ rerum inferto recedimus. Et hoc cõfpicua ratione patet: quia quotiefcunque in natura rerum explicandarum, nec originis, nec inftituti ordo reperitur, in illis explicãdis fpecies ulla ordinis feruari non poteſt, cum nulla adfit ordinis naturæ ratio, quod apertè nobis indicat, ordinem, tanquam ex fonte, ex rerum natura manare.

Colligamus itaque conducere quidem ordinem noftræ cognitioni, id enim nemo inficiatur, & a me in eius definitione fuit aſſumptum: at rectam ordinãdi rationem, non ex noftro cognofcendi modo, fed ex natura rerum eſſe petendam. Hinc Ariſt. in prooemio Phy. quãuis aſſerat principia eſſe a nobis remotiſsima, nobifq; obfcuriſsima, tamen ait, primò eſſe declarãda.

Ex his cõftat quam longè a uero illi recedant, qui rectam ordinandi rationẽ, non ex natura rerum, fed ex noftro cognofcendi modo, primo petendam eſſe cenfent: 44
Quod firma fatis ratione cõfirmo, quia ab eo petendus eft ordo, a quo prodeunt ordinis differentiæ, non enim unum fine altero reperitur: at differentiæ, quæ funt compofitio, & refolutio, ex rerum natura prodeũt, nẽpe ex duplici natura primò, origine fcilicet

Scaliger. Paul. Pernumia.

Auer.

Galenus.

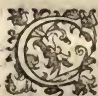
Lud. Boccaf.

licet & appetitione,ſiue inſtituto: quare ex natura rerum primò, & proprie ordo petendus eſt,non ex noſtro modo cognoſcē-di. Hinc niſi res,quæ occurrũt declarandę fuerint primò ſui natura ordine præditæ, nullus in eis explicandis poteſt ſeruari ordo,nec reſolutionis,nec compoſitionis:ſola facilitas, & difficultas, nullum ordinem conſtituit,cum ad nullam ordinis ſpeciem pertinere poſsit;& talis ſemper denominatur ordo diſciplinę,qualis eſt ordo naturæ rerum in ea declaratarum, adeò ut ex rerũ natura denominatio,& differentię ordinis petuntur,& cōſequenter prima,& uera ordinandi ratio. Et cum Ariſt. in Logica nil ferè aliud de ordine docuerit, niſi quòd in ij.poſt.patefecit quomodo definitionis partes in ordinem ſint redigendæ, ordinē earum ex natura eſſe petendum aſſeruit, inquit enim cap. xiiij. ordinare, ut oportet, erit, ſi primum accipiatur, hoc autē erit,ſi accipiatur id quod omnia ſequitur, illud autem nō omnia,neceſſe eſt enim aliquod eſſe huiuſmodi;aſſumpto autem hoc,idem ſeruandum erit in reliquis &c.

Facilitas, & difficultas ordinē non cōſtituunt.

Quòd ſi ordo partiũ definitionis ex natura eſt petendus,ordo quoque partiũ ſciētiæ petendus erit ex natura, cum ſcientiæ maximè ex definitionibus pendeant, & cũ eis iunctæ ſint, ut ſępe repetit Ariſt.

Per ea quæ dicta ſunt, reijciuntur errata varia.

Vm patefecerim in introductione ad Ciuilē Scientiam, rectam ordinis rationem ex rerum natura eſſe petendam,ut nuper etiam cōfirmaui; aſſerui inſuper in explicandis ſenſibus, ne dum Ariſtotelē uerum etiam Platonem in Timęo ſequutum fuiſſe naturam: Platonem quidem origines,ideo orſum fuiſſe a tactu: Ariſtotelē uero inſtituti, & dignitatis, ideo fuiſſe orſum a uiſu.

At obijciet aliquis, me pugnantia proferre, cum una ex parte in v̄. gradu ciuilis ſcientiæ dicam, Platonē in tradendis ſcientijs ordinem ſeruare noluiſſe, & ex aduerſo aſſeram, in Timęo in explicandis ſenſibus ſeruare ordinem. Et præſertim non rectè uideor tribuiſſe Platoni, quòd ordinē non ſeruauerit, cum miro quodam Artificio nos ſenſim in ſuam ſententiā deducat.

Hæc excogitata controuerſia inuētores
ſuos in tres cōſpicuos errores deducit. Pri- 45
mus eſt, quia perperam meam ſententiam referunt,nō enim eo loci dixi, Platonem in ſcientijs tradendis ordinem ſeruare noluiſſe,ita enim ſupponerem illum ſcientias docuiſſe, inordinate tamen,quod minimè aſſerui, ſed dixi illum ſcientias nō redegiſſe in ordinem:hęc enim apprimè differunt inter ſe,ut cōſideranti eſt notum, nō enim Plato ſcientias docere, & in ordinem eas redigere ſibi propoſuit,ut conſpicuum eſt.

Alter error in ſententia eſt poſitus, nam minimè uerum eſt Platonem in ordinem
ſcientias redigiſſe;nemo enim apud Plato- 46
nem diſtinctam, & ordinatam, uariarum diſciplinarũ, per ſua Principia declarationem inueniet.& ſi quiſpiā ſuæ mentis acumine ſe in Platone eam intueri aſſereret, apertè aduerſaretur Platoni, qui unà cum ſuo Socrate, ſe nihil ſcire profitebatur, & cum in Epiſtolis,tum alibi aſſeruit,ſe nil ex ſententia in lucem protuliſſe, nec id ſe unquam facturum,& ea quę circunferuntur, ex aliorum opinione dicta eſſe: ideo non ſermone auſcultatorio, doctrinæ accōmodato, fuit uſus, ſed Dialogis alios inducens probabiliter diſputantes,ex aliorumq́; ſententia loquens, modo ex ſententia Pythagoræ,ut in Timęo, nam Timęus Pythagoreus fuit, modo Parmenidis, ut in Parmenide, modo alterius: cum autem de uarijs hac forma diſſeruerit, quod ordinem aliquem in nonnullis ſeruauerit, nunquam ſum inficiatus; at hoc aſſerui, & conſtanter aſſero, Platonem ex propria ſententia ſciētias non diſtinxiſſe,ordinateq́; eas tradidiſſe, cui ueritati nemo in Platone mediocriter uerſatus aduerſatur.

Plato ſciētias in ordinem nō redegit.

Tertius error poſitus eſt in ratione, inanis eſt enim hæc cōſecutio: Plato agens de
ſenſibus eſt uſus alio ordine, ab eo, quem 47
ſeruauit Ariſt. igitur ſcientias in ordinem redegit;nō enim periti Logici ex parte una cēſent inferēdum eſſe totum; & præſertim quia de ea quoque parte ſub alterius perſona loquutus eſt,ut etiam de cæteris.

At addebatur quòd Plato miro artificio lectores in ſuam ſententiam deducit, ideo ordinatè de ſciētijs loquitur. Profectò hic
eſt error alius,quia Arte in ſententiam de- 48
ducere,eſt uti uia,non ordine;facere enim

ut aſ-

ut assentiamur conclusioni, & propriç sententiç, non ordinis, sed uiæ officium est.

Verum existimabit fortè aliquis, primũ contextum primi Physicorũ aduersari sniç meæ. Asserit in eo cót. Philosophus, primò declaráda esse Principia, rationẽq; ordinis afferens, non eam ex natura, sed ex nostro modo cognoscẽdi petit, inquit enim Principia primo esse declaranda, quia per ea cætera cognoscimus.

De j. cót. j. Physi.

At qui ita objicit, duplici ratione decipitur. Prima est, quia Principale institutum Arist. in eo cont. est rationem tradere, non
49 ordinis, sed consilij sui, id enim præsertim ad prooemiũ pertinet, ut patet ex iij. Rhet. consilium, & institutũ Arist. in primis libris Phy. est declarare principia: & ratio huius instituti est, quia cognitio rerum pẽdet ex notitia suorum Principiorum, quam sententiam protulit etiam in ij. Physic. xxvij. vbi nõ de ordine, sed de solo instituto suo loquitur: Nam quando præsertim de ordine uerba facit, rectam ordinis rationem ex rerum natura petit, ut patuit in præcedentibus.

Altera ratio erroris est, quia quãuis eadem causa inseruiat etiam ordini, tamẽ (vt loquens de ordine cumulatè patefeci) potissima causa, ob quã principia primo sunt declaranda, est, quia sui natura sunt prima, ex qua potiore, & priore causa, pendet altera; nempe ut per ea cognoscantur alia, res enim ut ad esse, ita ad distinctam cognitionem se habent: Arist. tamen eo loci, nõ primam, sed hanc causam attulit, tum quia (vt dixi) principale consilium eius erat, non ordinis, sed instituti sui causam tradere, tũ insuper, quia ea causa, quam tradit, est nobis clarior, & includit alteram, ideo dans eam, uirtute, & facultate tradit utranque, nec semper statim causa prima est asignãda, sed frequẽter traditur primo causa proximior, quæ mox in primam resoluitur, per ea quæ uel uniuerse sunt nota, uel alibi sunt declarata, ideo Aristoteles in secundo Physic. xxxviij. inquit, homo ędificat, quia est ędificator, est autem ędificator per Artem ędificandi, adeò quod docet non statim tradi causam primam, sed proximam, quæ mox in primã resoluatur. Et quod res ita necessario se habeat, ostendo: cũ enim frequenter Arist. rationem ordinis tradẽs, eam petat ex natura rerum, aliquando ex nostra cognitione, cumq; nostra cognitio non sit causa naturæ rerum, sed uice uersa, colligendum est, rationem ordinis, primã, & potissimã ex natura petendam esse, non ex nostro modo cognoscendi.

Insuper suspicari poterit aliquis, primum contextum quinti Metaphysicæ, opinioni meæ aduersari, inquit enim eo loci Philosophus, aliud principium est illud, unde unumquodq; optimè fiat, ut doctrinæ, non a primo, ac rei principio, aliquãdo inchoãdũ est, sed unde quis facilius discat, &c. sic itaque ratio ordinis ex nostro cogoscendi modo petenda uidetur. Quicunque sententiam hanc Aristotelis mihi esse aduersam existimant, in conspicuos labuntur errores. Primo, quia ego nunquam inficiatus sum, immo apertè asserui, nõnunquam ob nostram imbecillitatem nos deserere naturæ ordinem, at cum id prodeat ex imbecillitate, est ex euentu, ut dum a Physicis ad Metaphysica progredimur, & præsertim quia si speciem aliquam ordinis seruare uolumus, nisi ordiamur ab uno primo, ordimur ab altero, ut patefeci. 50

De j. cót. v. Metaphysicę.

Alter error est, quia Aristi: in eo cont. non de ordine, sed de uia loquitur, de qua unà cum Platone consueuit dicere, fieri ex notis nobis: At fortè Viri cęteris sapientiores mirabuntur, nec putabunt quempiam reperiri posse, qui uerba illa Philosophi referat non ad ordinem, sed ad uiam, & præsertim, quia si ad uiam referuntur redditur Aristoteles redundans, cum enim in eo cont. loquatur Philosophus de Principij significationibus, referens alias principij significationes, illam addit, quæ ex uia desumitur, inquiens: Præterea unde res primo cognosci potest, id Principium rei dicitur, ut demõstrationum suppositiones &c. Insuper id ipsum confirmatur ratione, quia in uia semper a nobis notiore ordimur, non autem quandoque tantum, ut eo loci ait Aristoteles, ueluti si inter A. & B. fiat comparatio, & notior sit A. nunquam in uia ex B. inferemus A. sed semper uice uersa ex A. notiore inferemus B. 51

Viri hi sapientes, dum admirãtur, in tres labuntur errores. Primus est, quia dicunt neminem inueniri, qui uerba illa Philosophi ad uiam referat, at si dignarentur meliores interpretes legere, id non dicerent: Nã inter Interpretes Metaphysicę cõmendatur ille qui nomine Alexandri Aphrod. 25

circunfertur; hic autem illum locum expones, nequaquam ad ordinem, sed ad uiam retulit, & exemplis ad solā uiam pertinentibus illustrauit, ut cunctis uidere licet.

Alter est, quia inquiunt, si Arist. de uia loqueretur esset redundans, quod tam longe abest a uero, ut nisi de uia tunc loqueretur, in referendis significationibus Principij diminutus fuisset. ratio est, quia in
53 uia docendi duplex Principium consideratur: unum tantum ex parte nostri, ut in ostensione per effecta, & hoc principium ab Aristotele primo fuit positum, dum dixit, in doctrina non a primo, ac rei principio, aliquādo inchoandum, sed unde quis facilius discat, hoc est a primo nobis, quod tunc consideratur ut contradistinctum a primo natura: Alterum principium ad uiā pertinens reperitur, quod etiam est principium rei, ut in demōstratione per causam, quod pro altera Principij significatiōe Philosophus afferens, dixit, unde res primo cognosci potest, id Principium rei dicitur, apertè his uerbis Philosophus explicat absolutum Principium rei, cum id nūcupet rei principium. Hæc duo prima, siue principia, maxime differūt, cum unum sit solum ex parte nostri, alterum absolutè, & ex natura rei, quæ duo prima ab Aristotele in j. post.cap.ij. dicuntur ne dum distincta, sed opposita, ideo nisi Philosophus in Principij significationibus utrunq; retulisset, fuisset diminutus.

54 Tertius error conspicuus apparet in confirmatione, explicata per A, & B, ea enim uim habet aduersus inuentorem suum, nō aduersus sententiam meam, quod patet reflectēdo rationem, nā per eos ordo est petendus ex nostro cognoscendi modo, & id sumitur in definitiōe ordinis, ideo nō quādoq; (ut ait Arist.) sed semper ordiēdū erit ab eo, unde facilius quis addiscet. Præterea aduersus eos uim habet ea cōparatio nuper relata inter A, & B, nō aduersus sententiā meā, quia in ordine comparatio præsertim uersatur inter duo ad inuicē, & quęritur de quo primo, de quo secundo sit agendū: At in uia nō inter duo inuicē relata fit cōparatio, sed relata ad tertiū, ut dum quęrit Arist. an aīa explicanda sit per priora, uel per posteriora, cōparat priora, & posteriora, cum aīa declaranda, adeo ut priora, & posteriora cōparentur pro uia, nō inter se, sed cum tertio, nēpè cum re explicanda, ideo rectè in eo j.cont.v.Metaph. indicat Arist. id tertium explicandū, aliquando non explicari per prima absolutè, sed per aliud nobis notius, quod optimè congruit uiæ potius quā ordini, de qua addiscendi uia, tum principij nomen, tum uox facilioris dicitur, cum omnis demōstratio exposcat principium, & inter notius, & ignotius uersetur.

At perpendamus quam cōspicuè in aliū errorem labantur, nam sñiam suam confirmant authoritate Gal. lib. ix. de Platonis, & Hipp. decretis cap. ij. quo loci Galenus Platonem sequens ait, a notioribus esse ordiēdum, ex quo colligūt, ordinem peti ex nostro cognoscendi modo, at non considerāt Galenum, non de ordine, sed de Methodo 55
sumpto ꝑ uia uerba facere, & res est notissima, Gal. enim ī eo lib. de ea Methodo agēdū proponit qua verū a falso dignoscitur, ex similium, & dissimilium comparatione, ut ex uerbis Gal. & ex inscriptione conspicuū est, de qua Methodo ꝑ uia sumpta loquitur Plato ī Phędro, & in Philebo, cui.n. dubiū, quod dum consideramus qūo ex similium, & dissimilium cōparatione, verū a falso dignoscimus, id nō ad ordinem, sed ad uiam pertinet? veluti etiā ad viā cognoscēdi pertinet sñia illa Platonis, relata a Galeno ix. de Placitis cap. ij. dum inquit Plato nē asseruisse per Iustitiā uniuersæ Reipub. & partium eius, ut notiorē, explicari, & elucescere iustitiā Aīæ nostrę, ea enim est uia ex analogia deprompta, nam gradus internarum aīæ nostrę facultatum, internā quādā in nobis Rēp. constituunt, latentē tamē, in qua Iustitia interna locū habet, & elucescit per Iustitiā uniuersæ externę Reip. fm quandam analogiam, qua frequēter utitur Plato, Analogia autē (omnium consensione) ad uiam, non ad ordinē pertinet, & hęc ita se habere (vt dixi) apertissimè constat per conspicuā sñiam Gal. in vj. de decretis, cap. v. a me in præcedentibus relatā, ubi latissimè affirmat, rectā ordinis rationē, non ex alio, quam ex rei natura esse petendam.

Perpendamus sñiam Arist. in j. Moraliū Nicom. c. iiij. verba hęc sunt, Sed hoc ignorare nō debemus, interesse inter eas rationes, quæ a principijs proficiscuntur, & eas, quæ ad Principia, rectè enim Plato de hoc dubitabat, & quærebat, vtrum uia a Principijs, uel ad Principia esset, uelut in stadio, utrum ab ijs, qui præmia proponunt, ad calcem, an contra, initium enim ab ijs rebus, Perpēditur sñia j. Moraliū

quæ

quæ notæ sunt, sumendum est, hę autem dicuntur duobus modis, aliæ enim nobis notæ, aliæ per se, & absolutè notæ sunt, fortasse igitur nobis initiũ ab ijs rebus sumendum est, quæ nobis sunt notæ, &c. Patefeci in introductione, dũ loquebar de ordine, sententiam illam Arist. non de ordine, sed de uia esse intelligendam.

Ex quo elucescit conspicuus error eorum, qui inquiunt Aristotelem tunc non de uia, sed de ordine loqui. & quod in re conspicua aberrent, multiplici ratione redditur notum, & primo accuratè perpendẽdo singula uerba, ne dum nuper relata, sed etiam cætera, quæ in eodem cap. leguntur, singula enim apertè patefaciunt, Aristotelem non de ordine, sed tantùm de uia loqui: & Quomodo de ordine rectè dici potest, id a quo ordimur debere esse notum nobis, cum id a quo ordimur primo decla-
56 randum proponatur? repugnat nanq; dicere id primo esse declarandum, quod est nobis notum, declaratio enim ad ignota refertur, at in uia per nota declarantur ignóta, sic etiam uiæ a principijs ductę, & ad Principia ducentes, de quibus Philosophus mẽtionem facit, ad uiam pertinent, & constituunt ostensionem uel quia, uel propter quid. & quamuis ordo quoque modo aliquo sit ratio, ut ego in ordinis declaratione patefeci, nõ tamen est ratio a principijs ducta, uel ad principia ducens, sed tantum relatio quædam ordinatorum ad primum. Et hoc est conspicuum, quia ordo docendi non consideratur inter causam, & rem effectam, sed uel inter uarias causas explicantes rem eandem, externas nempè, & internas, uel inter uarias partes subiecti, uariaq; effecta, progressus autem a re effecta, ad causam, & uice uersa, ad uiam, & species demonstrationis pertinet. Missa facio cætera, quæ in introductione consideraui, quæ an rectè solui possint, aliorũ sit iudicium. Et confirmo secundo eundem errorẽ consensione omnium approbatorum interpretum Aristotelis, & præsertim Eustratij, D. Tho. Acciaioli, qui procul ab omni suspitione locum illum de uia, non de ordine explicant, quod etiam fecit doctissimus Vicom. in Procemio Phys. sic in uniuerso eo cap. Aristoteles, non de alio, nisi de uia cognoscẽdi summum bonum, uerba facit.

Addo tertiò pro lucidiore notitia ueritatis, quod Aristoteles eo in loco inquit rectè Plato de hoc dubitabat, &c. Perpendamus, ubinam Plato de re illa dubitauerit. si accuratè id, de quo Aristoteles loquitur, cõsideramus, & uniuersos Platonis Dialogos percurrimus, inueniemus id solum fieri in calce sexti Dialogi de R. P. Nam sermo Aristotelis est de cognitione summi boni hominis, at in eo Dialogo Plato, nec non in septimo id ipsum cõsiderat, nempè qua uia, & Methodo ualeamus ea cognoscere, quæ bona, & iusta sunt, & ait nos per boni umbras excitari, & duci in cognitionem Ideę boni, mox uice uersa regredientes, ex notitia exacta Ideæ boni elicere, tanquam ex mensura, quid in cæteris bonum, & iustum sit: aduersus quam sententiam disputat mox Aristoteles post illud quartum caput, dum loquitur de Idea boni: Verba Platonis, magis ad rem facientia, hæc sunt: Plato.
Vnum quidẽ genus intelligibilis est, quod animus his utens tãquam imaginibus, quæ prius diuisa sunt, cogitur inquirere ex suppositionibus, non ad Principium, sed ad finem progrediens: Alterum uero, quod ad Principium non suppositum ex suppositione procedens, & sine ad illud attinentibus imaginibus, ipsis speciebus utitur, per ipsas Methodum faciens &c. hinc ex eo sumpta occasione, considerat Plato differentiam inter sciẽtiam, cogitationem, fidem, & existimationem, quæ omnia ad uiam, & modum nostræ cognitionis pertinent, non ad ordinem: cum itaque Arist. in eo iiij. cap. de ea summi boni cognitione loquatur, de qua ait dubitasse Platonem, & Plato de cognitione summi boni loquens dubitet, uariaq; dicat non de ordine seruando, sed de uia, qua & illud, & per illud alia cognoscũtur: Iure optimo (cõsentientibus omnibus expositoribus) asserente id conspicuis uerbis Aristotele, & approbante Platone, colligo Aristotelem de uia loqui, de qua mox in septimo de R. P. ait Plato, ex obscuris nullam fieri cognitionem, nullo autem pacto loqui de ordine, ut nonnulli pro tuenda sua sententia affirmant.

At obijciet fortè aliquis, si sermo esset de uia, Puerilis censenda fuisset ea dubitatio Platonis, cum tamen Aristoteles eam ut arduam referat: Profectò qui ita instaret, apertè deciperetur. Primo, quia pari ratione ea dubitatio de ordine fuisset puerilis,
cum ex opinione instantium, ordo, ut uia, 57
petatur ex nostro cognoscendi modo, & sit

de eius definitione. secũdo, si ea solutio ibi tradita esset de ordine, ne dum puerilis, sed falsa esset, & aduersa sententiæ Aristotelis, qui frequenter ait: Primo declaranda esse Principia, & summũ bonum in primo Moralium Nicom. primò declaratum, ab Aristotele nuncupatur Principium, a quo orditur, non autem dicitur uia ad Principium, nam ut asseritur in vi, & vii. libris, in attinentibus ad actionem finis principium est, quare in ciuili scientia summum bonum, quod est finis, principium censeri debet, & progressus ille ad Principium, de quo loquitur Arist. in eo quarto cap. primi Nicomachiorum, non est ordo a summo bono, ad principia eius (vt minus rectè nonnulli cẽsent) sed est uia, qua in cognitionem summi boni tendimus, quod uerè in Ciuili scientia Principiũ est. tertio de uia loquendo nõ est puerilis ob uaria genera eorum, quæ noscenda sunt, distinctaq; genera demonstrationum, in quibus modo a principijs, modo ad principia progredimur: ideo etiã in prooemio de anima loquens de uia, ac inuicem comparans obiecta, functiones munerum, & facultates, rem eandem, tanquam dubiam proposuit. Deinum minimè uerum est, quod ea dubitatio in eo iiij. cap. proponatur ut res apprimè recondita: nam Philosophus eam, tãquam solutu facilem, paucissimis uerbis absoluit, & solutionem tradit soli uiæ, non ordini congruentem.

Verum adhuc aduersus Principalem assertionem instabit aliquis, quia Arist. nunquam derelicto nostro modo cognoscẽdi naturam sequitur, sed frequenter derelicta natura sequitur nostrum modum cognoscendi; quare ordo ex nostro modo cognoscendi, tanquàm ex regula, non ex rerum natura, petendus est. Et confirmatur quia assero cap. xix. ordinem naturæ nonnunquam non seruari ob nostrum modum cognoscendi, quare noster cognoscendi modus præfertur ordini Naturæ.

Hæc instantia cum conspicuo errore iuncta est: nam Arist. & præsertim in partibus eiusdem scientiæ, frequenter, derelicto nostro cognoscendi modo, naturam sequitur, non autem uice uersa, ueluti in j. Phys. cont. ij. ait Principia a nobis esse remotissima, & natura prima, & tamen a principijs orditur: asserit in eodem prooemio, confusa, & composita esse nobis primo nota, & tamen non ab eis in ordine auspicatur, sed a simplicioribus, quamuis in primo Moralium dixerit, non ex notis absolutè, sed ex notis nobis esse pgrediẽdũ, quod ad ordinẽ referendum esse isti censent: Ait in prooemio Phys. uiam esse petendam a nobis notis, & tamen in uia orditur ab eis, quæ opponuntur illis, quæ in ordine primo declarantur, nempe a cõfusis, quæ opponuntur simplicibus principijs, de quibus primo loquitur: quare, si uia petitur ex nostro modo cognoscendi, ut ait Philosophus, ordo quia petitur ab oppositis, nõ petetur ab eo: Insuper actus est ratio distinctè intelligẽdi, materia uero ex se dicitur ignota, & tamen quia est origine prima, consueuit Philosophus ab ea ordiri. Præterea motus est nobis notior, quàm natura, & ignorato motu ignoratur natura, tamẽ quia natura est origine prior, de ea primo loquitur. Cœlum a nobis ualde distat, apprimeq; est obscurũ, ut dicitur in secũdo de cœlo, quia tamẽ est natura primũ, prius de eo loquitur, quam de quatuor Elementis mundũ constituentibus. innumera possent afferri exempla. qđ si nonnunquam ordinẽ naturæ deserimus, id (vt sæpe dixi) prodit ex impedimento, & ex nostra imbecillitate; nos autem conditiones rerum absolutas, non ea, quæ ex impedimento prodeunt, considerare tenemur, ueluti absolutè ait Arist. in ij. Phy. naturam operari propter finem, cum tamen nonnunquam ob impedimenta secus eueniat: Et presertim, quia nisi ordimur ab uno natura primo, ordimur ab altero, ut patefeci, & nisi adsit ordo in natura rerum, non potest adesse in explicatione earum.

Per hactenus dicta satis conspicuè puto ueritatem constare, tamen quicunque aduersæ opinioni sunt addicti, inquiũt, quod cum Arist. in libris Phy. & alibi, orditur a Principijs, & natura primis, id facit, non quia sunt natura prima, sed quia eadẽ sunt notiora, & priora nobis cognitione distincta, nos autem in ordine sequimur nostrũ modum cognoscendi, non confusè, sed distinctè. similiter inquiũt progressum a Physicis ad Metaphysica respõdere nostro modo cognoscendi distinctè, quatenus cognitio Physicorum antecedẽs, distincta est in suo genere: Addunt quoque, dum Arist. in Ciuili sciẽtia orditur a summo bono, quod ab eo orditur, non tanquam a fine pro causa considerato, sed cõsiderato tanquam re effecta. Et quamuis a fine pro re effecta, &

non pro causa sumpto ordiatur, tamen asserunt sequi nostrum modum cognoscendi distinctè, quatenus in ea scientia cætera sine prænotione eius nosci non possunt: Insuper dicunt, in Ciuili scientia summũ bonum secũdum naturam esse ultimum, Leges uero esse primas, quia hæ sunt causæ probarum actionum, quæ actiones probæ pariunt habitus Virtutum, qui sunt Principia sequentium actionum, in quibus summum bonum hominis est collocatum.

Hæc profectò ita se habent, ut cũcta (ni fallor) pro tuenda ueritate in opposita uerti debeant. nã primo pugnantia proferunt, cum dicant nos in ordine non sequi naturam, sed nostrum modum cognoscendi distinctè, nam tunc solum cognitio est distincta, dum respõdet naturæ rei, & ratio quod sit distincta, est, quia respondet naturæ rei, ut enim res per naturam se habent ad esse,
59 ita ad distinctam cognitionem. cum itaq; naturæ ordo, & distincta cognitio reciprocentur, id quod alterius est causa, tanquam prima, & potissima ratio iudicari debet, at non modus noster cognoscendi potest statui causa ordinis naturæ, sed uice uersa, ordo naturæ est causa distinctæ cognitionis. quare ordo Naturæ est prima, uera, & potissima ratio ordinis scientiarum, & qui secus dicunt, conditiones rerum euertunt, & simul (ut patuit) pugnantia proferunt.

Preterea minus rectè loquuntur, cum dicant, nos sequi nostrum modum cognoscẽdi distinctè, quia dum ambigitur, an in ordine sequamur nostrum modum cognoscendi, conspicuum est quid apud Aristotelem denotetur per nostrũ modum cognoscendi, ubique enim denotare cõsueuit id, quod primo nobis est notum, magisq; sub sensum cadit, quod primo cognitum, magna ex parte est confusè notum: & hoc
60 coguntur fateri illi, qui alterius sunt sententię cum dicant nos frequenter prætermittere ordinem naturæ, & sequi nostrum modũ cognoscendi; nam dum id efficimus, non sequimur nostrum modum cognoscendi distinctè, sed confusè, cum opponatur ordini naturæ: quare conspicuè secũ pugnãt.

Similiter non rectè dicitur, quod dum a Physicis ad Metaphysica ascendimus, sequamur nostrum modum cognoscendi distinctè: nam si id esset, tũc sequeretur, quod dum a Metaphysicis descendimus ad Phy-
61 sica, & per Metaphysica assignamus causam attinentiũ ad Physica, seruaremus modum cognitionis confusæ, quod profectò nemo aliorum diceret: & iure, nam cognitio distincta (vt patuit) respondit naturæ rerum, & quę cognitione distincta sunt prima, etiam sunt prima absolutè, ita sapiens mensura quædam rerum dicitur, & quę natura sunt prima, etiam uiro sapienti sunt prima, ut elicitur ex vj. Topicorum cap. iij. Et quemadmodum communiora, simpliciora, & Principia, sunt absolutè, & natura prima, ita sunt prima in nostra cognitione distincta: propterea dum formatur quęstio de primo cognito, nõ dubitatur de primo noto cognitione distincta, de illo enim cõsentiunt omnes, quod naturæ rerum respõdeat, sed de solo primo noto confusè: cum itaque Metaphysica cõsideret communissima, simplicissima, & absolutè prima, iure ut natura, ità cognitione distincta, ab omnibus statuitur prima, præterquàm ab illis, qui id cogũtur dicere, ut suam sententiam tueantur.

At inquiunt præcurrentem illam cognitionem rerum Physicarum esse distinctam in suo genere. Hoc asserere est labi in grauius erratum: Dum enim comparatis duobus inter se, & ordientes ab uno eorum, dicimur sequi modum cognoscendi distinctè, id eatenus est uerũ, quatenus per illud, a quo ordimur, cognoscitur alterum distinctè, ut accidit, dum a Physicis descẽdimus ad Artem medendi, at de Physicis, & Metaphysicis contrà se habet, inquit enim Philosophus in j. post. Principia particularium 62
sciẽtiarum habere communia, & scientiã, quę in eis uersatur, nempe Metaphysicam, maxime facere scire, maximè autem facere scire non est parere scientiam cõfusam, sed distinctam: quare si progressus a Metaphysicis ad Physica respõdet modo cognoscẽdi distinctè, cogimur fateri progressum a Physicis ad Metaphysica, non distincto, sed confuso cognoscendi modo respondere: Ideo Arist. in eodem primo post. dixit, inferiores scientias, comparatas cum superioribus, cognoscere quia, & in proœmio Metaphysicæ asseruit, Metaphysicæ competere maximam acriuiam, acriuia autem respondet non confusæ, sed distinctæ cognitioni: Nos ambigimus, nõ an Physica sit scientia distincta, uel ne, sed qualis sit progressus a Physicis ad Metaphysica, & uice uersa, quod considerantes, nunquam rectè

dicemus, progressum a Physicis ad Metaphysica respondere cognitioni distinctæ.

Præterea, qui oppositum asserunt, ob studium contradicendi suorum dictorũ obliti, sibi met aduersantur: nam exponentes cont.xij. primi post. inquiunt nos nunquã
63 effecta perfectè cognoscere, nisi ea per causas nouerimus, ac ut effecta sunt notiora nobis quàm causæ cognitione confusa, itaècontrario causæ sunt notiores effectis cognitione distincta: At his addo, cum Metaphysica sint Principia, & causæ Physicorũ, iure progressus a Metaphysicis ad Physica respondebit cognitioni distinctæ, ècontrario uero confusæ: ut itaque aliena euertere uideantur, sibi met non parcunt, & controuersia in eorum dictis per proximè dicenda apparebit magis conspicua.

Manifestius enim adhuc a uero recedũt, dum inquiunt Aristotelem in Ciuili scientia ordiri a summo bono, considerato non ut causa in genere finis, sed ut re effecta, & progressum illum a re effecta ad Principia sua pertinere ad distinctũ modum cognoscendi: Nam in his dictis tria præsertim errata includũtur. primo enim mutuo se destruunt, mox (dum seorsum cõsiderantur) ambo cum uero pugnant.

Quod mutuo se destruant, ex nuper dictis facile colligitur. nam si ex re effecta ad Principia progredimur, proculdubio ex eo progredimur, quod confusè tantùm est notum, nunquam enim res effecta distinctè
64 noscitur, nisi (ipsis met alibi id asserẽtibus) per principia sua: cum itaq; solus progressus a causis, & principijs, respondeat cognitioni distinctæ, cõspicuum est progressum oppositum ad solam confusam cognitionem pertinere, alioquin progressus a causis responderet cognitioni cõfusæ: Nec sat est dicere, quod cognitio sit distincta ĩ suo genere; tum quia cognitio distincta est aliquid absolutum, semper eodem modo se habens, semperq; ex principijs pẽdens; tum insuper, quia ut cognitio absolutè distincta est ex Principijs absolutè primis, ita cognitio distincta ĩ genere debet esse ex principijs illius generis: quare in Ciuili scientia progressus a re effecta ad principia sua in eo genere, nequaquam dici potest respondere distincto modo cognitionis Ciuilis scientiæ.

Quod autem ea dicta seorsum considerata approbanda non sint, ostendo. nã primo nil cum uero pugnantius dici posse puto, quam quod in ordine resolutionis initium petatur a fine, non ut causa considera 65
to, sed tanquam re effecta: Hæc enim sententia apertè aduersatur generi ordinis; omnis enim ordo, siue in resolutione, siue in cõpositione sit positus, semper ab eo Principium recipit, quod obtinet locũ prioris, & causę; siue enim dicamur ordiri a primo natura, siue ab eo, sine quo cætera distinctè cognosci nequeunt, quæ subiecto sunt idem, ut patefeci, semper id primum obtinet locum causæ, non autem rei effectæ, quod etiam constat: dum consideramus id a quo ordimur, debere esse primum, uel secundum institutum, uel secundum originem, primum secundum institutum est causa in genere finis, primum origine est causa in genere materiæ: De ordine compositionis, quod id primum sit causa, nemini est dubium, loquendo autem de ordine resolutionis, de quo nunc est sermo, Arist. varijs in locis cõparans progressus a principijs ad finem, uel uice uersa, semper patefacit, dum ordimur a fine, considerari finem ut causam, nõ ut rem effectam, nam in calce secundi Phy. præter cętera, in cõt.lxxix. inquit: In ijs quæ propter aliquid fiunt, ècõtrario si finis erit, aut est, & id quod est ante, erit, aut est, si uero non, sicut ibi, si nõ sit conclusio principium non erit, ita & hic finis, & id cuius gratia, principiũ enim hoc est non actionis, sed cogitationis, &c. aperte Philosophus comparans eos progressus, & considerans progressum a fine ad Principia, finem considerat ut id cuius gratia, quod est idẽ, ac dicere ut causam, ea enim est definitio causæ in genere finis: Ideo ait in ostensionibus accipi pro medio, quod medium causa est, & principium: Idipsum confirmat vij. Metaph. xxiij. vbi finem, ueluti sanitatem in Arte medẽdi, quæ primo occurrit medico, & per quam dirigitur, rationem, & principium appellat, indicans quod dum medicus, cogitando, ab ea orditur, illam considerat ut causam; Quam ueritatem pręclarè approbauit Gal. qui sub initio artis medendi dixit, ex prænotione finis Artes secundum rationem consistere, nec alia de causa addidit secundum rationem, nisi quia dum ordimur a fine, ualemus cæterorum, de quibus agitur, rationẽ necessitatis patefacere, quod nõ contingeret, nisi finis in eo ordine consideraretur ut

causa,

causa, non autem tantùm ut res effecta, ratio enim ex sola causa sumitur.

Præterea cum hoc dicant, apertissimè secum pugnant, oppositum enim asseruerunt secundo de Methodis cap. xv. dixerũt enim ordinem resolutionis, quatenus est a
66 fine, posse dici a priori, quia finis quatenus est causa, est secundum naturam prior ijs, quæ ipsius gratia sunt: quare modo asserũt ordinem resolutionis peti a fine considerato ut causa, modo nõ ut causa, sed ut re effecta: ex quo constat quantę uirtutis sit desiderium contradicendi.

Ex his etiam patet, non rectè dici Aristotelem in Ciuili scientia orsum fuisse a summo bono considerato ut re effecta, & non ut causa in genere finis; Nam in proœmio ostendit competere homini summum bonum, ne in finibus sit progressus in infini-
67 tum, & nostræ appetitiones reddantur inanes, & cum sit aliquid optimum, ostendit attinere ad disciplinã Principalem, & Regiam, & in iiij. cap. proponit id considerandum, ut causam in genere finis, inquiens: Quoniam omnis cognitio, & prælectio, bonum aliquod expetit, dicamus quodnã illud sit, quod ponimus a Ciuili sciẽtia experi, ac ita in progressu id summum bonũ definit, & quod definiuit asserit esse principium, & tanquam principium in genere finis, id cõsiderat, ut constat ex calce xij. cap. & idipsum repetit in vj. & vij. libris inquiẽs in attinentibus ad actiones finem esse principium. cum itaque consideret summum bonum, non ut est ultimum tantum, sed ut optabile, & optimum, & ea duo constituãt causam in genere finis, ut dicitur in ij. Phy. xxiij. colligendum est Aristotelem ordiri a summo bono considerato non ut re effecta, sed ut causa in genere finis, & tanquam principio. Nec secus dicere ualemus, cum ordo resolutionis ob id petatur a fine, quia finis appetitione, & instituto est aliquod primum, cætera dirigens, cæterorumq́; quorum est finis, necessitatem patefaciens, quæ omnia indicant cõsiderari ut causam: & secus sentire, re uera est noua meditari.

Similiter id quod additur a uero abest, nempe quod considerando progressum a summo bono, considerato, ut aiunt, in primo Moralium ut re effecta, ad Principia eius, pertineat ad cognitionem distinctã: dum enim consideratur summum bonum
68 ut res effecta, nõ potest distinctè cognosci, nisi per principia eius. quod patet, quia definitio, & partes eius, explicant rem definitam, non confusè, sed distinctè. Cum itaq; Philosophus progrediatur a summo bono, & definitione summi boni, ad principia in definitione sumpta, si ordo a summo bono ad ea respõderet cognitioni distinctæ, oporteret quod uice uersa ꝓgressus a principijs in definitione sumptis ad summum bonum responderet cognitioni confusæ quod nulla recta ratione dici potest. confirmatur, quia quamuis summum bonum ut causa in genere finis, primum sit, tamen in alijs generibus causę pendet ex alijs, nec potest exactè nosci, nisi per notitiam illorum, ideo Aristoteles ut distinctè pro uiribus summum bonum explicaret, fuit coactus in decimo Moralium Nicomachiorum, post cæterorum explicationem, reuerti ad eius declarationem. Non itaque rectè dicitur, quod dum consideratur summum bonũ ut res effecta, & ab eo ordimur, quod ordo respondeat distincto modo cognoscendi, sed necessariò respondet modo cognoscendi confuso, quam ueritatem præclarè patefecit Arist. in primo Moralium Nicom. cap. vij. inquiẽs summum bonum primo crassa minerua fuisse adumbrandũ, mox distinctè esse explicandum, indicans distinctè nosci per explicationem eorum quę in definitione illius fuerunt assumpta: nam quãuis ut finis, & causa, modo aliquo sit primum cognitione distincta; ut tamen in alijs generibus causæ pendet ex alijs, non distinctè cognoscitur nisi ex eorum cognitione.

Præterea id quoque omni ex parte approbandum non censeo, quod dicunt summum bonum Natura esse ultimum, Leges autem esse primas; Nam oppositum asseritur ab Aristotele, & confirmatur ratione. Frequenter Philosophus ait perfectum esse natura primum; nam id quod instituto, & perfectione est primum, absolutè ab Aristotele natura primum nuncupatur, & præsertim ita loqui tenemur, dum loquimur 69
de ordine resolutionis, in quo uere ordimur a natura primo, cum ordiamur a primo secundum institutum, quod est causa causarum, dirigens cæteras causas, & optimum: Insuper non rectè dicitur Leges esse causas Virtutum, & non uice uersa, longè enim rectius dicitur Virtutes esse causas Legum, quam ècontrario, cum Leges ex Virtute

tute prodeant & in Virtutem dirigantur: Quod Virtus ſit cauſa Legum in genere finis, nemini dubium eſt, & aſſeritur ab Ariſtotele in quinto Moralium Nicom. Quod ex Virtute, tanquam ex efficiente, eas formante, Leges neceſſario pendeant, facile oſtenditur: quia Lex a Prudētia formatur, Prudentia autem non eſt ſine Virtute, ideo ratio Legum ferēdarum, eſt potiſsima pars Prudētiæ, ut docet Ariſt. vi Moralium Nicom. cap. viij. eſt itaque Virtus Principiū, & finis Legum, & propterea uerè eſt prior natura Legibus; Leges autem nō Principia abſolutè ſunt, ſed inſtrumenta, quibus Princeps utitur tanquam prudens, pro dirigendis populis ad Virtutem, & ſunt modo aliquo priores origine, non quidem Virtute abſolutè, ſed Virtute eorum, qui Lege ad Virtutem dirigūtur, nam poſſunt homines etiam ſine Lege, ſolo Virtutis Amore, euadere probi: cum itaque tantùm ſint inſtrumenta, & ea quidem habitu ciuili elaborata, nequaquam abſolutè debent dici natura priores Virtute, ſed potius ècontrario.

At ad Principale redeundo, nitetur fortè aliquis oſtendere rectam ordinis rationem, non ex rerum ordinandarum natura petendā eſſe, quia ſi de ratione ordinis eſt, ut naturæ declarandorum reſpōdeat, cum naturę ordo ſit neceſſarius, quomodo ſciētiarum ordo, non ſemper erit conſimilis, & præditus neceſsitate? Inſuper cum imitari naturam ſit conditio ordinis, & nil ſine eo ſeruetur, quod attinet ad rationem eius, ut homo non ſeruatur ſine ratione, quomodo reperietur, & ſeruabitur nonnunquam ordo, qui non ſit imitatio naturæ? qui tamē apertè ſeruatur, ueluti dum non a primis natura, ſed a primis nobis ordimur.

In hac ſentētia triplex includitur error. Primus attinet ad regulas, & definitiones: omnis enim regula, omniſq; definitio, debet accipi per ſe, nam ex accidēti nulla eſt
70 regula, nullaq; definitio, quæ aliqua ex parte non appareat falſa: ſic itaque congruens ordo, qui abſolutè, & uerè congruens eſt, ſemper reciprocatur cū natura rei, & hoc quod eſt per ſe, debet per definitionem explicari, non autem id, quod ex impedimento, & ex noſtra imbecillitate ortum ducit.

Alter error attinet ad Naturam rerum, non enim rectè dicitur, earum ordinē ſemper eſſe conſimilem, nam magna eſt uarietas conditionis partium rerum ordinandarum; ex qua etiam iure prodit uarietas ali- 71
qua ordinis partium diſciplinarum: Ideo rectè Auer. in proœmio Meteorum ponit duplex genus ordinis, unum neceſſarium, alterum non neceſſarium; quæ diſtinctio, non ex alio ortum ducit, quam ex uarietate conditionis, & naturæ rerum ordinandarum.

Quod ſi earundem rerum conſimilis eſt ſemper ordo naturę, profectò ita eſt conſimilis, ut in eis duplex natura primum ſemper inueniri poſsit, ex quo duplici primo, ratione uarietatis inſtituti docentis, cupiētis, uel exactè rem per ſua principia manifeſtare, uel media inuenire, eorūq; neceſſitatem patefacere, modo ab uno, modo ab altero natura primo principium petitur, & ſumpto quouis primo, progredimur mox per cætera eo ordine, quo per naturam ad primum ſunt diſpoſita, nec ſecus, idq; non alia ratione, niſi quia tenemur naturam ſequi, ac ita ex rerum natura, tanquā ex fonte, duplex genus ordinis manat.

Demum non eſt uerum, quod in conſtituendo ordine, aliquando abſolutè deſeramus naturam, nunquam enim id facimus: cum enim duplex ſit natura primùm (vt ſępe dixi) niſi ordiamur ab uno, ordimur ab
altero, & ſi in illis uerſamur, quorum nullū 72
aliqua ratione ſit natura primum, dicimus ea non eſſe apta ordinari, quia eis, nec reſolutio nec compoſitio eſt apta competere, quæ duæ ſolæ ſunt ſpecies ordinis.

Per ea, quæ hactenus dixi, ſatis conſtare cēſeo, eos a recta ratione, & a uero recedere, qui inficiātur rectam ordinis rationem ex rerum natura petendam eſſe. ut autem etiam cōſtet eos recedere ab Ariſtotele, nō inutile erit nonnulla addere attinentia ad uaria loca, in quibus Ariſt. eam ueritatem enunciat, quæ etiam ego retuli, dum ex inſtituto de ordine uerba feci: Nam Ariſt. in j. Phy. lvij. in ij. de anima xxxiiij. in j. Elencorum, in primo de ortu & interitu, in lib. de ſenſu & ſenſili, in iij. Rhet. ac etiam alibi, hanc ueritatem luce clarius enunciauit. Qui cupiunt pro ſua ſententia tuenda uim huiuſmodi authoritatum uitare, uaria proferunt, quæ longum, & inutile eſſet referre: propterea capita nonnulla potiora perpendam, ut cæterorum conſimile fiat iudicium. inquiunt primo Ariſtotelem in primo Phy. lvij. dicentem eſſe ſecundum naturam ut cōmunia primò declaremus, mi-

nimè indicare nos id facientes, naturam æmulari, & sequi, sed insitum nobis natura esse, ut ita progrediamur, nō secus ac cum dicimus insitum nobis natura esse, ut per nobis notiora cognoscamus obscura: Insuper inquiunt, primò nonnunquam declaranda proponi priora natura, nō quia priora natura sint, sed quia accidit quod ea etiā sint priora secūdum nostram cognitionē, ac propterea primò esse declaranda: Pręterea addunt, dum primo communia proponuntur declarāda, nequaquam posse dici nos æmulari naturam, quia uniuersalia, & communia, naturæ sunt ultima, & ignota, cū natura nil efficiat, nisi particularia; uniuersalia uero sint opus nostrū, nostra mente confectum, solum priora, & notiora nobis, quod aiunt præclare ab Auic. fuisse declaratum in primo suæ sufficientiæ.

Hæc omnia si in opposita conuertentur uerissima erunt: Nam primo a uero abest quod dum Arist. inquit, esse secundum Natura m, ut a communioribus ordiamur, id debeat referri ad naturam nostram, quia ille progrediendi modus insitus nobis natu-
73 ra sit, nō autem ad Naturam rerum, quam in ordine sequimur. Primò, quia nulla est certior sentētiæ Arist. explicatio, quàm ea, quæ est per ipsummet Aristotelem. frequēter Aristoteles, conspicuis uerbis, semetipsum declarans, id semper refert, non ad nostram, sed ad rerum ordinandarum naturam, ueluti dum in iij. Rhet. inquit, ac primò quidem (ut ordo naturæ postulat) quęsitum est id, quod re ipsa est primum, & in ij. de anima xxxiiij. inquit facultatem nutriendi primo esse declarādam, quia est prima, & maximè cōmunis. simili modo alijs in locis suam sententiam explicans, nō ex nostra, sed ex rerum ordinandarum natura, ordinem esse petendum affirmat; Insuper, plurimum differt dicere esse nobis natura insitum, ut a notioribus tendamus ad ignota, quod de uia legitur in ij. cōt. primi Phy. & asserere esse secundum naturam, ut primò communia declaremus, quod de ordine dicitur in cont. lvij. hoc enim indicat esse cōsentaneum naturæ rerum, ut semetipsum sępe declarat Philosophus.

Præterea minus rectè dici existimo, primò nonnunquam declaranda proponi ea, quæ sint natura priora, quoniā eadem sint priora etiam nobis, & nostra cognitione:
74 nam si id esset, tunc Arist. peccaret per fallaciam nō causæ, ut causa, id enim pro causa attulisset, quod ex horum sententia non esset causa: inquit Arist. ordiendum esse a primis, & primo esse declaranda; quia sui natura sunt prima; at si ex natura non esset petenda recta ratio ordinis, Arist. non causam pro causa attulisset.

Sed lōgius adhuc a uero recedunt, dum inquiunt, communia non esse priora natura. quod ut lucidè constet, accipio primo (ut instituto nostro inseruit) uniuersale esse: duplex, unum primæ, alterum secundæ notionis: non est dubitatio de eo secundæ notionis, id enim ad Logicum pertinet, sed de uniuersali primæ notionis, de quo in scientijs agitur, quod definitur, & de quo formātur demōstrationes: De hoc loquēs dico, huiusmodi uniuersale considerari dupliciter, uel ut absolutè est, præditumq; est principijs, partibus, & affectionibus, ac ita a natura producitur, in indiuiduis reperitur, & de eo uera sunt, quæcunque in scientijs cōsiderantur: De quo Arist. in iiij. de Gen. animalium cap. iij. dixit, generat autem, & quod particulare est, & quod genus est (insuper addit) insunt autem motus, alij actu, alij potestate, actu insunt motus eius, qui generat, & uniuersaliū, ut hominis, ut animalis, &c. apertè Philosophus id uniuersale, quod in rebus reperitur, & ad scientias pertinet, ait generare, & generari, ac ita seruari æternum. secundò potest considerari non pro sua absoluta natura, sed pro ea reduplicatione, ut abiunctum a singulis, pro qua sola, eatenus dicitur fieri ab intellectu, quatenus communem illam naturam apprehendit, non apprehensis iunctis cum ea: At dum in scientijs consideratur, non pro ea formalitate ab intellectu superaddita, sed quatenus est naturę opus, explicatur, ac ita de eo pręcognoscimus quòd sit; hinc ea, quæ illi tribuuntur, etiam singularibus competunt: Hoc præclarè patefecit Alex.
in j. nat. q. cap. iij. inquiens, neque commu- 75
nium ut cōmunium sunt definitiones, sed horum quibus singularem accidit competere naturam: similiter ait definitiones esse communium, quæ sunt in singularibus. ex quibus conspicuè elicio, non rectè dici, uniuersalia, de quibus in sciētijs primo agitur, & quæ definiuntur, ac explicantur, non esse opus naturæ, sed nostri intellectus, uerè enim sunt naturæ opera; quod latius ostenderem, nisi res ex se conspicua esset: & præsertim

Communia uere esse natura priora.

ſertim quia dum dicimus communiora primo eſſe declaranda, nõ fit comparatio inter uniuerſalia, & ſingularia, quæ non attinent ad ſcientiam, ſed inter magis, & minus uniuerſalia, quorum non unum magis quam alterum eſt opus intellectus, & ideo inſtantia, & ratio inanis eſt penitus.

Præterea accipiendum eſt, Natura primum eſſe duplex, unum origine, aliud inſtituto, & perfectione. diſtinctio eſt Ariſt. iij. de anima xlix. ſtatuentis primũ in actione, & primum in appetitione. primum origine eſt id, quod eſt ſimplicius, & generatione prius, ueluti Principia comparata cũ compoſitis, in proœmio Phy. dicuntur natura priora, & materia comparata cum forma, in ſecũdo de partibus animalium cap. j. dicitur prior generatione: Primum autẽ natura ſecundum inſtitutum, & perfectionem eſt id, quod præſtantius eſt, & frequẽter generatione eſt poſterius, ut aſſeritur in ſecũdo de partibus animalium cap. j. j. cęli cõt. xij. ij. cœli xxiij. & viii. Phy. lxxv. cũ igitur natura primũ ſit duplex, in ordine compoſitionis ordimur a primo origine, in ordine reſolutionis a primo pfectione, &

76 inſtituto. ex quo elicio, non rectè dici, dũ ordimur a cõmunibus, nos non ſequi, & imitari naturam, & communia non eſſe natura prima: Quod autem ſint natura prima, oſtendo ratione, & authoritate: Ratione, quia ſunt ſimpliciora, ſunt principia cæterorum, ſunt primo nota cognitione diſtincta, ſunt priora generatione: hæc ſingula ſeorſum, oſtẽdunt ea eſſe priora natura; & iuncta ſimul, inſolubiliter id ipſum patefaciũt. ita dixit Porphyrius, ex genere, & differentiis, ut ex materia, & forma, conſtitui ſpeciem, & Ariſt. in i. de Gen. animalium, cap. iij. affirmat, uniuerſalia prius gigni, inquiens, non enim ſimul animal fit, & homo, nec animal, & equus, eademq; in cæteris animalibus ratio eſt, finis enim poſtea contingit, proprium autem eſt finis cuiuſq; generationis &c. conſtat itaque conſpicua ratione, cõmunia eſſe priora natura: Id ipſum patet authoritate: Nam ait Ariſtot. vj. Top. cap. iij. genera eſſe ſimpliciter notiora, & priora ſpecie, at eſſe notius, & prius ſimpliciter, & eſſe notius, & prius natura in idem ueniunt, ut conſtat ex ij. cont. primi Phyſic. Præterea ſecundo cœli cont. xxij. legitur, prius natura in quouis genere eſt, unum multis, & ſimplex compoſito, at cõmuniora in unoquoque genere ſimpliciora ſunt.

Ex quo conſtat quam longe a uero illi recedant, qui pro uitãda authoritate ſumpta ex primo Elencorum, ubi ait Philoſophus, ſumpto ſecundum naturam a primis initio &c. quibus uerbis cõſpicuè indicat nos in ordine naturam ſequi. ipſi paruipendendo locum illum aiunt, ea a quibus orditur Philoſophus, in eo libro eſſe, nõ prima natura, ſed communia quædam nobis nota: At ſi orditur a communibus, & communia 77 ſunt natura priora, ut patefeci, uerè naturã ſequitur; & a natura primis Philoſophus orditur: Propterea Alexãder locum illum explicans, pręclarè ait, Genera ordine Naturæ priora eſſe ſuis formis, hoc eſt differentijs, rectè patefaciẽs. Ariſtotelem potiſſimam ordinis rationem ex natura elicere, ut ipſemet Ariſtotel. aperto ore id eo loci enunciauit.

Præterea etiam cõſpicuè falluntur, dum pro ſe Auicennam afferunt in primo ſufficientiæ cap. j. cum tamen conſpicuè eis aduerſetur: Nam aſſero ego, in ordine compoſitionis nos ordiri a primis natura, non dignitate, & inſtituto, ſed origine, & communia origine eſſe natura prima. Auicenna autem eo loci, non de primo origine, ſed de primo perfectione, & inſtituto lo- 78 quitur, a quo ordimur ordine reſolutionis: Verba eius ſunt cõſpicua, inquit enim res communes eſſe nobis notas ſecundum noſtras rationes, quamuis non ſint notę naturæ, hoc eſt quia non ſunt res, quas Natura optet, ut perficiat eſſe in eis (& poſt pauca.) Iam penè manifeſtũ eſt, quia hoc exigitur, ut natura ſpeciei operetur indiuiduum non propriè deſignatum, & hoc eſt perfectio, & finis uniuerſalis, & quod eſt prius, & magis notum naturæ, hoc eſt, & non eſt hóc prius natura, ſi intelligimus prius (ut dictum eſt in Categorijs) ſed intelligimus prius pro fine, &c. quibus nil clarius pro comprobatione meæ ſententię dici potuit, patefacit enim Auicenna duplex eſſe natura prius, origine ſcilicet, & inſtituto, ut ego frequenter aſſerui, & inquit ſe tunc loqui de primo, quod eſt finis, & ſecundum inſtitutum, conſiderat enim quid maximè natura expetat, & ſit finis generationis, & aſſerit huiuſmodi finem, eſſe ſingulare indefinitè ſumptum, quem mox ſequutus eſt Scotus.

Præterea

Præterea cum Arist. frequenter asserat, rectum ordinis rationem ex natura peti, ac idipsum affirmet in secundo de Gen. animalium cap. iiij. dum comparans animalia producentia animal perfectum, cū parientibus oua, inquit: Nūc a primis ordiendum est, prima autem ea sunt, quę sunt perfecta, & huiusmodi sunt ea, quæ animal generāt, eorumq; primus homo est &c. Apertè Philosophus rationem ordinis ex natura petit, cum dicat ordiendum esse a primis, & prima ea esse quæ sunt perfecta.

At admirabilem fortè aliquis excitabit difficultatem, & mirari poterit quòd illam non animaduerterim: Quia si duplex est naturæ ordo, vnus originis, alter instituti, & perfectionis, tum id quod perfectissimum, tum id quod imperfectissimum est, erit natura primum, & propterea cū Arist. dicat ordiendum esse a primo, non poterit colligere esse ordiendum ab homine, quia pari ratione colligi poterit, primo de imperfectissimis esse differendum, cū ea quoque prima sint.

Cum hæc dicant, in tres labuntur errores. Primo, quia uim authoritatis nō uitāt; non enim deducere ad absurda, est solue-
79 re: Apertè ibi Philosophus rationem ordinis ex natura petit, cum de homine dicat primo esse agendum, quia primus est, denotādo primum perfectione, & instituto, quod absolutè natura primum consueuit appellare.

Secundò, si ea instātia alicuius esset momenti, non mihi, sed Aristoteli aduersaretur: Arist. est, qui frequenter ait, ordiendū esse a primis, & per prima nonnunquā denotat communiora, & priora origine, ut in
80 primo Elencorum, & in secundo de anima xxxiiij. & alibi, nonnunquam perfectione, ut in secundo de Gen. animalium cap. iiii. quare per admirabilem hanc instantiam dicerem ego; Cum Arist. frequenter asserat ordiendum esse a primis, & p prima, modo unum, modo alterum denotet, quomodo colligit, modo in una, modo in altera significatione, ab aliquo primo esse ordiendū?

Errant tertiò, cum difficultatem penitus inanem extollant, & minus rectè inquiūt, me eam non uidisse, cū ex dictis meis con-
81 spicua eliciatur solutio: Nam Arist. frequēter asserit, rectam ordinis rationem ex natura esse petēdam, & quia natura primum est duplex, inde prodit duplex genus ordinis, ac ut ego cap. xix. patefeci, ob rerū de quibus agitur, & instituti authoris uarietatem, modo ab uno, modo ab altero primo orditur, nec ob primi multiplicem significationē nos decipit, quia inquiens ordiendū esse a primis, uel in illis uersatur, in quibus ordo originis est conspicuus, & tunc denotat priora origine, uel in illis, in quibus huiusmodi ordo uel non reperitur, uel non est adeò cōspicuus, ut in speciebus sub communi aliquo genere positis, & tūc denotat primum perfectione, & instituto: Insuper inquiēs ordiendum esse a primis, ne decipiamur, simul declarat quid nomine primi significet, ut in secundo de Gen. animalium cap. iiii. ait se denotare perfectum, alibi uero se denotare communius, prius origine, & simplicius, nam ab utrisque primis ordiri licet, ideo ait Auer. ī primo post. licere in sciētiis uti uocibus ęquiuocis, dūmodo eis non utamur ęquiuocè, hoc est, in uaria significatione in præmissis, & conclusione: His accedit, quod dum Arist. ait ordiendum esse a primo, duplicem consueuit facere comparationem: unā inter Principia, uel simplicia, uel communia, & collocata sub eis: Alterā inter perfectum, & imperfectum, sola considerata ratione perfectionis: in prima comparatione, simpliciora, communia, & principia dicūtur prima: In altera uero, perfecta prima sunt: ac ita per ęquiuocationem nos minimè decipit Philosophus, cum per distinctam comparationē aperte denotet quid nomine primi significet, nā imperfectum sola imperfecti ratione, nisi aliud addatur, natura primum non dicitur.

At dicet fortè aliquis, Aristotelem intertio de anima ordinem a communiore non seruasse: Vis enim mouens animalia, est cōmunior mente, & tamen prius de Mente loquitur, quam de facultate mouente.

Cū hoc dicant, apertè errant, uerè enim 82
Arist. naturam sequitur, & a primis origine orditur, quod fieri debet in ordine compositionis: Nam origine & Natura, principia sunt priora his, quæ ex principiis pendent, Mens est principium saltem remotum motus, non autem uice uersa: Principia enim motus sunt appetitus, & Mens Practica, tertio de anima xlix. denotando nomine mētis & ueram Mentem, & Phantasiam, adeò quod adęquatum principium motus animaliū sit Phantasia, & Mens, quod adęqua

tum principium eſt natura prius motu uniuerſe ſumpto ex eo adæquato principio prodeunte, & cum eo reciprocatur: Nam uis mouendi non eſt uere genus commune, uniuocum, & natura una eadem in omnibus, nec uerè eſt diſtincta animæ pars, ſed diſtincta operatio, pendens, tanquam ex adequato principio, non ex ſolo ſenſu, ſed ex ſenſu, & mente, & ideo eſt aliquid natura poſterius ſenſu, & mente, in quibus explicandis verè Ariſtoteles Naturam ſequutus, & imitatus eſt, cum prius de principijs egerit.

His decurſis, perpendamus nonnulla attinentia ad ordinem externorum ſenſuũ. declaraui cap. xix. introductionis, quod cũ inter externos ſenſus ordo adeò neceſſarius nõ ſit, ut unus ſit principium, per quod alter ſit, & cognoſcatur, Ariſtoteles orditur a Viſu origine poſtremo, quod cum faciat, etiam naturam ſequitur, uiſus enim ut eſt præſtantior, & poſtremus origine, ita abſolutè eſt natura prior: Nam cum duplex ſit natura primum, unum origine, alterum inſtituto, & dignitate, conſueuit frequenter Philoſophus, primum dignitate, abſolutè nuncupare natura primum, ut conſtat ex primo cœli xij. ſecũdo cœli xxiij. viij. Phy. lviij. & lxxv. Quod uero ſolum origine primum eſt, non adeò abſolutè, ſed cum aliquo additamento, uel generationis, uel originis, conſueuit natura primum appellare, ut ſeruauit in ij. de partibus Animalium cap. j. dum materiam cum forma compara bat. Hinc oritur quod, dum ordo adeò neceſſarius non eſt, ut unum ſit principium, per quod aliud ſit, & cognoſcatur, mos Ariſtotelis fuerit, ut magis naturam æmularetur, ordiri a præſtantiore, id enim eſt prius natura abſolutè, ſic loquuturus de Plantis, & animalibus, orditur ab Animalibus, Loquuturus de ſpeciebus animalium, dum nil obſtat, & cætera ſunt paria, orditur ab homine, loquuturus de externis ſenſibus, orditur a uiſu, quod etiam in alijs nonnullis ſeruauit.

Ex quo tria quorundam conſpicua errata refulgent. Vnum eſt, quia dicunt uiſum eſſe quidem primum perfectione, at non natura, & inſtituto naturæ, quod cum uero pugnare, patet primo ratione: Nam perfe-
83 ctius frequenter (vt dixi) ab Ariſtotele nũcupatur natura primum, at in ordine externorum ſenſuum uiſus eſt præſtantior ceteris, igitur eſt prior natura: Idipſum patet conſpicua authoritate Ariſtotelis, in ſecundo de ortu, & interitu, cont. vij. dicentis ſenſum uidẽdi, & colores eſſe natura priores, nam conſpicuam de natura facit mentionem; Ideo Philop. D. Tho. Egidius, & omnes interpretes, eo loci, unà cum Ariſtotele affirmant ſenſum uidendi natura eſſe priorem, quod male inficiantur nõnulli, ut opinionem ſuam tueantur.

At dicet fortè aliquis, ſententiam illam Ariſtotelis de duplici naturæ ordine, dupliciq; primo, adeò ut primum generatione ſit ultimum inſtituto, & primum inſtituto ſit ultimum generatione, de his tãtum eſſe ueram, quæ inuicem ſe habent, ut cauſæ, & effecta, ueluti Elementa, mixta conſimilia, membra, & animal totum, in reliquis autem ſolum notari poſſe ordinem naturæ, qui eſt originis, non autem alterum, qui eſt inſtituti, & appetitionis.

Hæc explicatio ſententię Ariſtotelis, eſt conſpicua eius euerſio: quod patet perpendendo exempla uaria, quibus Ariſtoteles ſemetipſum declarat, nã in viij. Phyſi. lviij. 84
& primo cęli xij. ex eo quod perfectum eſt natura primum, colligit, Circulum eſſe natura priorem recto, & motum in orbem motu recto, cum tamen nec circulus, nec motus in orbem, ex recto componantur, ſimiliter cœlum, quia inter ſimplicia corpora eſt perfectiſsimum, dicitur natura primum: Præterea Ariſtoteles in ſecundo de partibus Anim. cap. j. vbi eandem profert ſententiam, poſteriora nempè generatione eſſe natura priora, comparat materiam cum forma, & formã ſtatuit natura priorẽ, cum tamen (ex eorum ſententia) materia non referatur ad formam, ut cauſa ad rem effectam. Et demum hoc conſpicuè patet ex Ariſtotele in ſecundo de ortu, & interitu, cont. vij. vbi apertè ſenſum uiſus aſſerit natura priorem cæteris ſenſibus. Abſolutè itaque dicamus cum Ariſtotele, in omni genere perfectius ſecundum inſtitutum eſſe natura prius, & iure, nam unumquodque per naturam eo gradu optatur, quo eſt, quare in genere, quod eſt perfectius, primo optatur, & ſecundũ inſtitutum eſt primũ.

Aliud erratum eſt, quia inquiunt, Animalia non eſſe natura, & inſtituto priora Plantis, quia quælibet eſt ſpecies corporis Phyſici, ex ſe conducens pro perfectione uniuerſi, propterea aiunt, dicere quidem

Quo animalia ſint priora Plantis.

ualemus

valemus Plantam natura priorem Animali,& Animalia Homine, ſed non uice uerſa,Hominem Animalibus, & hæc Plantis natura priora dicere debemus, ſed tantum perfectione.

At profectò non rectè ſentiunt: iam patefeci,perfectiora ea eſſe, quæ ab Ariſtotele abſolutè dicuntur natura priora,propterea aſſerere eſſe perfectiora quidem in genere uiuentium, at non natura priora, eſt
85 pugnantia proferre:nam in quouis genere (vt patuit) quod eſt perfectius, eſt natura prius,vt in genere figurarum,& ſic de cæteris, quare ſimiliter in genere viuentium: Quod clarius adhuc oſtendo per conceſſa ab illis,aiunt ſtirpes eſſe natura priores animalibus, quod ſolum eſt verum ordine generationis: Accipio itaque pro maiore propoſitione ſentẽtiam Ariſt. in ij.de partibus Anim.cap.j.viij.Phy.lviij.j. Metaphyſicæ, cap. vij. poſteriora generatione ſunt priora natura, huic minorẽ conceſſam addo: Animalia ſunt poſteriora generatione: ex quibus neceſſario colligitur Animalia eſſe natura priora Plantis.

Similiter a vero abeſſe puto,quod dicũt, hominem non eſſe mortalium finem, & Mundum non eſſe finem corporum conſpirantium ad eius conſtitutionẽ: inquiunt enim ſimplicia corpora nequaquam eſſe propter Mundum, tanquam propter finẽ, ſed ſingulas ſpecies naturalium corporum eſſe propter ſe ipſas: Adeo quod ſi ordiremur a Mundo, & progrederemur ad corpora illum conſtituentia, ordo ille non eſſet a fine ad ordinata in finem: Quæ ſentẽtia quamuis ex ſe, & conſenſione ſapientũ conſpicuè appareat falſa, vt tamen veritas clarior elucefcat,aliquid de ea dicã: Quod Mundus inter corpora rectè ſtatuatur fi-
86 nis cæterorum corporum conſpirantium ad eius conſtitutionẽ,primo ita oſtendo:in omni genere id quod eſt perfectum,eſt natura primum,ut ſæpe dicitur ab Ariſtotele: In genere corporum Mundus ſolus eſt abſolute perfectus, vt dicitur in procemio primi de cœlo:igitur eſt natura primus, & cũ non ſit primus origine, erit primus inſtituto,& perfectione,quod primum finis dicitur cæterorum. Præterea accipio id quod ab Ariſtotele dicitur in primo de cęlo, qui dicit Cœlum dicit formam, qui hoc cœlũ formam cum materia, & nomine cœli Ariſtot. Mundum ſignificat: Inſuper ait Mundum eſſe vnum, quia conſtat ex vniuerſa materia,ex cunctis nempe corporibus, grauibus,leuibus,& neutris,ex his hanc eliciò oſtẽſionem: Materia eſt propter formam, tanquam propter finẽ,vt dicitur in ij. Phy. xc. Mundus eſt forma, & ſimplicia corpora illum conſtituentia,ſunt materia: Mundus igitur eſt finis corporum illum componentium.ſimiliter ex ij.Phyſic.xxxj.totum formã denotat,partes vero materiam, forma autem finis eſt,ij.Phy. xxiij. lxxiiij. xc. & alibi, cum igitur totum denotet formã, & forma ſit finis,cogimur fateri Mundum, qui abſolutè eſt totum,verè eſſe finem partium conſtituentium illum: Præterea cœlum, & reliqua ſimplicia corpora, ab Ariſtotele nuncupantur Elementa Mundi, vt iij. cœli cont.j. & alibi, Elementum refertur ad aliud x.Metaph. cont.ij. nam refertur ad id, cuius eſt Elementum, tãquam ad finem; ſunt itaque ſimplicia corpora propter Mundum, tanquam propter finẽ:Prętereа inquit Ariſt.in j.de R. P. cap.xj. ciuitatem eſſe natura priorem domibus,& ciuibus,cum ſit totũ perfectum,& finis, & quia Mundus eſt tanquam cõmunis ciuitas per naturam conſtituta, longè magis cẽſeri debet finis,& natura prior componentibus illum: Hanc veritatem præclarè approbauit Simplicius, & ante illum Alexander, inquit enim Simplicius primo cęli xij. Mundus eſt perfectior partibus, & prior ipſis natura, vt etiam Alexander confitetur, prior autem natura dicitur ſuis partibus inſtituto,& perfectione: Demum omne vltimũ, & perfectum eſt finis,hæc enim duo finem cõſtituunt,vt ait Ariſtoteles in ij.Phy.xxiij. Mundus autem comparatus cum ſuis partibus,eſt origine vltimus,& perfectus, verè itaque finis eſt corporum conſpirantium ad eius conſtitutionem.

Mundum eſſe finem corporũ illum cõſtituentiũ.

Simplici⁹ Alexander.

Conſimili quoque ratione, non rectè dicitur,hominem non eſſe finem mortalium corporum, ſed quodlibet naturale corpus 87
propter ſe ipſum eſſe. Nam apertè Philoſophus xij. Metaph. lij. oppoſitum aſſerit, inquit enim omnia coordinata ſunt aliquo pacto,at non ſimiliter,& natantia, & uolatilia,& Plantæ,& non ſic ſe habent vt vnũ, nil ſit ad aliud, ſed eſt aliquid &c. apertè Philoſophus Phyſica omnia corpora, & Plantas,& animalia, ita ait in ordinem eſſe redacta, vt vnum aliquid ſit ad aliud, at in ordinatis, dũm unũ eſt ad aliud, poſterius

Homo finis mortalium.

est finis prioris: præterea id, quod per naturam optatur, est ens, & bonum, & id primo, & maxime optatur, quod maxime est bonum, in orbe mortalium, inter Physica corpora; optimus est homo, quare primo per naturam, & maxime tanquam finis cæterorum optatur: Quod etiam per sæpe dicta cōfirmatur, quod enim est generatione postremum, est natura primum: Homo, quia includit contenta in aliis mortalibus, & aliquid ultra, est generatiōe postremus: Quare natura primus est. quod conspicuè enunciauit Arist. in ij. de Gen. animaliū cap. iiij. dum hominem inter animalia primum statuit, & cum non sit primus origine, colligitur quod sit primus secūdum institutum quod fini competit origine postremo. Rectè itaque ne dum Theologi, verum insuper potiores Philosophi, hominē statuunt finem mortalium, vt etiam humanam Mētem cęterarum formarum iudicant finem, & formarum formam, vt ait Them. in iij. de anima.

Præterea adhuc clarius errant, quia ne dum inficiantur, hominem esse finem mortalium, & Mundum esse finem simplicium corporum, & partium eius, verum insuper
88 addunt, secundo de Methodis cap. vij. facta comparatione, inter communiora, & minus communia, species infimas posse quidem in suo genere uocari ultimas, at non finem, quia non omne ultimum est finis, ut ait Philosophus in secūdo Phy. xxiij. At addo ego. Id vltimum, quod est optimum, est finis. Postremæ species, ne dum sunt vltimum, sed etiā optimum, cum prædita sint vltima differētia, & postrema perfectione, qua carent superiora genera, igitur verè sunt finis: Quod etiam patet, quia vltimum generatione est natura, instituto, & perfectione primum, & finis cęterorum: species infima est generatione vltima, vt dicitur secundo de Gener. Animal. cap. iij. quare &c.

Species vltimę sunt fines magis cōmunium.

Patuit itaque (vt ad id reuertamur unde recessimus) Aristotelem in secundo de anima in explicandis sensibus, re uera sequutum fuisse naturam, & orsum fuisse a uisu, vt a primo perfectione, & instituto, ac eundem ordinem seruasse in explicandis cæteris externis sensibus, Platonē vero, & Auicennam, sequutos fuisse naturā, secundum ordinem originis.

At quæret fortè aliquis, si Aristot. in lib. de anima, agens de sensibus, & a uisu ordiens, seruat ordinem naturæ, in lib. de sensu, & sensili, agens prius de sapore, quam de odore, quem naturæ ordinem seruauit? nō originis, quia orditur a uisu, & coloribus, non perfectionis, quia gustatus non est prę stantior odoratu: solum itaque sequitur ordinem facilioris cognitionis.

Quam instantiam qui magnifaciunt, conspicuè errant, primo quia ego, & cap. xix. & alibi asserui nonnunquam ex euentu, & ob impedimenta, prætermitti ordinē naturæ, at illum nō esse absolutè ordinem, 89
cum ad nullam ordinis speciem pertineat, facilitas enim, & difficultas, nec resolutionem, nec compositionem constituit, quæ duæ solæ sunt species ordinis. Præterea aliud est considerare sensus, & considerare sensilia, sensus necessario secundum esse sunt ordinati, & in gradus ita distributi, ut posterior præcedentem supponat, de sensilibus secus se habet, non enim omnia in distinctos gradus secundum esse sunt distributa, sed uaria in eodem gradu sunt collocata. Quatuor primæ qualitates sunt origine primæ, ex earum temperamento prodeunt mox illæ, quæ secundæ nuncupantur, & pro esse non una alteram supponit; sed omnes (distincta ratione) ex eodem tēperamento proximè prodeunt, ordo propriè consideratur inter ea, quæ subordinata sunt, non inter ea, quæ æquè primo ex aliquo prodeunt; Ideò Aristoteles in explicandis subordinatis sensibus naturæ ordinem in singulis exquisitißimè est sequutus, in explicandis autem sensilibus quia per naturam eo ordine non sunt prædita, non tam exactè id fecit, sed prius saporem, quàm odorem explicauit; nec propterea naturæ ordinem deseruit, quia secundum esse, per naturam non sunt subordinata; & in non subordinatis, ob uarias opportunitates, ualemus a uariis ordiri, cū in eis, nec resolutio, nec compositio locum habeat. Quod si etiam perfectionem inspicimus, odores ob præstantiam non fuerunt prius declarandi, quam sapores, cum in vapore satis imperfectè mixto sedem habeāt: His accedit quod Aristoteles saporem, & odorem, tanquam affectiones ferè easdem cōsiderauit; ideo simul ambas in iiij. cap. declarandas proposuit inquiens. De odore uero, & sapore nunc loquendum est, ferè .n. eadem est affectio, non in eisdē autē est

utrunq;

strunque eorum, &c. ut itaque affectiones per naturam maxime iunctas, simul ordine eas proposuit explicandas, ratione tamen viç cognoscendi illas, quia per sapores cognoscuntur, & denominantur odores, prius sapores declarauit.

PARS SEXTA

De speciebus ordinis opinio propria.

CElebris est opinio Medicorum, & præsertim Gal. tria esse ordinum genera, unũ in compositione, alterum in resolutione, tertium in definitione positum. Apud Arist. tamen, & Platonem duo sola genera inueniuntur, compositionis scilicet, & resolutionis, de tertio nullam faciunt mentionem; quorum sententiam ego per multos annos sum sequutus, variisque rationibus approbaui, quas retuli in introductione ad Ciuilem scientiam. hanc ueritatem non ego primus inspexi, nec eam mihi ambitiose unquam arrogaui, noui enim extitisse alios ante me qui eã nouerunt. Hinc Hyeronimus Balduinus (vt cæteros sileã) in lib. Physicorũ nunquam de pluribus, quam de duobus his ordinum generibus, mentionem fecit: & Celsus Martinengus Clarius, Iuuenis doctus, & Philosophus, ac Medic⁹ meritiss. olimq; auditor meus, in suo commentario de Methodis, quem ante multos annos edidit, recte dixit Platonem, & Arist. nullam de ordine ex definitione sumpto mentionem fecisse. At cum duplex tantum cum Arist. statuam genus ordinis, quia consueui ueterum opiniones pro facultate defendere, ideo Galenum non damnaui, sed asserui facile defendi posse. cum enim in resolutione ordiamur a fine, finis ille, uel est externus, vt in ciuili scientia summum bonũ, quod externum est ab hominis generatione, vel est internus, siue ex internis rei principijs constitutus, vt Domus dicitur finis Artis ędificandi, primus nuncupatur finis rei genitę, alter generationis. Tertio consideratur ultimũ prędicatione, qualia sunt minus communia comparata cum communioribus, & species ultime comparatæ cum superioribus generibus. ex hoc tertio non proprie sumitur ordo resolutionis, dum enim ordimur a speciebus ultimis, facile labimur ĩ varia absurda, vt Arist. nos monuit in primo de partibus animalium, propterea progressus a multis speciebus ad genus, præsertim ad Methodum pro via sumptam pertinet, ut asserui cap. 24. & hoc nos docet Arist. prope calcem secundi post. dum loquitur de Methodo indagandi definitiones. quod si etiam in ordine huiusmodi progressus nonunquã inspiceretur, ad resolutionem pertineret, & redigi deberet ad resolutionem pertinẽtẽ ad secundum gen⁹ finium, nã ambo initiũ sumerent a fine, quod totũ, & cõpositũ est, differrent solum, quia unum consideraretur vt compositum ex principijs secundum fidem, alterum secundum uim imaginandi, vt in proœmio Physicorũ com. v. inquit Auer. Ordo itaque in resolutione positus, vel petitur a fine externo, vel interno, nam cum forma, tum compositum, modo aliquo ĩternus, & generationis finis dici potest: A quo duplici fine cum ordiamur, eleuamur mox ad ea, quę in finẽ sunt ordinata, idq; efficere ualem⁹ duplici consideratione. Primo solũ cõsiderãdo, quod a fine ordimur, uel externo, vel interno, ac inde ad ordinata in illum eleuamur. secundo considerando, quod ordimur a definitione, vel utrius libet duorum finium, vel scientiæ eos fines considerantis, & ex definitione suscipimus occasionem disputãdi de cæteris, qui ordo etiam resolutionis est, cum sumatur a fine, cuius definitio est resolutio, ac inde sũpta semper occasione a definitione, & partibus eius, resoluendo eleuamur ad cętera, qua cõsideratione ego ordinem ex definitione sumptum concessi, & asserui ad resolutionem redigi. Reieci autem ordinẽ illum ea cõsideratione, qua a nõnullis approbatur, qui inquiũt ordinẽ ex definitione sumptũ, nõ esse a principio vt compositionem, non a fine ut resolutionem, sed a medio, & ea cõsideratione dixi illum non simplicẽ esse ordinẽ, sed ordinũ permixtionẽ, cũ ordientes a medio, modo ad superiora ascẽdẽdo, & resoluẽdo, modo ad inferiora descẽdẽdo, & cõponẽdo progredi cogamur, vt c. xxi. patefeci, adeo vt quemadmodum in progressu naturę sola resolutio, & cõpositio simplex inuenitur, cętera ex his sunt cõposita, ita in rebus explicãdis hos duos solos simplices ordines seruare ualeam⁹, Arist. n. naturã ęmulatur,

& sequitur, considerandū insuper, quod quamuis etiam in ordine compositionis a toto, eiusque definitione ordiri ualeamus, veluti in scientia de Natura ordiri ualem⁹ a definitione corporis Physici uniuerse sumpti, id tamē totum est ualde distinctum ab eo, a quo ordimur in ordine resolutionis, & definitionis, Nam in compositione, illud totum non est finis, quia est totum vniuersale, solum potestate cætera continens, & est origine primum, quale est corpus Physicum uniuerse sumptū, a quo ordientes, quia est genus supremū, non ualemus deinde ascendere, sed cogimur descendere ad contenta, nec ex eius definitione (cum supremum sit) ualemus cum resolutione occasionem suscipere disputandi de cæteris, cum nec in eo, actu cætera includantur, nec ab eo præsupponātur. At in ordine resolutionis, cum postremum definiamus, quod uel actu includit, uel præsupponit cętera, eius definitio vt distincte elucescat, nos excitat cum resolutione ad indagandas cæterorū, usque ad prima definitiones. sic itaque id totum a quo componētes ordimur, longe differt ab eo toto, a quo ordimur, dum resoluere cupimus. Primum est totum vniuersale, & commune, vt corpus Physicum uniuersę sumptum. Alterum est totum compositū, & ultimum, vt Mundus conflatus ex cunctis speciebus rerū natura cōstatiū. Primū est maxime simplex, alterū maxime compositum: illud est primum origine, & prædicatione, hoc uero instituto, & perfectione. At cum corpus Physicum ualeat resolutionis, & compositionis ordine explicari, non propterea censeo, nec unquam asserui, Arist. in libro de cœlo vti ordine resolutionis. Non enim Arist. in libro de cœlo, Mundum accipit, ut postremum ex omnibus rerum gradibus constitutum, ac illum in eos resoluit, nec id facere ualuit, cū iā prima, & simplicissima in libris Physicorū explicasset, solū Philosophus in lib. de cœlo, sibi tanquam subiectum explicandum proposuit Mundum, prima compositione, ex ordine sinplicium corporum, grauium, leuium, & neutrorum constitutum, cuius compositi principia explicat, æternæque partis declarationem (vt ad Physicum pertinet) absoluit, Mox uero in cęteris libris Naturalis scientiæ, ad exactam mortalium explicationem descendit, de quorum ordine, ut multa possē, ita nil modo dicere uolo, ne longius ab instituto recedā: Et præsertim, quia de illis separata consideratione exacte mihi occurret agendum. Cōstat itaque ex his quę dixi, quomodo ego duo sola ordinū genera constanter statuā, & qua consideratione ordinem ex definitione sumptum approbem, ad resolutionemque redigam, & qua a simplicium ordinum genere illū reijciam: quæ etiam ex mea de ordine disputatione, ab animis recte affectis colligi possent,

Exploduntur errata varia secus sentientium.

CVm veritatem satis lucide patefecerim, facile modo est explodere errata eorū, qui secus sentiunt. Et silentio præteriens, quam recte post varios qui huius fuere opinionis, quod duplex solum ex Arist. & Platonis sententia sit genus ordinum asserere nonnulli ualuerint, se nouam in lucem attulisse sententiam, & nemini post Arist. ad hæc usque tempora notam, non enim id mihi curæ est, & nimium latus se mihi offeret digrediendi campus, si uaria huius generis perpendere uellem. cætera igitur negligens, ea sola perpendam, quæ cum mea sententia pugnare uidētur.

Exstimabit forte aliquis, duplex illud genus ordinis, non ex duplici primo secundum naturam, duplicique naturæ progressu, sed ex duplici disciplinarum conditione ortum ducere; cum enim inspectrices disciplinæ ad solam rerum cognitionem dirigant, quę cognitio ex Principijs pendet, ideo ab eis necessario ordiendum est, ex quo consurgit compositionis ordo: Disciplinę vero aliæ, quia ad operandum dirigunt, & ad finis adeptionem, propterea cum prænotione illius finis tradi debent, ex quo consurgit ordo resolutionis. ac ita forte ob nouam ostensionem, opinio noua erit

Quicunque hæc dicerent, duplici præsertim ratione a uero recederent primo quia noua ratio non reddit cōclusionem, & opinionem nouam, opinio enim ad conclusionem pertinet, & eadem conclusio ex uarijs colligi potest, nec propterea dicitur 90

dicitur reddi noua. secundo, quia ea ratio est conspicuus error, iam patuit in pręcedentibus dinstinctionem generũ ordinis, ex natura petendam esse: ut enim duplex est natura primũ, duplexq; naturę progressus, ita duplex est genus ordinum. Ars nanq; naturã æmulatur, & sequitur, quod ex eo lucide patebit, quia cum Artes, tum Scientię, utroq; ordine tradi possunt. Insuper cnospicua est instantia ex Grammatica, & Logica, nam harum finis non est sola cognitio, cum sint disciplinæ organicæ, & redigantur (alijs quoq; concedentibus) ad Artes, & tamen cum compositione traduntur: quare inanes penitus sunt illę consecutiones, quia finis est scire, ideo utendum ordine compositionis, & quia finis est operari, utendum est ordine resolutionis. Pręterea quod disciplinæ addiscãtur cognitis Principijs, & Elementis, commune est non solis scientijs, sed artibus, & disciplinis omnibus, ut optimi interpretes affirmãt, & presertim id uerũ esset, si (vt ĩquiunt nõnulli) in ordine sequeremur nostrũ modũ distincte cognoscẽdi, nũquã.n. distincte aliquid cognoscim⁹, nisi notis Principijs ei⁹, Quare si ex eo quod ĩ disciplinis cognoscẽda sunt principia, & elementa, colligeremus disciplinã tradi cũ cõpositione, profecto disciplinæ omnes cũ cõpositione traderentur. Nec ad id cõfugere licet, quod finis Artiũ respondeat principijs scientiarum, nã quãuis primum in efficiendo opere differat a primo in instituto opificis, tamẽ (ut ad cognitionem, & disciplinas pertinet) in omnibus principia, & fines ĩueniuntur, in omnibus reperitur duplex primum, duplexq; progressus, & de omnibus est uerũ, non cognosci pendentia ex Principijs, nisi notis prĩcipijs, quia regula ea de omnibus firma, & constans est, ut res se habent ad esse, ita ad distinctam cognitionem.

At perpendamus nõnulla pertinẽtia ad tertiũ gen⁹ ordinis, quod ex definitione sumitur, dicẽt forte nonnulli, hoc ordinis genus explodẽdũ esse, quia huiusmodi ordo initiũ recipit a definitione disciplinę, quæ ad proœmiũ ptinet, cũ per eã definitionẽ illa proponãtur, quę declarãda sunt, in progressu autem a proœmio ad tractationem nullus doctrinæ ordo constitutus est, ordo enim in sola tractatione consideratur.

91 At satis conspicue decipiuntur. primo, quia definitio ut principiũ ordinis ex eą sũpti, nequaquam ad proœmium pertinet, & si in proœmio traderetur, nõ traderetur ut prĩcipiũ ordinis, sed quatenus per eã capita rerum explicanda proponerentur, quæ in cursu disciplinæ essent declaranda, proprie tamen ut principiũ ordinis, ad initium tractationis ptinet, quod recte seruauit Galenus sub initio Artis Medendi. Nã ad proœmium nequaquam pertinet definire, sed tantum id proponere, de quo est agendũ; & dum primo definimus, nõ id facimus, ut explicanda proponamus, sed ut rẽ de qua est agendum explicemus, initiumq; ordini tradamus, quorũ utrumq; ad tractationem pertinet. Pręterea si id etiã ab aliquo fieret (ut a uiro quodã docto factũ noui) profectò nõ fieret ut ordini principium traderetur, sed ut ad ordinẽ ex definitione petendum dirigeret, dirigere enim proœmij est officium. Insuper ego iam patefeci in ordine ex definitione sumpto, etiam ab alteri⁹, quã a disciplinę definitione nos ordiri posse, cuius alterius definitio nequaquam ad proœmiũ pertinet, cum sit id totum compositum, quod in ea disciplina est explicãdum. Vera itaq; ratio, quod nõ detur ordo simplex ex definitione sumpt⁹, distinctus a cæteris duobus simplicibus generibus ordinum, est, quia si consideratur, ut est nõ a primo, nec ab ultimo, sed a medio, est permixtio compositionis, & resolutionis, si uero consideratur ut est a fine, & postremo, ad resolutionem redigitur.

Ex his insuper cõstat, decipi eos, qui inquiũt, qđ ego mecũ pugno, cũ ordinẽ ex definitione sũptũ, modo approbẽ, modo reiiciã: nã ut ex medio sumptũ, reiicio, quia sic esset premixtio ordinum, nõ ordo sim- 92
plex; ut uero sumptum ex finis alicuius definitione, uel scientiæ finem considerantis, approbo, & ad resolutionem redigo. At dicẽt forte, me primo duo tãtũ statuere genera ordinũ, mox lõge plura referre, cũ tria statuã genera resolutionũ, quib⁹ addo ordinẽ ex definitione sũptũ, denũ addere cogor ordinẽ quintũ, & est ordo ille, quẽ Arist. seruat in declarãdis externis sẽsibus, ille.n. nec est p cõpositionẽ, cũ non petatur ex priorib⁹ origine, nec p resolutionẽ, cum uisus nõ sit finis cęterorum sensuũ, nõ itaq; re uera statuo duo sola genera ordinum.

Conspicuus profecto est error, quod enim duo sola sint genera ordinum, uariis, firmissimisque rationibus patefeci.

Varietates nonnullę, quas in resolutione inueniri asserui, nequaquã constituunt speciē
93 ordinis per se distinctam, sed tantum per accidentia, & modos, quæ uarietas (ut patefeci) ex natura rerum, ex uarietateque finium: & modi quo a fine ordimur, ortum ducit, & quicunq; uarietates illas, a me explicatas non concederet, rationi, naturæq; rerum aduersaretur. hinc etiam Auer. in primo capite suarum collectionum, in ordine compositionis, uarietates cōsiderauit: De ordine ex definitione sumpto, quod numerum non augeat, satis superq; patefeci.

Præterea quicunque de ordine ex definitione sumpto loquentes, meam sententiam nituntur euertere, secum apertissimè pugnāt, cum lib. ij. de Methodis, cap. xiiij. ordinē illum a Galeno seruatum in Arte
94 medendi, quem Galenus ex definitione sumptum appellat, dicant esse cum resolutione: quare ordo ex definitione sumptus, ut ad resolutionem redigitur, primo ab eis conceditur; mox studio contradicendi, ut a me approbatus reiicitur.

Similiter a vero abest, quod ordo seruatus ab Aristotele in secundo de anima in explicandis externis sensibus, nec ad resolutionem, nec ad compositionem rediga-
95 tur, nam proculdubio in ea parte Philosophus resolutione vtitur: & dum instatur, quia non est finis, iam ego in præcedentibus conspicuè patefeci, quomodo uisus sit finis, & sit sensus dignitate, instituto q; naturæ primus, cæteros sensus præsupponens.

Colligo etiā minus rectè nonnullos asserere, non posse dari modum illum secundum resolutionis, qui est a toto cōposito, in simplicia, & principia, illud componētia. Nam inquiunt: vel ordo ille seruatur in Scientiis, vel in Artibus, si in Artibus, veluti si in Arte ædificādi ordiremur a definitione dom⁹, & inde eleuaremur ad partes, ordo consurgens erit ille, qui primo pro resolutione assignatus est, ex pnotione finis, & consideratur tunc domus, non vt totū, sed vt finis ędificatoris, si dicatur id posse fieri in scientijs, profectò verum nō videtur, cum nec in scientia tota, nec in partibus id fieri posse videatur; non in tota, quia non valem⁹ primo totum cōpositum cognoscere ignoratis partibus: quod neq; in partib⁹ id seruari posit, ostenditur. Partes. n. considerandę, vel sunt partes essentię, vel integrantes: de partibus essentię, constat primo esse declarandas, quia sine earū cognitione nō cognoscitur totū, a toto autem consulte noto pro inueniendis principijs ordimur in Methodo pro via sumpta nō in ordine, si fuerint partes integrantes, de illis perinde se habet, ac de toto, nam agere de partibus, est agere de toto: ideo Arist. nō seorsum de toto animali loquitur, & de partibus eius, nec seorsum de Mundo, & de eius partibus verba facit.

Quicunq; ita instaret, primo secū; mox cum vero manifeste pugnaret secū primo, quatenus ex vna parte inficiaretur, in reso- 96
lutione inueniri varietatem illā, ex varietate duplicis finis prodeuntē, a me explicatā, ex altera in Artibus eam concederet: quod si inquiunt vtrāq; pertinere ad ordinem, ex prænotione finis, idipsum est, quod ego asserui, at pro exactiore notitia varietatem finium consideraui.

Insuper secum pugnaret, cū dicat in eo ordine considerari compositū, non vt cōpositum, sed vt finem: nā asserendo considerari vt finē, est idē, ac dicere cōsiderari vt cau- 97
sam, per finē. n. vt finē causam denotamus, nā qui nō est causa, tātū per metaphorā est finis, vt dicitur in v. Metaph. At alibi asseruit in resolutione, vltimū a quo ordimur non considerari vt causam, sed vt rem effectā, quod est idē, ac dicere vt compositum.

Similiter non recte aiunt in ea resolutione, in qua a toto cōposito ordimur, non cōsiderari cōpositū. vt cōpositū Nā quod cōsideratur vt resolubile in partes, & principia sua, cōsideratur vt cōpositū: at illud totū in ordine resolutionis, consideratur ut resolu- 98
bile in partes, & principia sua: igitur consideratur ut compositū. nam quod consideratur ut relatum ad partes, & componētia, necessario consideratur ut compositum.

Rectius itaque loqueremur, si diceremus in omni resolutionis ordine, id a quo ordimur considerari ut causam, & principiū in genere finis, & ordientes a toto aliquo composito, id consideramus ut talem finē, nempe ut compositum, quod est finis partium, a quibus tamen in alio genere causæ pendere potest, nam hoc competit fini, ut maxime sit causa, et tanquam causa in genere finis minime pendeat, cum tamen ex aduerso pro suo esse absoluto maxime pendeat.

Præterea adhuc cum uero pugnāt, quia inquiunt in Arte Medendi solum reperiri finem,

finem, qui forma sit, nempe sanitatem, nõ autem cõpositũ, In Arte ædificandi econ-
99 trario reperiri pro fine non solã formã, sed compositũ. Hęc approbari nõ debent, quia in Arte ædificãdi finis pro termino ad quẽ est sola forma, pro vltimo absoluto, & cõpleto, est Domus, pro fine rei genitę est habitatio, quibus tribus in Arte medendi respodent, sanitas, sanũ, & actio illęsa, & quãuis Medicus utraq; compositi partem non efficiat, sed solam formam, nẽpe sanitatem, id nil refert, quia fines modo cõsideramus, quatenus in disciplinis sunt explicandi, At in Arte medendi, non solũ sanitas, sed etiã sanum cõsideratur, a quo ordientes, & progredientes ad simpliciora, resoluẽdo progrẽdimur. Ideo Gal. recte dicebat, Artẽ medendi esse scientiam sanorum, ęgrorum, et neutrorum, & distincta consideratione, cũ sanitas, tum sanum, pro fine artis medendi accipi potest; nam si corpus Artẽ curabile est subiectum, corpus Arte curatum finis erit pro composito sumptus. Vt in scientia ciuili absolute finis est homo fœlix.

Insuper ea, quæ prius retuli, & tam prolixe aduersus meam sententiam afferuntur, de ordine a toto composito, ad simplicia, & componentia sua, nequaquam cũ mea
100 opinione pugnant. Nam ego de ordine loquens, solum asserui, ordinem illum dari posse, nec addidi potius scientijs, quàm Artibus congruere, quare cum ab eis hic modus resolutionis cõceditur in Artibus, aperte ea ordinis uarietas conceditur, aduersus quam tam prolixe disputant.

Præterea addo, modũ illũ ordinis, a me ĩ introductione, tantũ in genere approbatũ, nedũ in Artibus, verum in scientijs quoq; seruari posse, ut in præcedentibus affirmaui. & dũ instãt, quia progressus a toto ad prin-
101 cipia componentia non est ordo, sed via, procul dubio non recte sentiunt, nã & ordo, & via esse potest: dum enim ex toto inferimus componentia, & per illud ut per effectum ea explicamus, Via est: At si post totius confusam quandam explicationẽ progredimur ad separatam ordinatamque declarationem componentium, secus se habet, hic enim ordo est; veluti ecõtrario dum per simplicia declaramus composita, via est. At dum primo de simplicioribus, mox de composito verba facimus, nõ uia, sed ordo (omnium consensione) iudicatur, & par est ratio de progressu a simplicibus ad cõposita, & de progressu a cõpositis ad simplicia: si itaque in eo (omnium consensione) seruatur & ordo, & uia, ambo etiam in hoc progressu cõcedi debent. & confirmatur cõspicua ratione, quia si in Arte progressus a composito ad componentia conceditur quod sit ordo, etiam in scientijs concedi debet quod ordo sit, non enim quod sit uel non sit ordo, ex eo pendet, quia seruetur, uel in scientia, uel in Arte; & seruari potest ille ordo, cum in parte scientiæ, tum in uniuersa.

Cum pateat eos non recte sentire, qui inficiantur ordinem a toto composito ad simplicia componentia in scientijs seruari posse, etiam cõstare debet, in principijs errare, ex quibus suam sententiam colligũt.
Nã si aduersę rationes uim haberent, con- 102
similiter omnes ostenderẽt, ordinem illũ a toto, ut fine, ad simplicia componentia, in Artibus quoque reperiri non posse, ut cuilibet libere eas consideranti conspicuũ esse potest: at ordinem illum aiunt seruari posse in Artibus: quare reuera rationes illę nullius sunt roboris. Præterea eędem rationes secundum se, & absolute consideratæ facile diluuntur. Nam dũ asseritur in vniuersa scientia nos nõ ualere primo totum cognoscere ignoratis partibus, dico primo eandem esse rationem de Artibus. Addo secundo, id esse commune omni ordini in resolutione posito, nunquã enim exacte finis est notus, nisi post eius in singula principia resolutionẽ: & præsertim hoc coguntur dicere illi, qui censent solum primo cõsiderari finem, ut rem effectam, & non ut causam, nunquam enim res effecta distincte noscitur, non cognitis causis. Hanc ueritatem præclare Arist. patefecit in primo Moralium Nicom. cap. 7. inquens, summum bonum, quod est finis Ciuilis scientiæ, primo adũbrate esse cognoscendum, & declarandum, mox exactius, & exquisitius. Noscitur itaque in resolutione primo finis in parte, & paccipitur ut causa in genere finis, & per resolutionem absoluitur eius explicatio, & elucescit etiam ut res effecta, pendens ex alijs causis: & ideo hic ordo maxime est accomodatus pro inuẽtione ordinatorum in finem, & ostensione necessitatis eorum.

Insuper quod ea ratio nullius sit roboris, ex eo lucidissime cõstat, quia nonnunquã id ipsum contingit in ordine cõpositionis,

ait

ait Arist. ignorato motu, ignoratur Natura, & tamē primo disputat de Natura, sic ignorata anima, ignorātur partes animalium, cum non sint manus, & oculi sine anima, nisi æquiuoce, & tamē prius agitur de partibus animalium. prætere a clarius hoc patet ex eorum explicatione, quæ sunt abuno, quorum commune quia non est natura una in omnibus eadem, nō distinctè cognoscitur nisi notis contentis sub eo, & tamen de eo communi primo agitur. Veluti quamuis anima in secundo de anima primo uniuerse definiatur, tamen quia est ab vno, nō distinctè cognosciiur, nisi notis cō tentis sub ea, ut ait Arist. potest itaq; in sciētia ordo ille seruari, & rationes aduersæ nullius sunt roboris.

Similiter non rectè sentiunt de partibus scientiarum, cum dicant ordinem illum a toto ad simplicia componētia, in partibus scientiarum seruari non posse, cum enim patuerit seruari posse in tota scientia, conspicuum est in partibus quoque seruari pos
103 se: ueluti si quispiam de homine sibi agendum proponeret, posset non inepte a toto ordiri, illumque in partes magis, & minus simplices, usque in prim a principia resoluere. & dum instatur, quia si partes ad esse̅tiā pertinē̄t, prius sunt noscendę quàm totum, si uero fuerint integrantes, declaratio earum nō est seiuncta a declaratione toti⁹. Profecto par est ratio de Artibus, cum tamen in artibus id posse fieri fateantur. Prætere a nullius roboris ea ratio est, quia iam patuit finem, & totum in ordine resolutionis, nunquā omni ex parte cognosci, nisi absoluta resolutione in singula principia eius; & principia ad essentiam attinentia, non ī quouis ordine primo explicāda sunt, sed tantum in ordine compositionis.

Prętere a longe id a uero abesse censeo, quod explicatio totius, & partium integrātium, in omnibus eadē sit, non enim est satis pro notitia totius, quod formam, finem, & perfectionem pręsefert, seorsum noscere singulas partes eius. Nam ea quæ inter
104 se differunt, distincta cognitione noscenda sunt: totum, & partes integrantes, seorsum consideratæ, inter se manifestißime differunt, inquit enim Arist. in 5. Metaphysicæ 19. substantia unius cuiusque est, quod semel, sex nanque semel est sex, non autem est ter duo, aut bis tria, & Auic. in 3. tract. Metaphysicæ ait, decem non sunt nouem, & unū, aut quinq; & quinq;. insuper Arist. in calce 7. Metaph. ait, sillabā non esse elementa, nō enim ba, idem est, quod B. & A. similiter ait Arist. in primo post. cap. v. qui cognoscit habere tres angulos æquales duobus rectis de singulis speciebus trianguli seorsum, non propterea uere cognoscit triangulum habere tres. quod si est uerum de speciebus comparatis cum genere, longe uerius erit de toto comparato cum partibus integrantibus, quia multa competunt toti, quæ nō competunt partibus seorsū sumptis. Veluti Mundo (ut totū quoddam) competit ut sit un⁹, sit oī ex parte pfectus, sit conflatus ex omni corpore graui, leui, & neutro, sit imago sensilis insensilis Dei, nil habeat extra se, & alia similia, hæc competunt toti, non partibus, ostendenda sunt de toto, non de partibus, & toti competit definitio eius propria, quę non est uera de partibus, Ideo reuera consideratio totius est in parte distincta a consideratione partium integrantium, accidit tamē ut magna ex parte notitia totius pendeat ex notitia partium, & ob id nonnunquā consideratio non uidetur distincta, cum reuera distincta sit. Ex quo constat, Cœlum pro vniuerso sumptum, conflatum ex ordine simplicium corporum, cui uariæ affectiones competunt, debuisse in aliquo libro naturalis scientiæ, tanquam subiectum considerari, quod profecto fit in lib. de cœlo, vt egregie censuit Alex. Nō enim ubi totum, & componentia illud considerantur, debent componentia iudicari subiectum, ut perperam censent nonnulli, componētia enim in gratiā totius considerantur, at hic nō est locus hui⁹ disputationis. Et quāuis Arist. de Mundo loquens non sit usus ordine resolutionis, ut prius patefeci, liceret tamē de eo ordine resolutionis disserere. Veluti si de Mundo disputaturi, nobis primo hoc uniuersum declarandum proponeremus, & consideraremus per ea quæ sensibus occurrunt, admirationemque pariunt quam formosum, quam omni ex parte perfectum sit, ac inde ad proxime componentia eleuaremur, & per ea ad priora, per gradus usque ad authorē Mundi Deū, ex quo cœlum pendet, & uniuersa Natura, sic multi considerant resolutionem, & reditum cunctorum in Deum, alij econtrario cunctorum a Deo emanationem, qui cū sint progressus distincti, distinctos pariunt

pariunt ordines, animis rectè conſtitutis non ignotos.

At imaginari poterit aliquis in meis dictis inſignes controuerſias, nam ex vna parte ordinem definitionis reijcio, ex altera ordinis eius tres videor ſpecies conſtituere, nempe a difinitione ſubiecti, finis, & ſcientiæ. Inſuper ſi ordiri cum definitione, eſt conſtituere definitionis ordinem, quia omnes diſciplinæ a definitione ordiuntur, omnes tradentur ordine ex difinitione ſumpto.

Hæc eſſe conſpicua errata ex prius di-
105 ctis eſt notum: quicunque enim id aſſererent, errarent non diſtinguentes inter ordiri cum definitione, & ordinem ex definitione peti, ab eaq; ortum ducere. In omni profectò ordine ordiri valemus cum definitione, definiendo aliquid, at non ſemper quod cum definitione ordimur, ordo ex definitione petitur. Dicitur ordo peti ex definitione, dum ex definitione occaſionem ſuſcipimus, ordinate definiendi, & explicandi cætera, & id ſolum contingit, dum ordimur a definitione alicuius finis, vel ſcientiæ, ex cuius definitione finis elucefcat, vt dixi in præcedentibus. Ideo cum hoc in parte ſeruauerit Ariſt. in libro de moribus, dixit Euſtr. Ariſt. ſeruaſſe ordinem, ſimilem illi poſito a Galeno, ex definitione ſumpto, optime enim nouit Euſtr. Arſt. ſolum duo ſimplicia genera ordinum ſtatuere, & ordinem, ex definitione ſumptum ad reſolutionem redigi, neque ob id tres ſunt ſpecies ordinis ex definitione ſumpti, ſed vna, ex definitione alicuius finis, & ea ad reſolutionem redigitur, vt cumulate patefeci.

PARS SEPTIMA

An cum Artes, tum Scientias, utroq; ordinis genere tradere ualeamus.

CVm duplex reperiatur ordinum genus, compoſitionis ſcilicet, & reſolutionis, declaraui ego, Veterum ſapientum conſenſione, cũ artes, tum ſcientias, utroque ordine congruenter tradi poſſe, & iure optimo profectò. Ordo enim prodit ex natura, & conditione rerum, & ex duplici primo, duplicique progreſſu, qui in rebus ordinādis cōſideratur, unum eſt primum origine, caput compoſitionis, alterum inſtituto, & perfectione, quod eſt caput reſolutionis, propterea in diſtribuēdis utriſque vtroq; genere ordinis uti ualemus: uno reſolutionis, pro inuentione, aſignādaque ratione neceſsitatis ordinatorum in finem: altero compoſitionis, pro exactiore rerum explicatione, & cunctorum ex ſuis principijs patefacienda deductione. Ideo Ariſt. eos duos progreſſus, quos ſeptimo Metaphſiycę 23. nuncupauit motus, ne dum conſiderauit in attinentibus ad Artes, verum in rebus quoque Phyſicis, ad ſcientias attinentibus, vt conſpicue conſtat ex calce ſecundi Phyſic. Propterea Medici medendi Artem, Theologi Theologiam, & Philoſophi res Phyſicas, diſtincto ordinis genere explicarunt, quod eſſe rationi conſentaneum capitibus 22. & 23. introductionis ad ciuilem ſcientiam cumulate patefeci, nec quidem iniuria, ut enim pars ſe habet ad particulas ſuas, ita totum ad ſingulas ſui partes, ut argumētatur Ariſt. in ſecund. de anima, conte. 9. At pars in eadem ſcientia, modo cum compoſitione, modo cum reſolutione traditur, vt conſtat de ordine externorum ſenſuum, deq; ordine Plantarum, & Animalium ab Ariſt. & ab alijs explicatorum, quare id ipſum putādum eſt licere fieri de tota ſcientia, propterea capite 22. aſſerui, hoc inſpici poſſe in ſcientijs, & artibus, quod cum duplex ſit genus ordinis, raro tamen a principio ad finem ſeruantur ſimplices, & conſimiles penitus, ſine ulla in partibus uarietate, quod minime contingeret, niſi in utriſque utroque ordinis genere vti liceret, cum tamen id fit, denominatio ſemper ſumitur a partibus principalibus, & ab eo, quod totius diſciplinæ abſolute eſt principium, vel finis, ſic modo uiri ſapientes conſiderant cunctorum a Deo emanationem, modo reditum in illum. Veluti Emp. conſiderauit progreſſum ex Mundo ſphero in Mundum litis, & uice uerſa, denotando duplicem ordinem inter Deū, & manantia ex eo.

Vetuſtiores Philoſophi, Metaphiſica cum Phyſicis permiſcentes, priora, ac ſimpliciora, ad Metaphiſicam pertinentia,

prius

prius quam Physica declarare consueuerunt: Arist. econtrario, illa a Physicis secernens, prius Physica, quàm Metaphisica docuit: similiter medici, ne dum uarij, uerum ijdem, Medendi Artem ordine penitus distincto docuerunt, Ideo admirabilis Gal. sub initio Artis Medendi ait, neminem ante se medendi Artem cum resolutione tradidisse, adeo ut censuerit, ne dum cæteros, verum Hippocratem quoque, alio a resolutione usos fuisse ordine, similiter Grãmatica, & Logica, quę Artes ingenuę sunt, cum compositione traduntur. sic Artes cæterę, quamuis pro partium inuentione, assignandaque ratione necessitatis earum, tradantur, vel inueniantur potius cum resolutione; dum tamen considerantur ut collocatæ sub scientijs, vt fructus earum, & cum exactiore cunctorum explicatione, id fit cum compositione. Quod idicare voluit Philosoph⁹ sub initio libro de sensu, & sensili, inquiẽs. Quare Physicorum plurimi, & Medicorum, qui magis Philosophice Artem prosequuntur, hi quidem finiunt ad ea, quæ de Medicina, illi vero ex ijs quæ de Natura, incipiunt de Medicina, & c. Accurate dixit Philosophus, eos (qui magis Philosophicè, hoc est exactius, & magis cũ scientia Artem medendi tradunt, ordiri a conclusionibus declaratis in scientia de Natura, hoc est a qualitatibus, Elementis, temperamentis, & similibus declaratis in Physicis, quæ mox sunt principia in Arte medendi, a quibus ordientes, compositione utimur, simul indicans quod dum Ars Medendi secus traditur, minus Philosophicè explicatur, cum non a primis, & simplicioribus sumatur exordium. Et considerandum quod dum dicimus, ubi desinunt superiores scientiæ, inde ordiuntur inferiores, id non ita debet intelligi, vt quod in superiore ultimo loco fuit declaratum, id sit initium ordinis inferioris, hoc enim raro, & ex euentu fit, neque est necessarium. Non enim huiusmodi ultima Arithmeticæ, uel Geometriæ, sunt principia Musicæ, Perspectiuæ, & Astrologiæ, nec huiusmodi ultima Physicæ necessario sũt principia Artis medendi, sed in ea significatione intelligi debet, in qua, ĩ primo posteriorũ ab Arist. explicatur, nempe, quod conclusiones superioris scientiæ, in quauis eius parte fuerint explicatæ, sumantur pro principijs inferioris, ita inferior dicitur cognoscere quia, superior vero propter quid, & in hac ueriore significatione usus sum cap. 22. sententia illa Arist. in lib. de sensu, & sensili, quod Medici qui magis philosophice Artem medendi tradunt, a rebus Physicis ordiuntur: ideo explicans qui sit ille finis Physici, a quo Medicus orditur, recte dixi non esse finem Artis Medendi, sed qualitates primas, Elementa, Temperamenta, Humores, & similia declarata in Physicis, quę cũ sint conclusiones Physicæ, & principia sanitatis, & Artis medendi, recte dicuntur fines Physici, (conclusio enim est aliquid ultimum) & principia medici. Quod ea sententia non debeat in alia significatione accipi, nempe (vt nonnulli censent) referendo illam ad sanitatem, quę vltimo in Physicis, primo in Arte medendi explicetur, conspicuum est: tum quia non sanitas ea est, quæ vltimo loco in Physicis declaratur, nam libri de Plãtis ab Arist. statuuntur ultimi: tum insuper quia non ea est prima, quæ sumitur, vt principium in Arte medendi, Philosophice tradita, sed ea sunt, quæ numeraui; Philosophi enim maximè est, a *primis* rei principijs, pro re exacte explicanda ordiri: tum demum, quia Arist. in fragmento lib. de sanitate ait de sanitate, & morbo non solum medici, sed & Physici est causas quodam tenus referre, quibus uerbis indicat se in eo libello huiusmodi causas traditurum, a quibus si Medicus ordietur, non resolutionis, sed compositionis ordinem seruabit, ut in progressu clarius patebit. Insuper considerandum quoque est finem, & Artium, & Scientiarum eius esse conditionis, & facultatis, ut per illum cætera omnia ad disciplinam pertinentia dirigantur, ideo semper ordinanti quamlibet disciplinam debet esse prænotus, alioquin disciplinæ ordinem seruare non posset, at cum ordinanti sit prænotus, non tamen semper primo in disciplina explicatur, sed modo ille, modo principia eius, ob uarium ordinantis institutum, eo tamen disciplinam tradens sempor utitur, dum rationem declarandorum uult assignare, quod frequenter in procemijs seruatur. ideo quãuis modo aliquo finis semper ab ordinante prænoscatur, non tamen semper disciplina

traditur

traditur cum resolutione, & absoluta prę-notione finis, eiusq; prædeclaratione. Prę-terea etiam maxime in attinentibus ad ordinem hoc considerare expedit, quod duo præsertim sunt, in quibus natura, & conditio ordinis maxime seruatur, Causę scilicet, Et partes cõmunis subiecti; Vt pertinet ad causas, si ordimur ab internis, & ad externas progredimur, ac præsertim ad finem, componere dicimur, contra vero a fine ad interna principia progrediẽtes dicimur resoluęre; Vt vero pertinet ad partes subiecti, dum a simplicioribus ad magis composita tendimus, cõpositione vtimur, contra vero resoluimus: Nam causæ, & partes subiecti, ea sunt, quæ essentiam, & cõditionem scientiæ constituunt, ideo in his primo, & præsertim, natura, & conditio ordinis seruatur, cęteris autem eatenus competit ordo, quatenus cum his nectuntur, vel ex his pendent.

Exploduntur errata varia.

Enseo per ea quæ dixi satis conspicue veritatem refulsisse, ex rerũ natura, & conditione depromptam, a virisq; sapientibus approbatam: ex cuius elucidatione præclare patere potest, quam longe a vero recedant, qui secus sentiunt. Primo.n. errant in proferenda aduersa sententia; secũdo in principijs, & fundamentis eius; tertio in explicandis authoritatibus veritati fauentibus; demum in reijciendis illis, quę pro explicanda veritate a me dicta fuere.

Vt pertinet ad primum, iam aperte constat falsam esse hanc sententiam, Scientias solo ordine compositionis, Artes solo ordine resolutionis tradi posse, quam rẽ latius
106 in introductione ad Ciuilem Scientiam patefeci. Et hoc præsertim inspicere licet, qđ dum aliquem instituere volumus ad recte agẽdum, vel efficiendum, maxime utimur ordine compositionis. ratio est, quia instituentes ad agendũ, sequimur, & imitamur modum agendi, qui ordo est cum compositione, ordiendo a principijs, & per media progrediendo ad finem. Quod instituendi consilium nobis in omni arte cõpetere potest, & præsertim in Scientia Ciuili, & hoc fuit consilium meum in Scientia Ciuili, iuuenes scilicet instituere, & institutionis viã patefacere, vt ex proœmio, & Epilogo cõstat, Ideo iure ordine compositionis meo cõsilio accommodatissimo præsertim sum vsus, nam quamuis omnis disciplina conducat modo aliquo pro institutione, quædam tamen dirigitur ad solam institutionem, alia ad institutionem cum inuentione, & ratione necessitatis partiũ eius iũctã.

Vt conclusio aduersa abest a vero, ita principia, ex quibus deducitur, cũ vero pugnant, nam dicit eam disciplinam, quę solam cognitionem quærit, exposcere, vt primo principia explicẽtur, cum ex eis cognitio pendeat, a quibus ordientes dicimur cõponere, Disciplinas vero, quę vniuersã cognitionem ad agendum, vel efficiẽdum dirigunt, necessario debere tradi cum prænotione finis, quia non cognitio, sed operatio quæritur, ad quam per solam cognitionem finis dirigimur. Hoc fundamentum, & ex parte Scientię, & ex parte Artium leuissi- 107
mum est. primo ex parte Scientiæ, quia nedum causæ internæ, a quibus pro compositione ordimur, Scientiam pariunt, verum etiam externæ, quarũ principalis est finis, quare ob idem fundamentum valemus ẽt ordiri a fine; Quod lucide patet ex primo contex. pri. Phy. Inquit.n. Philosophus, tũc nos scire, cũ causas primas nouerimus, principia prima, & vsque ad Elementa, consentiunt Greci interpretes, & cum eis Auerroes per eas voces denotasse Philosphũ omnia quatuor genera causarum, quod expressit Philosophus sub initio 8. Metaphysicæ, & latius in 2. Phy. cap. de causis, & patefecit Physicum resoluere cõsiderata Physica in omne genus causę, inter quas cum numeretur finis, proculdubio ex ea ratione nõ minus colligimus nos debere ordiri a causis externis, & a fine, quàm ab internis, & ideo non minus colligimus nos posse vti ordine resolutionis, quam compositionis.

At inquiunt, scientias carere fine, a quo ordiri valeamus, pro cõstituendo resolutionis ordine, hoc cum dicant in grauius labũtur erratum, competit.n. corpori Physico omnia quatuor genera causarum, & omnia a Physico cognoscenda sunt, vt asseritur in 2. Phy. si omnia sunt cognoscenda, pro no- 108
titia corporis Physici, cur nõ vt ab internis, ita a fine ordiri ualemus? & prę sertim cum finis sit causa causarũ, dirigens omnes causas, Præterea vt in Artibus, ita in scientijs vterq; ille finis reperitur, a quo ordientus

resolu-

resolutionem constituimus, ordiri.n. valemus, & a toto scibili, nõ dico vniuersali, & cõmuni, sed vltimo, & composito, ac illud in simpliciora resoluere, & a definitione illius scientiæ, quam in ordinem redigere cupimus, & etiam ab eo fine, qui sciẽtia est ac inde cum resolutione per media vsq; ad prima, & simplicissima progredi.

Sed dicent, dũ in Scientia progredimur a toto ad simplicia, ea est via, non ordo. Hoc mihi certe mirabile est, quod in Artibus ille progressus dicatur ordo, in Sciẽtijs autem non ordo, sed via sit, quasi differen-
109 tia Artis a Scientia, constituat differentiam vię ab ordine: via profecto est, dum ex vno inferimus aliud, at dum explicando, post vnum declaramus aliud, ordinem constituimus; & nil refert siue id fiat in Scientia, siue in Arte.

Verum addent in Scientia non posse primo finẽ cognosci, quia finis est scire, quod non in principio potest nobis competere, sed in progressu Scientiæ, in singulis.n. sciẽtię partibus, partem scientiæ acquirimus. In hac instantia conspicuus includitur error, pendens ex æquiuocatione. Nã aliud
110 est primo cognoscere qui nam sit, & quid sit finis ille, a quo in resolutione ordimur, aliud illum assequi: in ordine resolutionis Scientiarum, primo cognoscimus quis, & quid sit finis ille, vt quod sit Sciẽtiã assequi de postremo composito ad illam Scientiã pertinẽte, veluti in Physicis de Mũdo absoluto, & perfecto includente cunctas rerum species, mox vero in partibus, & vniuersa scientia, cosisequimur cognitionem, ac finem illum, & id ipsium accidit de Artibus cum resolutione traditis, primo.n. addiscimus qui sit, & quid finis, mox constituẽtia illum, ac requisita pro eius adeptione, adeo vt quatenus ad hoc pertinet, inter Artes, & Scientias nullũ sit discrimen, in vtrisque.n. aliud est cognoscere, aliud assequi finẽ, & in instantia ex vno in aliud cũ ęquiuocatione fit progressus. his accedit, quod (vt dixi) congruenter ordiri valemus a fine, qui est causa subiecti in genere finis, per quẽ, vt p ceteras causas subiectum cognoscitur, & a quovis fine ordiamur, cõstituere valemus simplicem resolutionis formam.

Nec alterius conditionis est ratio altera, qua ostenditur Artes solo resolutionis ordine tradi posse, quia operatio quæritur, ad quam per solam finis prænotionem dirigimur: Nã in Artibus duo inueniuntur, primo Ars ordine prædita, per quam addiscimus operari, secundo vsus Artis, sermo nõ 111
est de vsu Artis, sed de Arte in ordinem redigẽda, per quam operari addiscimus. Pro Arte addiscenda, non est necesse vt ordiamur a fine, & primo illum distincte cognoscamus, nam sat est, vt sit notus tradenti Artem, & inueniẽti, inuentio.n. ea est, quę necessario fit cum prenotione finis, at ille qui ad Artem instituitur, non tenetur semper primo distincte cognoscere finem, propterea docens Artem, poterit a Principijs ordiri, vel saltem solũ in proœmio finem proponere, non autem primo illum declarare, vt etiam frequenter seruatur in sciẽtijs, immo (vt in pręcedentibus patefeci) non potest finis Artium exacte, & distincte cognosci, nisi prænoscãtur principia, & media, ex quibus pendet, Ideo quamuis Artes familiarius pro earum inuẽtione, & assignanda ratione necessitatis partium, tradantur ordine resolutionis, tamen magis exacte, magisq; Philosophice (vt dicebat Arist.) traduntur, dum primo simpliciora principia, quę sunt conclusiones superiorum scientiarum, proponuntur, per quę ordo compositionis constituitur.

At inquiunt in Artibus non per principia cognosci cętera ex eis pendẽtia, & constituta, sed cognitionem totam ex fine pendere, & propterea aiunt domum, & composita ad Artes pertinentia, non cognosci per lapides, ligna, & consimilia eorũ principia; & addunt Aristot. in principio sexti Metaphysicæ asserere quidem sanitati cõpetere principia, at nõ dicere cognosci per illa, sed hoc solũ dicere in primo cont. primi Physicorum, quia tunc de scientijs loquitur, de quibus solum est verũ, quod addiscantur ex notitia Principiorum, non autem de Artibus.

Proculdubio hęc omnia noua sunt, & vt noua, ita cum vero summopere pugnantia. Regula est vniuersalis, de omnibus vera, ut res se habent ad esse, ita ad distinctã cognitionem, pendent Artificiosa pro esse a suis 112
principijs, quare necessario p ea cognoscũtur. regula est communis, non cognosci ea quorum sunt principia, nisi ex notitia principiorum; Quod conspicuũ redditur ex eorum difinitionibus, inquit Arist. in proœmio de anima cont. 16. domũ definiri per lapides, & per huiusmodi eius principia, cum

cũ.n.difinitio tradatur pro re destinćte explicāda, cogimur fateri domū per lapides, & sua principia cognosci.Insup ait Philos. secūdo Metapysicæ cōt.3.et Artes cognoscere, & considerare quomodo res se habent, differre solum a scientia, quia cognitionem dirigunt ad opus, adeo vt in rerum cognitione non differant, propterea vt in scientijs, composita, & effecta cognoscuntur per componentia,& principia eorum, ita in Artibus putandum est se habere.Quod eo in loco patefecit Auerroes, inquiens scientia effectrix, quamuis utatur ratiocinatione, & speculetur causas,tamen non dicitur scientia, quia non speculatur causas, & definitiones, nisi vt sciens agat, aperte ait Auerroes : in Artibus, non secus ac in scientijs, nos scrire per causas, differre solum quia scientia, ex principijs, & causis pendens, in Artibus dirigitur ad opus.

Propterea etiam non recte sentiunt, dum inquiunt sententiam Arist. in procœmio
113 Physicorum nempe quod tunc scimus, cum principia nouerimus, ueram esse de solis scientijs, non de Artibus, uniuerse enim verum est prędita principijs, non cognosci nisi ex notitia eorum. Ideo Simplicius, Philoponus, & quicunq; ingenue Philosophātur,sententiam illam veram esse aiunt de disciplinis omnibus, idque explicant Greci exemplo Artis Medendi, Grammaticę, & similium, & quamuis Auerroes censeat Aristotelem ibi loqui de scientijs, non ob id inficiatur etiam pertinentia ad Artes per sua principia, & causas cognosci.

Et lucidius adhuc a uero recedūt. Nam cū Arist.in principio sexti Metaphysicę dicat omnē disciplinam rationis participē, prędītam esse principijs, causis, & elemētis, ac mentionem faciat de sanitate,ad medicum pertinente, cui asserit ea competere, inquiunt quod ea principia, causæ, &
114 elementa, competunt quidem sanitati, a medico consideratę, non ita tamen, vt per ea sanitas cognoscatur, similiter aiunt, quod domus non cognoscitur per lapides, & sua principia componentia, nam hoc dicere est idem, ac asserere, nec sillabas cognosci per elementa, nec dictiones per sillabas, nec res ita ad distinctam cognitionem se habere, vt ad esse, quod est peruertere conspicua principia disciplinarum. Et confirmatur, quia non ob aliud Arist.in principio sexti Metaphysicę mentionē facit de principijs, causis, & elementis, competentibus omni disciplinæ,rationis participi, nisi ut patefaciat, per ea cognosci cętera pendentia ex illis,ideo mentionem facit de disciplina participe rationis, ratio enim per principia constituitur, immo Arist.semetipsum conspicue in eodem cont. explicat, inquiens per ea principia, uel conspicua, vel supposita, cętera declarari, nescio quid clarius dicere ualuerit. His accedit quod Arist. id ipsum in xj. Metaphysicæ c. vj. confirmat, inquens omnis scientia, sui subiecti principia, & causas quærit, vt Ars medendi, & Grammatica, & loquitur de principijs subiecti, manifestans subiectum per ea cognosci.Et certe ego, nec quidem mente concipere valeo, quod Artificiosa composita per eorum principia non cognoscantur, vt in Arte medendi, humanum corpus, et sanitas, per humores, temperamenta, elementa, & similia non cognoscatur,sed cuncta noscātur per finem, qui etiam finis non consideretur vt causa, sed vt res effecta, cum oppositum eius, ratio, experientia, authoritas Arist. & cæterorum consensus nobis patefaciant.Immo finis in Artibus ille est, qui dum consideratur tanquam res effecta, maxime ex notitia suorū principiorum elucescit.

Prætera cum aperte constet, inane id fundamentum esse, quod Artes sola resolutione tradantur, exemplo Grammaticę, Logicæ, & similium, quæ Artes sunt, & tamen non resolutionis,sed potius cōpositionis ordine traduntur, inquiunt de Logica id contingere ob eius cōditionē, cum enim in mentis notionibus uersetur, eius docendi ordo, ab operatione non secernitur, dum enim docet instrumentorum generationem, simul quoque instrumenta format, instrumentum nanque est habitus Logicæ in animo formatus antequā ad Philosophandum applicetur, adeo vt tunc instrumenta Logica efficiantur, dum Logicam addiscimus,quæ instrumenti Fabrica, a Logicæ doctrina non secernitur, hinc habitum adepti, ad Philosophandū accedimus eoque habitu ut instrumento vtimur.

Varia in his refulgent errata, nam qui hæc proferunt, primo secum, mox cum vero pugnant, secum quia ex vna parte inquiunt compositionis ordinem ex eo in disciplinis prodire, quia finis est scire,
115 quod assequi non ualemus, nisi a principijs ordiamur, per quæ scimus, ordiri autem a principijs est componere ex altera fatentur, quod etiam si finis non fuerit scire, ut patet de nuper relatis Artibus, quæ etiam ex eorum sententia nõ scientię sunt, sed Artes seruari potest ordo compositionis, quare ea, quæ ab illis statuitur origo, & prima causa ordinis compositionis disciplinarum, nõ est eius propria, & adæquata cã, cũ sine ea ĩ disciplinis seruetur cõpositio.

Præterea cum Logica, & Grãmatica tradantur cum compositione, vel per principia cognoscimus composita ex eis, vel ne, si nõn, frustra, ab eis ordimur frustra per ea definimus composita, vt enunciationem
116 per orationem, propositionem, per enunciationem, & sic de cęteris, nam definitio traditur gratia distinctæ explicationis, si sic, tunc secũ iterum pugnarent, quia aiunt in Artibus per principia non cognosci ea, quę pendent, vel componuntur ex eis, ut per lapides non cognosci domum,

Insuper cum (virorum sapientum consensione) asseruerim cap. 22. hoc licere inspicere in scientijs, & Artibus, quod cum duplex sit genus ordinis, raro tamen ab initio disciplinę ad finem, sine ulla partium uarietate, consimiles seruantur, ex uaria nanque partium conditione, oritur, vt nõ nunquam uarietur ordo, denominatio tamen ordinis vniuersæ disciplinæ, petitur, ab eo, quod magna ex parte, & præsertim in explicandis communibus causis subiecti, & principalioribus eius partibus serua-
117 tur. Ex hoc constat eorum error, qui ex dictis colligunt, me plura, quam duo genera ordinum constituere, non enim connexio simplicium, numerum simplicium auget, duo sola sũt genera simplicium ordinum, ea tamen ob uarias opportunitates in eadem disciplina nonnunquam miscentur.

At clarius ad huc a uerò recedunt cum addant, in ordine solum inspiciendam esse disciplinam totam, & ratione totius, quã libet partem debere, iudicari talem, quale est totũ, vt quãuis totum quoddam sit aĩal, non propterea quæuis eius pars debet esse Animal, quod cum dicant, & in enuncianda sententia, & in afferendo exemplo recedunt a uero.

In sententia primo quia in conflato ex partibus integrantibus, dum denominatio competit, & partibus, & toti, primo competit partibus, quam toti quia enim partes omnes corporis sunt albę, vel plures, totum denominatur album, vel simpliciter, uel magna ex parte, ideo dicebat Arist. in 118
primo de ortu, & interitu, in cap. de accretione, quia partes crescunt, totum dicitur crescere, similiter quia ordo uel compositionis, uel resolutionis, seruatur in omnibus, vel pluribus partibus scientiæ, tota scientia dicitur uel vno, uel altero ordine tradita, non uice uersa, nam partes componentes, relatæ ad compositum, obtinent locum principij.

Errant deinde in afferendo exemplo, & peccant per fallaciam æquiuocationis totius, & partium, transeunt enim a toto cui competat denominatio ratione partiũ integrantium, ad totum cui aliquid competat, non ratione partium integrantium, sed munere formę, & partis essentialis, per quam, solum totum denominatur. Nam 119
ordo competit scientiæ, ratione partium integrantium, quod patet ex eius definitione, dicitur enim congruens dispositio partium, at Animal per animam constituitur, quæ est pars essentialis, dans esse toti, per quam solum totum denominatur animal, & non partes, disciplina autem secus se habet, nam & tota, & partes ordinatæ dicuntur, vel uno, vel altero genere ordinis, & propterea vt corpus potest dici album per omnes, vel per plures partes, ita disciplinã vel per omnes, vel per plures partes, potest dici prædita ordine, vel resolutionis, vel compositionis.

His accedit quod dum in meam irruunt sententiam, sibi met non parcunt, & conspicue secum pugnant, dixere enim in lib. de natura Logicę cap. 7. Arist. in tradenda 120
Logica, partim compositione, vt in lib. de interpretatione, partim resolutione vt in lib. post. vsum fuisse, ex quo constat eorum consensione ordines in partibus uariari, & in eadem disciplina permisceri, nec semper esse talem partium omnium, qualis est totius.

Insuper in grauiora labentes absurda, inquiunt

inquiunt Logicam vt Artem expostulasse ordinem resolutionis, vt fabricantem instrumenta ordinem compositionis. Nam si Logica vt Ars exposceret resolutionem, cum primo proponatur ut Ars
121 primo in ea apparere deberet resolutio, & præsertim quia dicunt in Arte nil cognosci posse nisi per finem, & ex prænotione eius, si uero vt fabricans instrumenta exposceret compositionem, quia instrumenta Logica postremo fabricantur, in analiticis, in eis deberet apparere, & seruari compositio, cum tamen (ipsis asserentibus) oppositum ab Aristotele seruetur. Prçterea longe auero recedunt, dum aiunt in Logica docendi, ordinem, non distingui ab operatione, & fabrica instramenti, quatenus instrumentũ est ipsemet habitus Logicæ in aĩo formatus, hoc enim esse falsum, ex eo aperte constat, quod in præcedentibus fuit ostensum, nempe instrumenta Logica, non esse habitum disciplinæ Logicæ, sed ea, quæ habitu Logico formantur, quę etiam iuncta scientijs, & Artibus ab eis differunt, cum quibus nectuntur.

Ex hactenus dictis constat, perperam a nonnullis explicari primum contextum primi Physic. & primum contexum sexti Metahpysicæ, dũ ex eis colligunt, in solis scientijs, nos posse vti ordine compositionis, non in Artibus, cum ex eis colligatur, non secus in Artibus, quam in scientijs nos posse uti compositione, quia & sciẽtijs, & Artibus principia competunt, per quę composita cognoscuntu, quod exemplo sanitatis pertinentis ad Artem medendi patefecit Arist.

At longius adhuc a uero recedunt, dum inquiunt Arist. per principia sanitatis, quorũ mentionẽ fecit in principio sexti Metaphysicæ, & alibi, denotasse non qualitates, elementa, temperamenta, humores, & similia, vt ego exposui, sed remedia quibus medicus utitur pro seruanda, vel recuperanda sanitate quo nil cum uero pugnãtius dici posse censeo, quod ostendo pri-
122 mo authoritate Alex. qui exponens primum contextũ sexti Metaphysicæ dixit, Principia illa sanitatis, quorum mentionem fecit Arist. esse calorẽ, frigus, humorem, & siccitatem, ex quibus temperamenta prodeunt, in quorum Geometrica mediocritate collocata, est sanitas. Insuper id ostendo authoritate ipsiusmet Arist. qui in secundo de partibꝰ animalium cap. 2. inquit. Rerum natura constantiũ, partim calidæ, partim frigidę, aliæ sicæ, aliæ humidæ sunt; nã uitæ, & mortis, hæ sunt causę, atque etiam somni & uigilię, iuuentutis, & senectutis, morbi, & sanitatis, sũt enim hæc (vt alio loco exposuimus) initia elementorũ naturaliũ, &c. Aperte Philosophus qualitates primas, & prodeuntia ex illis, statuit principia sanitatis, & ægritudinis, non remedia. Quod lucidissime cõfirmatur alia authoritate Arist. in lib. de sensu, & sensili, dicentis, Physici munus esse cognoscere prima principia sanitatis, & ægritudinis, at ad Physicum non attinent remedia, sed ea quæ ego esse principia dixi, nempe qualitates, elementa, temperamenta, & similia, quæ Auicẽna dixit Medicum a Physico recipere. Insuper cõfirmatur authoritate Aueruis lib. primo suarum collectionum cap. primo dicẽtis Medicum recipere a Physico causas sanitatis, ut elementa, & similia, ac ita patefecit quo modo finis Physici sit principium Medici. Demum hoc constat per conspicua uerba Arist. in xi. Metaysicæ cap. vj. dicentis, omnis scientia sui subiecti principia, & causas quęrit, ut Ars medendi, & Grammatica, aperte Arist. per principia denotat se ea significare, quę dixi, nam ea sunt principia subiecti, nempe humani corporis sanabilis, non autem remedia, male itaquæ censent Arist. per principia sanitatis, denotasse remedia.

Ex quo etiam alius error elucescit, nam minus recte sententiam Arist. explicant, prolatam in lib. de sensu, & sensili, Inquit Phylosop. medicos, qui Philosophice Artẽ profitentur, principia a Physico recipere, a fineq; Physici auspicari, nam aiũt Arist. his uerbis denotare sanitatem, & ægritudinem, de quibus prope finem physicę agitur, a quibus orditur medicus, & præsertim a sanitate, vt fine, constituendo ordi-
nem resolutionis. Quæ sententia longe 123
abest a uero, primo quia liber de sanitate, & ægritudine, non est liber postremus inter libros Physicos, sed libri de Plantis, nec sat est dicere quod est fere ultimus, quia sic non seruatur, quod medicus ab eo ordiatur in quod desinit Physicus, cum ab

solute ultimus liber nonsit, Præterea esto quod Arist. id significet,non propterea ex eo colligitur, qd medicus teneatur uti ordine resolutionis, sed potius oppositum. Nam inquit Aristoteles, Physici esse de sanitate, & ægritudine, prima principia cognoscere,indicat itaque Phylosoph9 in Arte medendi primo declaranda esse prima principia sanitatis quę prima principia (ut patuit) ex sententia Arist.sunt qualitates, Eleměta temperamenta, humores, & similia, a quibus ordientes compositione utimur, nō.n.per principia sanitatis potuit Phylosophus denotare remedia (ut nonnulli minus recte aiunt) quia inquit Arist. Medicum sumere ea Principia a Physico,a quo tamen nō remedia accipit, sed ea principia quæ dixi, quæ cum sint cōclusiones Physicæ, & principia Medicinę, recte dicitur finem unius, esse principium alterius, & huiusmodi principia, cum relatione ad sanitatem putandum est Aristotilem declarasse in libro de sanitate, & ægritud. similiter putandū est in eo Arist. declarasse ex refrigeratione uaporum a frigore cerebri pendere, fluxiones, ut affirmat hoc pertinere ad librū de causis morborum, in secundo de partibus animalium cap.7.

At inquiunt, Quamuis in Arte Medendi, primo declarentur Elementa, temperamenta, & similia principia, non propterea deseritur ordo resolutionis, quia de il-
124 lis loqui, est loqui de fine, & uerba facere de huiusmodi principijs, est loqui de sanitate. Verum errant quia ea sunt interna principia subiecti Artis medendi, nempe humani corporis, mox sanitatis, subiecto enim Artis medendi competunt & interna, & externa principia, ordiri a principijs internis subiecti, & ab ordinatis in finem, non est proxime agere de fine, sed de subiecto, nec est uti resolutione, sed compositione, pro resolutione enim requiritur non ut a primis internis principijs subiecti, ex quibus pendet finis ordiamur, sed ut ab ipso met fine.

Præterea ea principia sanitatis relata, quæ primo in Arte medendi explicantur, uel declarant sanitatem, uel ne, si non declarant, agere de illis, non erit agere de sanitate, quia sanitatem non explicant,si declarant, hoc eis aduersatur, quia inquiunt Arti medendi, & sanitati, competere quidem principia, at non talia, ut per ea cognoscantur reliqua.

Prȩterea ut minus recte uaria loca Arist interpretantur, ita summopere errant in explicāda sentātia 23. cont. 7. Metaphysicæ,cum ex eo colligant in Artibus solo resolutionis ordine licere vti, verba Arist. hæc sunt, generationum, & motuum, hæc quidem intellectio, hæc effectio uocatur, ea quæ est a principio, & forma, intellectio est, quæ uero ab ultimo intellectionis est effectio, quam sententiā repetit, & in calce secundi Physicor.& septimo Moralium,& alibi, inde prodijt ea cōmunis regula, primum in efficiendo opere in appetitione esse ultimū, quam sententiam meæ opinioni non obesse, nec aduersæ prodesse, satis conspicue cap. 23. introductionis patefeci, ex quo constat errare eos qui inquiunt, in eo contex. Arist. 125
asserere Artes solo resolutionis ordine tradi posse, & ordinem docentis esse contrarium ordini Artificis operantis. Nā quod ex eo contextu nequaquam id eliciatur, primo notissimum redditur quia id ipsum asserit Phylosoph. in calce secundi Physicorū competere rebus Physicis, a natura productis, quod etiam competit Artibus, cum itaque Arist.id proferat, quod asserit commune etiam rebus Physicis, & Physica explicentur ordine compositionis, non ualemus ex eo colligere, Artes sola resolutione tradi posse, non enim ex fundamento communi pluribus, ualemus id colligere, quod competat uni soli contradistincto ab alijs.

Prȩterea Aristoteles suis uerbis, nil aliud patefacit, nisi progressum duplicem, unum quo aliquid efficiendo. Alterum quo media indagando, & inueniendo procedimus, non autem asserit ordinem illum, inuentionis necessario in tradendis Artibus seruari, sed necessario seruari in indagandis medijs, his accedit quod Aristoteles id quod dicit de intellectione,& principio intellectionis a fine sumpto,non ad ordinem refert, sed ad uiam, in qua ex uno infertur aliud,ut aperte constat ex calce secundi Physic. & prȩsertim ex cont. 89. & 90. nam ait ex fine in ratione inferri principia, non uice uersa, at dum consideramus, quomodo ex uno ualeamus,

vel

uel non ualeamus inferre aliud, considerantes pertinentia ad uiam, non ad ordinem. quod aperte confirmatur, quia inquit Phylosoph. cont. 90. in scientijs ĩpacci cipi finem, & ex eo inferri materiam, & ordinata in finem, quare si eam sententiã referemus ad ordinem, colligemus, Arist. asserere, in scientiis cum Mathematicis, tum Physicis (nam de utrisque mentionem facit) primo declarari finem, ac ita in eis solum seruari posse ordinem resolutionis, quod nedum est conspicue falsum, uerum etiam secus sentientibus maxime aduersum.

At obijciunt: si Arist. loqueretur de uia, tunc uterque progressus deberet uię inseruire, at progressus a materia ad finem uię non inseruit, non enim ex ea ualemus finẽ inferre, quare & c. cõspicuus in hac instantia includitur error, quod ostendo. Primo reflectendo argumẽtũ si Aristotel. loqueretur de ordine, cum loquatur de scientijs, non deberet reijcere progressum a materia ad finem, quia hic progressus seruatur in scientijs, dum traduntur ordine compositionis: at illum reijcit, ut conspicuum est: quare non loquitur de ordine.

126 Insuper idem progressus frequenter seruatur in Artibus, in quibus prius materia, quam finis explicatur, vt prius in Arte medendi declaratur materia sanitatis, nempe temperamenta, humores, & similia, quæ materiæ obtinent locum, quam sanitas, cum itaque progressus a materia ad finem cum in ordine scientiarum, tum in ordine artium seruetur, & Arist. neget illum progressum scientijs, & artibus competere, cogimur asserere, si Arist. seruare uolumus, eum tunc de uia uerba facere, non de ordine, quia uia sola ea est, in qua seruari non potest, non autem ordo. ex quo constat eam instantiam conspicue euertere aduersam sententiam, meæ autem nedũ nõ obesse, sed manifestissime prodesse. Et dum inquiunt, si Arist. loqueretur de uia, vterque progressus deberet inseruire uiæ, profecto hoc inferri non potest, quia Arist. non utrumque progressum approbat, sed unum rejicit, solum autem ualemus colligere progressum approbatum ab Arist. qui est a fine ad materiam, inseruire uiæ, non alterum, quod uerissimum est de uia, de ordine autem alienissimum est a vero, ut patuit.

Sic itaque ex 23. cont. septimi Metaph. calce secundi Physicorũ, & locis alijs, hoc solum colligimus in rebus, quæ uel arte, vel natura fiunt, duplicem considerari pro gressum, unum instituti opificis pro inuentione mediorum, alterum productionis, & in uia solum ex fine nos posse inferre materiam, & media requisita pro finę, non uice uersa. At quicunque in ordinem disciplinam distribuit, utrunque progressum imitari, seruareque ualet.

Verum obijciunt nonnulli, quia ridiculum uidetur quod asseramus, cum in attinentibus ad artes, duplex ille progressus inueniatur, nos posse imitari utrunque, ita enim imitabimur nos ipsos, & erimus imitatores nostri, cum tamen imitatio non suimet, sed alterius esse dicatur. In hac instantia duplex includitur error. Vnus est, quia imitationis nomine aliquando utimur late, ideo ego dicebam imitari, & seruare. Insuper id uerbum imitari respicit naturam, & conditionem rerum, quæ ad Artes pertinent, seruare uero refertur ad nos, qui conditionis rerum sumus imitatores. 127

Alter error est, quia imitatio non semper exposcit personas distinctas, sed uel distinctas personas, vel distinctas actiones, nam manibus imitamur nonnunquã officia pedum, uoces externæ dicuntur nonnunquam imitationes internarum affectionum animi, ut lugentibus, & ridentib⁹ accidit. hinc dicimus dari risũ, fletũ internum, & externum. sic in ordinandis diciplinis, imitari ualemus, cum progressum nostri instituti, tum progressum effectionis operum, ac ita uarietas conspicue seruatur. 128

Verum quicunque sunt aduersę sententiæ, & artes solo resolutionis ordine tradi posse existimant, inquiunt id, a quo ordimur, debere esse notum, in artibus nil est notum præter finem, quare a solo fine ordiri ualemus, nam finis solus nunquam proponitur ut ignotus, nunquam quęritur, nunquam de illo est ulla consultatio, non enim ambigitur, an ab exercitu quærenda sit uictoria, a medico sanitas, sed in omni Arte finis supponitur ut notus, adeo quod si media quoque, & principia essent nota,

nulla Ars constitueretur, quæ doceret o-
perari, sed solus reperiretur Artifex ope-
rans: si igitur datur Ars docens operari,
oportet ignotum aliquid reperiri, quod
ut ignotum quæratur, & addiscatur, id non
potest esse finis, erunt igitur principia ex
quibus pendet, & constituitur finis, & cum
ab ignotis non ordiamur, sed semper a no
tis, necessario ordiemur a fine, ac ita resol-
do progrediemur.

Quicunque sententiam falsam tueri ni-
tuntur, coguntur uaria dicere, cum uero
129 pugnantia. Primo a uero abest, quod con-
ditio eius, a quo ordimur, sit ut notum es-
se debeat, inmo oppositum est uerum, de
ratione enim eius, a quo ordimur; est ut
sit ignotum, quod ostendo. Id a quo or-
dimur illud esse dicitur, quod primo de-
clarandũ proponitur, quare si proponitur
explicãdum, proponitur ut ignotum, non
enim primo declararetur si notum esset.
Veluti Arist. in proœmio Physicorum ꝓ
ponit primo declaranda principiã, quę
ait esse obscurissima nobis, ideo methodũ
tradit indagandi, & explicandi illa, solum
est conditio uiæ, ut ordiamur a notis, non
autem ordinis.

Præterea si ea instantia alicuius esset
roboris, similiter ex ea colligeremus in sciẽ
tijs solo resolutionis ordine nos uti pos-
se: nam Physicus non consultat an quæ-
130 renda sit scientia de corpore Physico, id
præaccipit ut notum, idque solum ei est
notum, cætera autem latent, quare ex hac
admirabili ratione colligerem, scientiam
Physicam solo resolutionis ordine tradi
posse, notus enim est solus finis modo re-
lato, principia autem maxime latent.

Præterea cum uero maxime pugnat,
quod finis in Artibus consideratus pro re
effecta, vt ipsi considerari censent, sit ap-
131 prime notus, immo oppositum est uerissi-
mum, nempe quod finis ita consideratus,
sit apprime ignotus, quod ostendo. nam
id in omni disciplina est maxime igno-
tum, cuius in ea præsertim quęrũtur princi
pia. At in Arte medẽdi (vt ait Arist.) quę-
runtur principia sanitatis, in naturali scien
tia principia vltimi compositi Physici,
quare ea sunt maxime ignota in ea discipli
na, & eorum notitia maxime pendet ex
alijs, res enim vt ad esse, ita ad cognitio-
nem se habent, finis sumptus pro re effe-
cta maxime pro sui esse, ex cæteris omni-
bus pendet; quare etiam pro sui cognitio-
ne, finis solum est primo notus, quadam
crassa, & confusa notitia, nec consulta-
mus an quęrendus sit, at quid sit, in quo sit
positus, ex quibus constituatur, & alia hu-
ius modi, maxime sunt dubia, & maxime
quærimus.

At respondebunt forte finem in Arti-
bus, & summum bonum in ciuili scientia
saltem ea ratione esse nota, quia quamuis
eorum definitio se nobis offerat vt igno-
ta, tamen hac significatione nota dicitur,
quia ex eius cognitione cognitio cætero-
rum pendet, est enim ordinis conditio,
non ut ab ijs ordiamur, quæ ex se sint no-
ta, sed ab illis, sine quorum notitia nil alio-
rum cognosci potest.

Qui hoc dicunt, primo suam sententiã
non seruant: dixerunt enim id a quo ordi-
mur, debere esse notum, de eo cognitio- 132
nem non quæri, finem nunquã proponi
vt ignotum, adeo quod si media essent
nota, non daretur Ars docens; modò
uero ratione coacti, fatentur quæri ut
ignotum.

Præterea uerum non est, quod sine fi-
nis notitia nil aliorum ad artem attinen-
tium cognosci posit, nam per qualitates,
elementa, temperamenta, humores, &
alia constituentia humanum corpus, nos- 133
cimus, tanquam per principia, sanitatem,
& ea sine notitia sanitatis cognosci possunt
per regulam communem, prius potest co-
gnosci sine suo posteriore, at non uice uer
sa, & hoc conspicue patet, quia Medici
magna ex parte de his primo verba faciunt
quod facere nõ possent, nisi cognosci pos-
sent absque notitia sanitatis.

At insolubili aliqua fortasse ratione
vtentur, in Artibus ea pars, quæ late theo
rica dicitur, parti practicę necessario ante
cedit, ideo necessario in tradẽdis Artibus;
vtimur ordine resolutionis, deducitur cõ-
secutio quia in parte theorica agitur de fi-
ne, in practica de ordinatis ad finem.

Reuera assero hanc rationem insolubi-
lem, quia recte eam considerantibus no-
dum, & difficultatem non includit, sed tan
tum conspicua errata. Nam primo si so-
lam Artium diuisionem in theoricam, & 134
practicam consideramus, & conditiones
utriusque partis perpendimus, ex ea ratio
ne

ne oppositum colligemus. Quoniam (ut frequenter Arist. docet) vniuersa cótemplatio, & pars theorica Artium, in practicam, vt in finem artis dirigitur, contemplamur. n. vt operemur, quare ex theorica in practicam progrediendo ex ordinatis in finem tendimus ad finem, quod compositionis est officium. Nam uniuersa Ars medendi, dici potest Ars de sanitate, ex septi. Metaphysicæ 23. de qua agitur in parte practica modo practico, in parte theorica modo theorico, qui modus theoricus in practicum ut in finem dirigitur, quare ex ea ratione aperte oppositum colligimus.

Præterea quicunq; ita argumẽtantur, & secum, & cum uero apertisime pugnãt nam si in parte theorica agitur tantum de fine, & finis vt aiunt, est adeo notus, quod
135 si media cõstarent, nulla Ars docens formanda esset, cur tantopere ciuiles Philosophi, Medici, & cæteri, qui Artes tradunt, laborant pro parte theorica? pro explicando fine, de quo solo ex instantium sententia agitur in parte theorica, proque declarandis principijs constituentibus illum? Quomodo aiunt Medici partem illam esse apprime obscuram? partem illam facultate, & uirtute uniuersam Artem includere? Et demum si sola practica, in qua agitur de medijs pro assequendo fine est dubia, inanis erit uniuersus labor, qui pro parte theorica impenditur.

Insuper ea ratio (ut patefeci cap. 24) alijs quoque de causis est fallax. Primo quia pars theorica ea est, quæ docet, & prę sertim explicat attinentia ad Artem, nec so
136 lus finis in ea explicatur, sed subiectum, eiusque principia, ideo in eius partibus præsertim ordo est considerandus, in quibus explicandis, & ordine compositionis, ordiendo a principijs internis subiecti, & ordine resolutionis, ordiendo a fine uti ualemus. Secundo id fundamentum est inane, quoniam media pro assequendo fine, uirtute, & facultate, in parte theorica explicantur, quia in ea traduntur cõmunes regulę, explicanturque principia, & fontes eorum, veluti Prudentia, quæ est recta ratio ferendarũ legum, pro assequẽdo fine (vt suo loco patefeci) in parte theorica ciuilis scientiæ declaratur, in parte autem practica, virtute eorum communium, & principiorum, quæ in theorica fuere declarata, ad usum, connexionem, & quędam magis propria descendimus. Ideo nõ quia in ciuili scientia vlimo tradantur leges, dicitur scientia Ciuilis resolutione tradi. Ordo enim in potioribus partibus considerari debet, quæ uirtute, & facultate, vniuersam disciplinam continent. & idipsum de Arte medendi dicendum est.

Constat itaque aduersa fundamenta non esse talia, vt ex eis eliciendum sit, preclarisimos medicos tam diu fuisse hallucinatos, recte enim ipsi nouerunt. Artes non vno solo ordinis genere tradi posse. Et pręsertim, quia (vt suo loco patefeci) media pro fine assequendo sunt duplicia, uel enim sunt partes rei, quæ efficitur, proprieque eius principia, vt lapides, & ligna quę sunt partes domus, a quibus si (Artem docentes) ordimur, vltimo de toto ex principijs conflato differentes, cõpositionis ordinẽ seruabimus, vt accidit in tradenda Grammatica, & in Artibus uarijs seruatur, quæ puris Mathematicis subijciuntur. Vel ea media non sunt partes, & proprie causæ subiecti, sed instrumenta pro assequendo fine, vt leges pro assequendo summo bono, de quibus se habet (vt dixi) nempe quod ad ea descendere, non est resoluere, sed potius componere, quia est descendere ad opus, communia contrahere, eaque cum proprijs nectere. His accedit, quod vt dixi cap. 23. Ordo Ciuilis scientiæ, Artisque medendi, præsertim consideratur inter causas subiecti inuicem cõparatas, & partes principales subiecti, non inter eas, & remedia, siue leges, quæ non proprie causæ, nec partes principales sunt, sed tantum instrumenta pro assequendo fine, quæ instrumenta sequuntur partes principales: ueluti in Arte medendi, considerari præsertim ordo debet, inter causas subiecti, hoc est inter interna eius principia, quæ sunt elementa, temperamenta, & similia, & finem; si a fine ordiemur, erit resolutio, si ab internis principijs subiecti, erit compositio. similiter consideratur ordo inter partes subiecti simpliciores, & magis compositas, ordo enim cum inter causas ad inuicem, tũ inter partes subiecti inter se, pręsertim vertitur, & ab his petenda est denominatio, hæc dixi cap. 23. & iterum affirmo,

dum

non igitur, quia pars theorica antecedit practicæ, colligendum est seruari ordinẽ resolutionis.

At insurget forte aliquis aduersus, hæc inquiens, sententiam hanc cum uero pugnare, quia per eam a partibus artis medendi reijcitur curatrix, quę tamen a medicis inter principales partes Artis numeratur, quæ cum tradatur postremo loco, necessario ordinẽ resolutionis constituit: propterea obijcere poterunt, quod cum ipsi non sint medici, exacte cognoscunt partes artis medendi, quas ego per relatam solutionem videor euertisse.

Verum quicunque hæc mihi obijciunt, In quatuor errata conspicue labuntur. Pri-
137 mũ est, quia male mihi tribuunt, quod curatricem partem excluserim, cum enim concesserim diuisionem Artis medendi, in theoricam, & practicam, late usurpando has uoces, etiam curatricem, quæ est pars practica, necessario concessi, & pſertim, cũ, (loquẽs de Arte) patefecerim, Artem omnem esse effectricem, & ad aliquid efficiẽdum dirigi, non itaque exclusi curatricem ab Arte medendi, sed tantum asserui, & assero ordinem in Arte medendi non præsertim verti inter remedia, & cętera in ea arte considerata, sed proprie versari inter causas subiecti ad inuicem, & partes subiecti inuicem comparatas, quæ sunt partes principales, vere aptæ ordinem constituere, cum enim Ars medendi in theoricam et practicã diuidatur, Pars practica est finis eius, Theorica vero instruit, & dirigit ad eam, in qua directione cum resoluendo, tum componendo recte progredi licet, ex quo elicitur denominatio ordinis illius Artis: & hoc id fuit, quod Galenus, & celebriores medici in assignando ordine considerarunt.

Alter error est, quia isti negligendo ea, quæ retuli, inter quæ præsertim versatur, & considerari debet ordo, solum inspiciunt theoricam vt finem, practicam
138 vt requisitam pro assequendo fine, & inde eliciunt omnem artem cum resolutione tradi: quod verum non censeo, vt prius late patefeci. Hinc non recte aiunt quod in parte Theorica, a quouis ordiamur, siue a principijs, siue a fine nil refert, quia semper ordo resolutionis est, cum sit ex prænotione finis, at hoc cum vero pugnat, quoniam in parte Theorica, & in attinentibus ad eam, vt patefeci, præsertim consideratur ordo, & plurimum differt in ea ordiri a principiis subiecti, & ordiri a fine: & asserere quod idem semper consurgat ordo, est idem, ac dicere, siue ascendamus, siue descendamus, idem seruatur progressus.

Tertio etiam a vero recedere videntur, quia quamuis ego solam considerauerim diuisionem artis medendi in theoricam, & practicam, quæ sola pro soluenda difficultate instituto meo inseruiebat, & non descenderim ad distinctiorem eius Artis in minores partes diuisionem, quæ longe a meo instituto aberant, tamen si vulgatissima illa quinque Membra considerabimus, quæ omnium consensione competunt Arti medendi, eandem veritatem a me approbatam inspiciemus. Diuidunt Artem me-
dendi in φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν, ὑγι- 139
εινὴν, καὶ θεραπευτικὴν, ĩ quibus partib⁹ nedum resolutionis, verum etiam compositionis ordinem, conspicue inspicere valemus: nam si eo traduntur ordine, quo a me fuerunt relatæ, quia a Principijs progrediemur ad finem, & ad inducendam sanitatem, quod sibi vt finem constituit medicus, iure optimo, ordine compositionis vtemur, & præsertim, quia a parte Physiologica ordiemur, in qua communia, & interna principia subiecti Artis medendi explicantur, ad compositionem pertinentia. & confirmatur: quia Physiologica inuentione est vltima, Primo enim secundum institutum medici occurrit finis, qui est sanitas, sanitatisque possessio in humano corpore, qui finis in eo est positus, vt vel præsentem sanitatem seruemus, vel deperditam recuperemus, & inde prodeunt duę partes Artis medendi, Præseruatrix, & curatrix, at finem assequi non valemus, nisi munere indicationum, & inde oritur pars σημειωτική, Indicationes respiciunt rem indicatam, & in ea versari debent, quæ vel est aliquid præter naturam, & oritur Pathologica, vel secundum naturam, & prodit Physiologica, quæ cum postrema sit inuentione, & communia, ac prima principia patefaciat cum subiecti, tum finis Artis

medendi, si ab ea ordimur, componere dicimur, ac ita lucide inspicimus in Arte medendi, etiam compositionis ordinem seruari posse, vt doctissime patefecit Hyeronimus Capiuaccius, Medicus, & Philosophus nostri temporis acutissimus in suo libro de differentiis doctrinarum.

Hyeronimus Capiuacci.

Ex his constat quod siue Pars Theorica comparetur cum practica, quod ego feci in consideratione ordinis, siue inter minus communes partes fiat comparatio semper hoc seruatur, quod sapientes medici existimarunt, Medendi Artem alio quam resolutionis ordine tradi posse, & similiter artes cæteras.

Quarto loco etiam conspicue secum pugnare videntur, quia ex vna parte inquiunt se non esse Medicos, ex altera se
140 tantum posse esse medicos patefaciunt, cęteros vero, qui medici nomine celebrantur, esse stolidos, stupidos, & ignorare quod dicant. Nam medicum constituit, non signum coronæ, ita enim multi veterum qui inter medicos numerantur, medici non fuissent, cum eo signo nō fuerint honestati, sed medicū cōstituit habitus Animi: at si vera est eorū sētētia, ipsi soli valent esse medici, cū ipsi soli recte percipiāt, quomodo ab alijs sit tradita, vel tradi debeat Ars medendi, sine qua Pedia, nemo rite medicus iudicari valet, nec ea Pedia valemus esse instructi, nisi partium Artis Medendi, quæ in ordinem sunt redigendę, notitiam habeamus.

Error in referenda sententia Aueruis.

Quod cęteros Medicinæ authores stolidos iudicent, conspicue patet, ordiendo ab Auerroe, quem dicunt in suis Medicinæ collectaneis, ne dum resolutionis ordine exquisitissime fuisse vsum, verum insuper ordinem illum, eiusque rationem conspicue explicasse, cum tamen ex aduerso Auerroes conspicuis verbis oppositum asserat, inquit enim in procemio suarum collectionum, se compositionis ordinem seruasse, & præter cætera hæc profert. Vocaui nomen suum colliget, eo quod incepi in eo ordinem doctrinæ a rebus vniuersalibus, & ab eis progrediar, quousque deueniam ad particularia, vt fit in doctrina trium specierum compositionum, vt est declaratum in primo Physicorum, ita feci in hoc libro, primo enim consideraui communes regulas scientiæ, deinde progrediar ad membra sua, & ad partes suas, sic manifestissime ait Auerroes, se vti ordine cōpositionis, & patefecit quomodo vtatur eo ordine, quia a communissimis orditur, & ad minus communia descendit, indicans se id seruare, quod seruauit Aristoteles in Physicis, & mentionem facit de triplici genere compositionis, declarato ab eo in quinto com. primi Physicorum. Quare dicere auerroem seruasse ordinem resolutionis, est, vel prępostere eius sententiam referre, vt apparuit, vel idem ac dicere, Auerroem ignorasse quid fecerit, aut dixerit: similiter si medicos consideramus qui ætate Galenum antecesserunt, quoniam (eodem Galeno in procemio Artis medendi referente) nemo eorum Artem Medendi ordine resolutionis tradidit, & ex horum sententia, secus ac per resolutionem tradi non possit nemo eorum, vel Hippocrates, vel quiuis alius fuerit, Artem medendi tradere valuit, & recte medicus iudicari potuit, signum enim scientis est posse docere, si de Galeno loquimur, ipse minus cæteris ex horum sententia sciuit quid fecerit, vel dixerit, nam primo ait neminem aliorum Artem Medendi ordine resolutionis tradidisse, cum tamen ab Hippocrate, & ab aliis tradita fuerit, & ex horum sententia, non secus ac resolutione tradi potuerit. insuper Galenus (ex horum sententia) ignarus ordinis quem seruauit, ait se medendi Artem omni ordinis genere tradidisse, ignorauit itaque quid fecerit. De posterioribus, qui inter Medicos celebrantur, nil dicam, cum Galenum sequantur, cum asserant Auicennam præsertim vsum fuisse compositione, & propterea cum suis ducibus delinquant. Iniuriam itaque sibi faciunt, dum se inficiantur medicos, cum tamen sua sententia, & rationibus cæteros delirasse, & se solos esse medicos patefaciant, adeo vt vel nemo mereatur dici medicus, vel hi soli eo cognomine sint digni: nec indignari debent nomine medici, quasi vili denotari, cum nec Principes defuerint, qui eo honestari libentissime permiserunt, non enim Medendi scientia est ineptia, & inanitas, qualis est Ars diuinandi futura

ra

ra contingentia, ad humanam vitam, & ſortem pertinentia, per Aſtronomicos aſpectus, aſcenſiones, ſtellarum imperia, & nuncupatas natiuitates, quæ & rectę animi inſtitutioni, & Peripateticæ Philoſophiæ adeo aduerſatur, vt qui vni adheret, ab altero ſe recedere patefaciat.

Hæc ego pro meæ multorumque opinionis defenſione, in gratiam amicorum qui id frequenter a me petiere, ſcribere non recuſaui, ideo ea tantum tetigi, quæ cum mea ſententia pugnare iudicaui, a cęteris pro facultate abſtinui, ſatis enim apud viros iudicio prędítos conſtat qualia ſint, nam qui profitentur ſe cæteros derelinquere, ſæpe dignos ſe reddunt, vt a cæteris derelinquantur: ego profectò omnes magnifacio, & potius cupio videri minus ſapere, quam nimium ſapere, id enim nimium, vt Plato docuit perniciosius eſt, quam nil penitus ſapere.

